

AZƏRBAYCAN

VƏKİLİ

Azərbaycan Respublikasının
Vəkillər Kollegiyası

“Almaniyada vəkillərin intizam məsuliyyəti: oxşar və fərqli cəhətlər”
Vəkillərin İntizam Komissiyasının sədri Şahmar Məmmədov

“Kriptovalyuta ilə aparılan əməliyyatlar zamanı vergi cinayətləri ilə mübarizənin aktual problemləri” **vəkil Günay Cəfərli**

“İcra haqqında” Qanunun 84-1.1-ci maddəsinin tətbiqinin bəzi məsələləri haqqında” **vəkil Vüqar Quliyev**

“Hüquqi yardım almaq hüququnun formalaşması və inkişaf tarixi”
vəkil Hüseyn Əsgərov

“Avropa Birliyinin “Fərdi məlumatların qorunmasına dair Ümumi Qaydaları”
vəkil Zaur Allahverdizadə

“Mülki hüquq normasının zamana görə qüvvəsi” **vəkil Samir Hüseynzadə**

“Vəkillər Kollegiyası ELSA ilə əməkdaşlıq sazişi bağlamışdır”
yerli mətbuat səhifələrindən

“Vəkillər Kollegiyası tərəfindən “Bugün də təbiəti müdafiə edək” adlı ekoloji tədbir keçirilmişdir” **yerli mətbuat səhifələrindən**

“Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi beynəlxalq hüquq forumunda iştirak etmişdir”
beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

XVII nömrə

Azərbaycan Respublikasının
Vəkillər Kollegiyası

“Azərbaycan vəkili” jurnalının buraxılmasında məqsəd vəkil peşəsinin hüquqşünaslar arasında təbliği ilə onun nüfuzunun artırılması, həmçinin gələcəkdə vəkillik sahəsində mövcud olan aktual problemlərin tədqiqi ilə Vəkillik hüququ elminin inkişafına töhfə verilməkdən ibarətdir.

Nəşr, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının təşkilatçılığı və Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin “Cənubi Qafqazda Avropa standartlarına hüquqi yaxınlaşma” regional proqramının maliyyə dəstəyi ilə işiq üzü görmüşdür. Jurnal, Vəkillər Kollegiyasının üzvləri, həmçinin digər hüquqşünaslar arasında pulsuz paylanılmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Redaksiya heyəti:

Baş redaktor: *Anar Bağırov* – Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədri, Hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvü, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Məsləhətçi: *Fariz Məmmədov* - Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin üzvü, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Buraxılışa məsul şəxs: *Fərhad Nəcəfov* – Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin Aparat rəhbəri, hüquq üzrə magistr

“Azərbaycan vəkili” jurnalı Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Mətbu nəşrlərin reyestrində 3708 nömrəsi ilə qeydiyyatda alınmışdır.

Redaksiyanın əlaqə məlumatları:

Bakı şəhəri, C.Hacıbəyli küçəsi 100,

Tel/Faks: +994 12 594 08 70

e-mail: office@barassociation.az

veb-səhifə: <http://www.barassociation.az/>

“AZƏRBAYCAN VƏKİLİ” JURNALI

Jurnal pulsuz paylanılır.

Kağız formatı 21x29,7 A4, Təbaşirli 115 qr/m²,
Sifariş № ____, Tiraj: 1000
“TimePrint” mətbəəsində ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.
15.12.2016, Bakı, Ş.Məmmədova 208,
Tel: +994 12 563 18 02, 562 96 64

**Azərbaycan Respublikasının
Vəkillər Kollegiyası**

Bakı şəhəri, C.Hacıbəyli küçəsi 100,
Tel/Faks: +994 12 594 08 70
e-mail: office@barassociation.az
veb-səhifə: <http://www.barassociation.az/>

MÜNDƏRİCAT

Müsahibələr və mövqelər

- 2 *"Almaniyada vəkillərin intizam məsuliyyəti: oxşar və fərqli cəhətlər"* **Vəkillərin İntizam Komissiyasının sədri Şahmar Məmmədov**
- 5 *"Kriptovalyuta ilə aparılan əməliyyatlar zamanı vergi cinayətləri ilə mübarizənin aktual problemləri"* **vəkil Günay Cəfərli**
- 8 *"İcra haqqında" Qanunun 84-1.1-ci maddəsinin tətbiqinin bəzi məsələləri haqqında"* **vəkil Vüqar Quliyev**
- 11 *"Hüquqi yardım almaq hüququnun formalaşması və inkişaf tarixi"* **vəkil Hüseyn Əsgərov**
- 16 *"Avropa Birliyinin "Fərdi məlumatların qorunmasına dair Ümumi Qaydaları"* **vəkil Zaur Allahverdiyev**
- 21 *"Mülki hüquq normasının zamana görə qüvvəsi"* **vəkil Samir Hüseynzadə**
- 24 *"Məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi prosesinin xüsusiyyətləri"* **vəkil Elvin Quliyev**

Məhkəmə aktları

- 31 *"Cinayət-Prosessual Məcəllənin 92.10.1, 92.10.3 və 244-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair"* **KM-nin 28/03/2019-cu il tarixli Qərarı**
- 39 **İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin "Toğrul Bolqarıstan qarşı" işi üzrə 15/11/2018-ci il tarixli Qərarı**

Yerli və beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

- 47 Vəkillər "Elektron Məhkəmə" İnformasiya Sistemi ilə bağlı təlimlərə cəlb olunurlar
- 48 Vəkillər Kollegiyası ELSA ilə əməkdaşlıq sazişi bağlamışdır
- 48 Meksikanın Azərbaycandakı səfiri Vəkillər Kollegiyasını ziyarət etmişdir
- 49 Vəkillər Kollegiyası Elsa ilə birgə "ASAN"da "Gənclər günü"nü qeyd etdi
- 50 Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi Belarus ədliyyəsinin 100 illiyi ilə bağlı təntənəli mərasimdə iştirak etmişdir

- 51 Vəkillər Kollegiyasının üzvü yüksək vəzifəyə layiq görülmüşdür
- 51 70-dən çox gənc hüquqşünasın iştirakı ilə təlim keçirilmişdir
- 52 Vəkillər Kollegiyasının birinci futbol turniri yekunlaşmışdır
- 52 ABŞ səfirliyinin rəhbərliyi Vəkillər Kollegiyasını ziyarət etmişdir
- 53 Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi Avstriyada rəsmi səfərdə olmuşdur
- 54 Bakıda beynəlxalq humanitar hüquq üzrə Konfrans keçirilmişdir
- 55 Vəkiliyin 100 illiyinə həsr olunmuş məhkəmə Müsabiqəsinin finalı keçirilmişdir
- 56 "Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə bağlı Rəyasət Heyətinin Bəyanatı

- 56 Vəkillər Kollegiyası tərəfindən "Bugün də təbiəti müdafiə edək" adlı ekoloji tədbir keçirilmişdir

- 57 Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi beynəlxalq hüquq forumunda iştirak etmişdir

"Asudə" rubrikası

- 58 Vəkil Nazlı Əhmədova və onun hüquqşünaslardan ibarət komandası tərəfindən hazırlanmış "Hüquqi açıqca"lar

Müsahibələr və mövqelər

Şahmar Məmmədov

*Vəkillərin İntizam Komissiyasının sədri
Hüquqi yardım və tədris mərkəzinin rəhbəri*

ALMANİYADA VƏKİLLƏRİN İNTIZAM MƏSULİYYƏTİ: OXŞAR VƏ FƏRQLİ CƏHƏTLƏR

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin təşəbbüsü və Almaniya Texniki Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin (GİZ) təşkilatçılığı ilə 25-30 noyabr 2018-ci il tarixlərdə Vəkillərin İntizam Komissiyasının bir sıra üzvləri Rəyasət Heyətinin sədri Anar Bağirovun rəhbərliyi ilə Almaniya Federativ Respublikasında işgüzar səfərdə olmuşlar. Səfərin məqsədi Almaniya vəkillərinin intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi qaydaları, əsasları və bununla əlaqədar digər təcrübəni öyrənmək olmuşdur.

Səfərin ilk günü Azərbaycan vəkillərinin nümayəndə heyəti Almaniya Federal Vəkillər Palatasının Prezidenti cənab Dr. Ulrich Wessels ilə görüşmüşdür. Görüşdə cənab Anar Bağirov Azərbaycan vəkilliyinin inkişafı ilə bağlı aktual məsələləri səsləndirmiş, Azərbaycan və alman vəkillərinin beynəlxalq əməkdaşlığı və təcrübə mübadiləsi ilə bağlı bir sıra məsələlər, o cümlədən əməkdaşlığın gələcək perspektivləri müzakirə edilmişdir. Səfərin sonrakı günləri Vəkillərin İntizam komissiyasının üzvləri Almaniya Arbitraj məhkəməsinin hakimi xanım Monika Nöhre, işlər müdiri xanım Dr. Sylvia Ruge ilə, Vəkillər Palatasının Vitse-Prezidenti, vəkil və notarius, cənab Hans-Christian Hauckla, Frankfurt am Mayn şəhərinin Vəkillər Palatasının referenti, vəkil Dr. Marc Zastrowla, Frankfurt am Mayn şəhərinin Vəkillər Palatası Rəyasət Heyətinin Şikayətlər şöbəsinin sədri, vəkil Hans-Rüdiger Dierkslə, “Dolce Lauda” vəkil ofisində, Frankfurt am Mayn şəhərinin Vəkillər Palatasının vəkili cənab Dr. Rodolfo Dolce, vəkil xanım Marilena Baccilə, Vəkillər məhkəməsinin Prezidenti cənab Prof. Dr. Jürgen Taschke ilə görüşmüş, səfər nəticəsində Vəkillər İntizam Komissiyasının üzvləri Almaniya Federativ Respublikasında vəkillərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunması qaydası, əsasları, vəkillər barəsində intizam icraatının başlanılması və araşdırmanın aparılması qaydaları, vəkillər barəsində tətbiq edilən intizam tənbehləri və intizam icraatı ilə əlaqədar Almaniya təcrübəsi ilə yaxından tanış olmuşlar. Hesab edirəm ki, həmin səfər nəticəsində əldə edilmiş təcrübə və nəzəri biliklər digər vəkil həmkarlarımız üçün maraqlı olar. Səfər zamanı əldə edilmiş təcrübənin digər vəkil həmkarlarıma da maraqlı olduğunu nəzərə alaraq bununla əlaqədar “Azərbaycan vəkili” jurnalında onlarla bölüşmək və məqalə ilə çıxış etmək qərarına qərarına gəldim. Lakin hesab edirəm ki, bunu bir məqalə ilə əhatə etmək mümkün deyil və buna görə də bunu silsilə yazılarla əhatə etmək daha məqsədə müvafiq olardı.

İlk yazını Almaniya vəkillik fəaliyyəti ilə əlaqədar ümumi məlumatlara həsr etmək istərdim. Sonrakı yazılarda isə Almaniya vəkillər barəsində tətbiq edilən intizam tənbehləri, vəkillərin intizam məsuliyyətinə cəlb edilmə qaydası və əsasları haqqında məlumatlara daha geniş yer veriləcəkdir.

Ümumiyyətlə, Almaniya vəkillik fəaliyyəti 1959-cu ildən qüvvədə olan “Vəkillərin fəaliyyəti haqqında” Federal Qanun ilə tənzimlənir. Qanuna əsasən vəkillik ədalət mühakiməsinin müstəqil qolu hesab edilir. Vəkil yalnız hüquqi yardım göstərdiyi şəxsin maraqlarını, onun hüquqlarını müdafiə etmir, o həm də ədalət və qanunçuluq prinsiplərini əsas tutmaqla ədalətin bərqərar olmasına yardım göstərir. Vəkil təmsil etdiyi şəxsin qanunla qorunan maraqlarını müdafiə etməklə ədalət mühakiməsinə xidmət edir.

Almaniya vəkil statusu əldə etmək üçün namizədlərə qarşı bir çox tələblər mövcuddur. Əsas tələb kimi namizədlər “Hakimlər haqqında” Federal Qanuna əsasən hakimlər üçün müəyyən edilmiş

tələblərə cavab verməlidirlər. Yəni vəkilliyə namizədlərə aid tələblər hakimliyə namizədlər üçün tələblərə bərabər tutulur. İlk növbədə namizəd ali hüquqi təhsilli olmalı və ali təhsil aldıqdan sonra ədalət mühakiməsinin bütün sahələrində bir neçə il müddətində təcrübə keçməlidirlər. Bura məhkəmə, prokurorluq, notariat və vəkillik daxildir. Burada əsas məqsəd vəkil olmaq istəyən şəxslərə həmin orqanların işi ilə yaxından tanış olaraq təcrübə toplamaq və bundan sonra hansı istiqamətdə fəaliyyət göstərmək üçün onlara seçim imkanı yaratmaqda köməklik etməkdir. Təcrübə zamanı namizədlərə yerli idarəetmə orqanları tərəfindən əmək haqqı ödənilir. Təcrübə bitdikdən sonra namizəd daha bir dövlət imtahanı verir və yalnız bundan sonra məhkəmədə, vəkillikdə, notariat və ya hüquqi şəxslərdə hüquq məsləhətçisi kimi işləyib-ışləməməyinə özü qərar verir. Bundan sonra bu tələblərə cavab verən namizəd ərizə ilə daimi yaşadığı inzibati-ərazi vahidliyinin birində müvafiq orqana müraciət edir.

Vəkilin funksiyaları hüquqi məsləhətlərin verilməsindən, məhkəmədə tərəf olan şəxslərin təmsil edilməsindən, təqsirləndirilən və ya məhkum olunmuş şəxslərin məhkəmələrdə və ya istintaq orqanlarında müdafiə edilməsindən, cinayət prosesində zərərçəkmişin təmsil edilməsindən, müqavilə əsasında müvəkkilinin əmlakının idarə edilməsindən, müqavilə əsasında hüquq məsləhətçisi funksiyalarının yerinə yetirilməsindən barətdir.

Federal Konstitusiya Məhkəməsinin qərarına əsasən əsas vətəndaşlıq hüquqlarından məhrum edilmiş, məhkəmə qərarına əsasən ictimai vəzifə tutmaq hüququndan məhrum edilmiş, məhkəmə qərarına əsasən vəkillik fəaliyyətinə xitam verilmiş, intizam məhkəmələrinin qərarına əsasən hüquq mühafizə orqanlarından xaric edilmiş, vəkil adına yaraşmayan hərəkətlər edilməsində ittiham edilmiş, qanun tələblərinə zidd olaraq Almaniyada mövcud olan ictimai qaydalar əleyhinə fəaliyyət göstərən, vəkillik fəaliyyəti ilə bir araya sığmayan və vəkilin nüfuzuna xələl gətirən fəaliyyətlə məşğul olan, məhkəmə qərarına əsasən öz üzərində sərəncam vermək hüququnun məhdudlaşdırılması və ictimai əsaslar istisna olmaqla hakim və dövlət qulluqçusu olan şəxslər vəkil ola bilməzlər.

Almaniyada vəkillik fəaliyyəti ilə əlaqədar iki vəkil təşkilatı mövcuddur. Vəkillərin Federal Palatası (Bundesrechtsanwaltskammer) və Almaniya Vəkillər İttifaqı (Deutscher Anwaltverein). Vəkillərin Federal Palatası 1959-cu ildə yaradılmış, özündə 28 regional vəkil palatasını birləşdirir və Berlində fəaliyyət göstərir. Federal Palatanın Prezidenti Ümumi yığıncaq tərəfindən 4 il müddətinə seçilir. Onun vəzifələrinə palatanın təmsil edilməsi, ümumi yığıncağın qərarlarının icra edilməsi daxildir. Bundan başqa, o ildə bir dəfə palatanın fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq, palatanın fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirən Ədliyyə Nazirliyi qarşısında hesabatla çıxış edir. Palatanın Rəyasət Heyəti Prezidentdən, ən azı üç vitse-prezidentdən və xəzinadardan ibarətdir. Rəyasət Heyətinin üzvləri regional vəkil palatalarının prezidentləri sırasından ümumi yığıncaq tərəfindən 4 il müddətinə seçilir. Rəyasət Heyətinin, Ümumi yığıncağın işinin təşkili və onlar tərəfindən qəbul edilmiş qərarların icra edilməsi idarəetmə orqanı tərəfindən həyata keçirilir. Hal-hazırda idarəetmə orqanında 14 nəfər təmsil edilir. Vəkillərin Federal Palatasında 30-dan artıq ekspert komitələri fəaliyyət göstərir. Həmin komitələr qanun layihələri və ya digər hüquqi məsələlər barədə rəylərin hazırlanması ilə məşğul olur. Ekspert komitələrinin üzvləri könüllü olmaqla 4 il müddətinə seçilir və Federal Nazirliklərin iclaslarında iştirak edir. Həmin komitələr sırasında əmək hüququ, cinayət hüququ, vergi hüququ, ailə və vərəsəlik hüququ, beynəlxalq xüsusi hüquq, elektron hüquq münasibətləri və s. komitələr fəaliyyət göstərir. Vəkillərin Federal Palatasının ümumi yığıncağında bütün regional vəkil palataları təmsil edilir. Regional vəkil palataları onların prezidentləri səviyyəsində təmsil edilir. Ümumi yığıncaq əsas orqan olmaqla onun fəaliyyət istiqamətlərini müəyyən edir. Ümumi yığıncağın gündəliyi regional vəkil palatalarından daxil olmuş müraciətlər əsasında palatanın prezidenti tərəfindən müəyyən edilir. Almaniyada hər bir vəkil mütləq şəkildə vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün regional vəkil palatalarının üzvü olmalıdır. Ən çox üzvü olan regional vəkil palatalarından öndə Münhen, Frankfurt və Berlin palataları gəlir. Ali Məhkəmədə vəkil kimi hüquqi yardım göstərmək yalnız Federal vəkil palatasının lisenziyası əsasında həyata keçirilə bilər. Bunun üçün Karlsruş şəhərində ayrıca vəkil palatası yaradılmışdır və həmin palatada 50 yaxın vəkil fəaliyyət göstərir. Regional vəkil palataları peşə fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə icazə verir, peşə məsuliyyəti barədə vəkillərə məsləhətlər verir, vəkillər arasında, o cümlədən, vəkillərlə müvəkkillər mübahisələri tənzimləyir, vəkillər tərəfindən peşə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə və onlar barəsində

tənbehlərin tətbiq edilməsinə nəzarət edir.

Almaniya Vəkillər İttifaqı isə 1871-ci ildə yaradılmış və Vəkillərin Federal Palatasından fərqli olaraq peşəkar birliklərin könüllülüüyü əsasında fəaliyyət göstərir. Hal-hazırda 65 000-dən çox üzvü var, bura 250 regional cəmiyyəti özündə birləşdirən 44 birlik daxildir.

İttifaq tərəfindən vəkillərin ixtisasının artırılması məqsədi ilə müxtəlif xidmətlər təklif edilir. Almaniya Vəkillər Akademiyası tərəfindən 23 istiqamətdə vəkillərin ixtisasının artırılması imkanı yaradılır. İl ərzində vəkillər 15 saatı icbari olmaqla, 45 saatdan ibarət ixtisasartırma təlimləri keçirlər. Xaqen Distansion Universiteti ilə birlikdə Vəkillər İttifaqı "Vəkil hüquqları və vəkil təcrübəsi" istiqamətində magistr dərəcəsi almaq imkanı yaradır. Vəkillər İttifaqının ən vacib nəşri olan "Vəkil jurnalı" 70 000 tirajla çap olunur. Əsasən vəkil hüquqları, vəkil məsuliyyəti, vəkilin mükafatlandırılması və vəkil xidmətləri barədə mövzulara geniş yer verilir. Bundan başqa, "Karyera" adlı vəkil jurnalı da çap olunur. Tələbələr və ümumiyyətlə peşə karyerasına başlamayan, vəkil peşəsi ilə maraqlanan şəxslər üçün geniş imkanlar yaradılır. Jurnalda vakansiyalar, vakansiya yarmarkaları haqqında geniş məlumatlar verilir. Jurnal pulsuz yayılır və il ərzində iki dəfə çap edilir, bütün hüquq fakültələrinə, kitabxanalarına, məhkəmələrə və ixtisaslaşmış kitab mağazalarına göndərilir. Bundan başqa, "Vəkil İttifaqı" adlı internet portalı fəaliyyət göstərir. Portalda istehlakçılar və sahibkarlar üçün hüququn müxtəlif sahələri barədə vacib məlumatlar, müxtəlif sahələr barədə məsləhətlər pulsuz verilir. İl ərzində portaldan milyonlarla şəxs istifadə edir. Bundan əlavə, ittifaqda "Qaynar xətt" fəaliyyət göstərir. "Qaynar xətt"ə zəng edənlər verdikləri suallara tez bir zamanda cavab ala bilirlər. Zənglər pulsuzdur.

Vəkillərin qonorarı və mükafatlandırılması ilə əlaqədar 01 iyul 2004-cü il tarixdə qanun qüvvəyə minmişdir. Qanun Almaniya vəkillik fəaliyyətini həyata keçirən bütün şəxslərə şamil edilir. Yəni vəkillərin göstərdikləri hüquqi yardıma görə bağladıkları müqaviləyə uyğun qonorarın məbləği bu qanuna əsasən tənzimlənir. Lakin bəzi istisnalar var. Belə ki, vəkilin müvəkkili ilə bağladığı müqavilədə qonorarın məbləği qanunla nəzərdə tutulmuş məbləği aşı bilər. Digər ölkələrdə geniş yayılmış "uğur qonorarı"na bəzi istisnalarla Almaniya icazə verilmir. Vəkil əldə etdiyi nəticəyə görə deyil, gördüyü işə görə qonorar alır. Qanuna əsasən vəkilin qonorarının müəyyən edilməsi iki faktordan asılıdır: mübahisənin məbləğindən və göstərilən hüquqi yardımın növündən. Konkret pul məbləği ilə əlaqədar mübahisələr üzrə qonorarın məbləği bir o qədər çətinlik törətmir. Çətinlik o mübahisələr üzrə yaranır ki, konkret pul məbləği ilə bağlı deyil, hər hansı bir digər mübahisə ilə bağlıdır. Məsələn, mənzil kirayəsi üzrə mübahisələr, nikahın pozulması, hüquqi faktların müəyyən edilməsi və s. Buna görə də bu mübahisələr üzrə qonorarın məbləğinin müəyyən edilməsi məqsədi ilə qiymətləndirmə meyarları müəyyən edilmişdir.

Misal üçün, mənzil kirayəsi mübahisələri üzrə 12 aylıq kirayə haqları əsas götürülür. İşə bərpa ilə bağlı isə 3 aylıq əmək haqqı əsas götürülür. Vəkil yazılı və ya şifahi məsləhət verirsə, vəkillə müştəri arasında müqavilə bağlanılır. Düzdür, bu halda 2006-cı ildən qanun konkret məbləğləri müəyyən etmir. Əgər vəkilin müştərisi istehlakçıdırsa, vəkil 250 avrodan artıq məbləğ tələb edə bilməz. İlk məsləhət üçün 190 avrodan artıq məbləğ tələb edilə bilməz. Qanuna əsasən, vəkilin 5 000 avroluq mübahisə üzrə gördüyü işlərə 985,08 avro qonorar hesablanır. Həmin məbləğdən 787,80 avro qonorar, 40,00 avro poçt rüsumları və telekommunikasiya xərcləri hesablanır. Həmin məbləğdən 157,28 avro olmaqla 19% əlavə dəyər vergisi hesablanır. Göstərdiyi hüquqi yardıma görə mübahisə barışıqla yekunlaşarsa vəkil əlavə olaraq qonorar alır. Həmçinin müştəri ilə vəkil arasında qonorar haqqında razılaşma təcrübədə geniş yayılmışdır. Bu müqavilə bağlanarkən qanunla nəzərdə tutulmuş qonorarın məbləğinin aşmasına icazə verilir. Bu halda qanunla müəyyən edilmiş məbləğdən aşağı məbləğdə müqavilə bağlamağa icazə verilmir. Burada iki məqsəd vardır: vəkilləri rəqabət imkanı olmayan qiymətlərdən qorumaq, vəkil xidmətləri bazarını ucuz qiymətə xidmət göstərən vəkillərdən qorumaq.

Ardı növbəti sayımızda.

Günay Cəfərli

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**KRİPTOVALYUTA İLƏ APARILAN ƏMƏLİYYATLAR
ZAMANI VERGİ CİNAYƏTLƏRİ İLƏ MÜBARİZƏNİN
AKTUAL PROBLEMLƏRİ**

Hər bir dövlətin iqtisadiyyatı daxili siyasət ilə məhdudlaşmayan, xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafından, eləcə də dünya iqtisadiyyatından bilavasitə asılı olan mürəkkəb mexanizmdir. Dünya iqtisadiyyatında baş verən proseslərin, o cümlədən əmtəə-pul bazarlarındakı vəziyyətin daimi izlənməsi və nəzarət dairəsində saxlanması iqtisadi inkişafı şərtləndirən meyarlar sırasında olaraq dövlətin iqtisadi və maliyyə qurumlarının mühüm vəzifələrindəndir.

Hazırda dünya miqyasında təkmilləşən beynəlxalq pul sistemləri, yeni nəsil ödəniş vasitələri, elektron hesablaşmalar və virtual pul vahidləri iqtisadi qloballaşmanı daha da sürətləndirən amillərdir. Pul – elə maddi aktiv, maddi dəyər və ya məhsuldur ki, onsuz heç bir müasir cəmiyyəti, bazar münasibətlərini, əmtəə dövriyyəsinə, ticarəti, maliyyə institutlarını və iqtisadi təsisatları təsəvvür etmək mümkün deyil.

Əgər əvvəllər pulla aparılan hesablaşmalar nağd və nağdsız qaydada həyata keçirilirdisə, müasir dövrdə bütün dünyada elektron ticarət, elektron xidmətlər, elektron ödəmə anlayışları ilə uzlaşan elektron pul, elektron valyuta, virtual pul anlayışları, habelə yeni ödəmə üsulları geniş tətbiq olunmaqdadır.

Bu gün virtual transfer edilən elektron ödəmə şəbəkəsinə aid olan, “Kriptovalyuta” adlandırılan virtual pul maliyyə sistemində innovativ elektron ödəniş vasitəsi kimi populyarlıq qazanmışdır. Kriptovalyuta hər hansı dövlətin siyasətindən, qanunlarından, pul vahidindən asılı deyil və heç bir qurum tərəfindən tənzimlənmir. Onun qiyməti virtual bazarda tələb-təklif əsasında müəyyən olunur, tələb artıqda dəyəri artır, tələb azaldıqda dəyəri azalır, bununla kriptovalyuta bazarı formalaşır və digər ölkələrin valyutası ilə mövcud bazar məzənnəsi üzrə mübadilə edilir [4].

“Kripto” *kryptos* sözündən yaranıb, yunan dilindən tərcümədə “gizli” deməkdir və informasiyanı şifrələməklə təmin edilir, eləcə də kriptoqrafik (krupto-gizli, qrafo-yazma) alqoritmdən və açardan istifadəni nəzərdə tutur [5]. Kriptovalyuta (kriptopul) elektron qaydada alınıb satılır və ödəniş vasitəsi kimi qəbul edilir. Kriptopulun elektron puldan fərqi ondan ibarətdir ki, elektron pul, ilk növbədə bank vasitəsilə elektron hesaba köçürülməklə yaranır, yəni bu pulun fiziki formadan elektron formaya keçməsi hesab edilir. Kriptovalyuta isə birbaşa internet şəbəkəsində yaradılan, heç bir maliyyə-kredit, bank sistemi və ya dövlət ilə bağlılığı, fiziki dəyəri olmayan, habelə istifadəçilərinin tələb-təklifi ilə dəyər qazanan, kriptoqrafik əlamətinə görə saxtalaşmadan qorunan, eləcə də rəqəmsal qaydada mübadilə olunan virtual pul vahididir.

Bu gün internet məkanında açıq satışda müxtəlif adda və qiymətdə rəqəmsal pullar mövcuddur və cari qiymətlərlə kapitallaşmasına görə ən yüksək kriptovalyutalar sırasında aşağıdakıları qeyd etmək olar: Bitcoin - 264 mlrd. dollar; Ethereum - 41,2 mlrd. dollar; Bitcoin Cash - 26,5 mlrd. dollar; IOTA - 10,2 mlrd. dollar; Ripple - 9,4 mlrd. dollar; Dash - 5,4 mlrd. dollar; Litecoin - 5,2 mlrd. dollar; Bitcoin Gold - 4,4 mlrd. dollar; Monero - 4 mlrd. dollar; Cardano - 2,7 mlrd. Dollar [7].

Kriptovalyutanın (kriptopulun) heç bir dövlətin maliyyə-pul siyasətindən asılı olmaması, kriptovalyuta ilə aparılan əməliyyatların hər hansı dövlətin iqtisadi və hüquqi tənzimləməsində olmaması bu əməliyyatların qeyri-qanuni əməllərin üsullarına çevrilməsinə, o cümlədən iqtisadi fəaliyyət sahəsində törədilən cinayətlərin artmasına və transmilli xarakter almasına şərait yaradır.

"Çirkli pulların yuyulması" üçün istifadə edilə bilən virtual pul vahidləri ilə aparılan əməliyyatlar, habelə kriptopulların alınıb-satılması əməliyyatları, eyni zamanda, vergiyə cəlb edilməli, vergitutma obyektinə kimi vergi nəzarətinin təsiri altına düşməli olduğu halda, virtual pul bazarında iqtisadi və nomativ-hüquqi tənzimləmə olmadığından həm "çirkli pulların yuyulması" əməlləri cinayət-hüquqi mühafizə edilmir, həm də virtual pulla aparılan əməliyyatlar vergi nəzarətindən kənarda qalır. Bu hal, nəticə etibarilə, beynəlxalq iqtisadi aləm üçün təhlükəli olan və bütün dünya dövlətlərinin ortaq iqtisadi və hüquqi maraqlarına toxunan məsələdir. Virtual pul bazarında iqtisadi və nomativ-hüquqi tənzimləmənin olmaması dövlətlərin milli büdcələrindən külli miqdarda vergi məbləğlərinin yayındırılmasına yol açmaqla, vergi ödəməkdən yayınma cinayətlərinin qloballaşmasına səbəb olur və bu əməllərin törədilməsində təqsiri olan şəxslər barəsində cinayət-hüquqi tədbirlərin görülməsini, iqtisadi cinayətlərlə, o cümlədən vergi cinayətləri ilə mübarizə aparılmasını mümkünsüz edir.

Məhz bu təhlükənin qarşısının alınması məqsədilə dünyanın aparıcı dövlətləri və maliyyə mərkəzləri kriptovalyutaların qanuni hesablaşma pul vahidlərinə çevrilməsinə mane olmağa çalışırlar.

Məsələn, Cənubi Koreya "Bitcoin" daxil olmaqla, bütün kriptovalyutaların ticarətinə qadağa qoymağa hazırlaşır və bununla əlaqədar olaraq yerli birjalarda virtual valyutalarla ticarəti qadağan edən qanun layihəsi də hazırlanır [8]. İsrailin Mərkəzi Bankının rəhbərliyi "Bitcoin"-i valyuta deyil, aktiv adlandıraraq, bu kimi virtual valyutaları real valyuta olaraq qəbul etməyəcəyini və bu transaksiyaların ölkənin banklarına və onların müştərilərinə yaratdığı riskə nəzarət etmək üçün nizamnamələr hazırlamağın çətin olacağını bildirib [9]. Çinin Mərkəzi Bankı "Bitcoin" və digər kriptovalyutaların ilkin bazarda emissiyasını qadağan edib və buna son qoyulmasını, təşəbbüskarların isə cəzalandırılmasını tələb edib [10]. Rusiya Mərkəzi Bankı da ölkə ərazisində "Bitcoin"-in tətbiq edilməsi haqqında danışmağın hələ çox tez olduğunu hesab edərək, hazırda adı qeyd olunan kriptovalyutanı federasiyanın ərazisində qanuni maliyyə dövriyyəsi metodu kimi qəbul etməyəcəyini bildirib [11]. ABŞ-da isə əksinə, kriptovalyutalara daha liberal yanaşırlar və oradakı tənzimləyicilər, hətta "Bitcoin" üzrə fyuçers kontraktlarının ticarətinə icazə veriblər. Hazırda Çikaqo əmtəə birjasında (Chicago Mercantile Exchange Inc. (CME) və CBOE Futures Exchange (CFE) birjasında "Bitcoin" üzrə fyuçers kontraktları ilə ticarət aparılır [12]. Lakin buna baxmayaraq, ABŞ-ın iri maliyyə holdinqi "JP Morgan Chase" rəhbərliyi onlayn valyuta olan "Bitcoin"-in "dələduzluq" olduğunu və "partlayacağını" bildirib [13]. Eyni zamanda, dünyada böyük nüfuza malik olan "Doççe Bank"-ın rəhbərliyi də kriptovalyutalara yatırım etməyi məsləhət görmədiyini bəyan edib [14].

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının rəhbərliyi kriptovalyuta ilə bağlı bankın mövqeyinin konservativ olduğunu, virtual pulları paralel maliyyə monetar sistemi deyil, yüksək riskli investisiya aktivinə kimi qiymətləndirdiyini bildirmişdir. Eyni zamanda, açıqlamada kriptovalyuta ilə "Blokçeyn" texnologiyalarından istifadə problemlərinin və bu sahədə tənzimləmə üzrə beynəlxalq təcrübənin diqqətlə izləndiyi də vurğulanmışdır [15].

Kriptovalyutanın virtual bazarda tələb-təklif əsasında formalaşan dəyəri, tələb-təklifdən asılı olaraq dəyərinin qalxıb-düşməsi məzənnə fərqi yaradır, bu isə Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin tələblərinə əsasən gəlirdir (satışdankənar gəlir) və vergitutma obyektidir. Kriptovalyuta ilə aparılan digər virtual əməliyyatlardan (malların (işlərin və xidmətlərin) virtual təqdim edilməsi), habelə virtual pulların alınıb-satılması əməliyyatlarından əldə edilən gəlirlər də vergitutma obyektidir. Bu gəlirləri əldə edən və vergi öhdəliyi daşıyan şəxslərin vergiyə cəlb olunmalarını təmin etmək üçün Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə vergi öhdəliyi yaradan xüsusi normaların daxil edilməsi, kriptovalyuta əməliyyatlarından gəlir əldə edən və vergi

öhdəliyi daşıyan şəxslərin vergi ödəməkdən, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan və cinayət tərkibi yaradan miqdarda yayındıqları halda cinayət məsuliyyətinə cəlb edilmələri üçün Cinayət Məcəlləsinə əlavə və dəyişikliklərin edilməsi məqsədmüvafiq olardı.

Qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinin 66-cı maddəsinə (qeyri-qanuni gəlir) əsasən qeyri-qanuni əldə edilən gəlir Azərbaycan Respublikasının qanunlarına uyğun olaraq müsadirə edilmirsə, həmin gəlirin qeyri-qanuniliyi onun vergiyə cəlb edilməsinə təsir göstərmir. Göründüyü kimi, gəlirlərin qanunla tənzimlənməyən fəaliyyətdən əldə edilməsi onun vergiyə cəlb edilməsini istisna etmir və Vergi Məcəlləsinin 66-cı maddəsi vergi və cinayət qanunvericiliklərinə yuxarıda məqsədmüvafiq hesab edilən əlavə və dəyişikliklərin edilməsi üçün normativ baza rolunu oynayır.

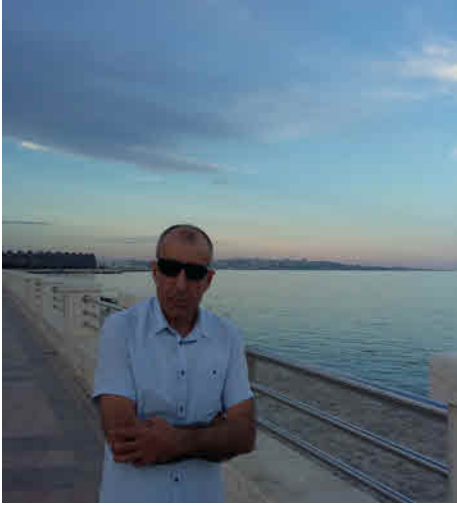
Cinayət Məcəlləsinin 213-cü maddəsində təsbit olunan vergiləri, işsizlikdən sığorta və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqlarını ödəməkdən yayınma cinayətinin tərkibinə əsasən, obyektiv cəhətin əlaməti kimi bu əməlin istənilən üsulla törədilməsi, cinayətin subyektinin vergi ödəmək öhdəliyi olan şəxs olması və ödəməkdən yayındırılan vergi məbləğinin “xeyli miqdar”, yəni iyirmi min manatdan yüz min manatadək olan məbləği təşkil etməsidir. Virtual pul bazarlarında münasibətlərin cinayət-hüquqi mühafizə altına alınması məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 213.1-ci maddəsinin qüvvədə olan “vergiləri, işsizlikdən sığorta və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqlarını ödəməkdən yayınma” redaksiyasında verilmiş sadə tərkibinin;

- “vergiləri (qeyri-qanuni əldə edilən gəlirdən vergiləri), işsizlikdən sığorta və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqlarını ödəməkdən yayınma” redaksiyasında verilməsi təklif olunur.

Təklif Azərbaycan Respublikasında vergi cinayətləri ilə mübarizənin gücləndirilməsinə, həm vergi cinayətkarlığına, həm də “çirkli pulların yuyulması” əməllərinə qarşı transmilli səviyyədə preventiv-porfilaktik tədbirlərin görülməsinə, cəzanın çəkəndirmə məqsədinə nail olunmasına, ödənilməli olan vergilərin dövlət büdcəsinə tam və vaxtında ödənilməsinə nəzarətin gücləndirilməsinə və “kölgə iqtisadiyyatı”nın qarşının alınmasına yönəlmiş tədbirlərin effektivliyinin artmasına xidmət edəcəkdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Bakı, “Biznes xəbərləri” 2016, s. 68
2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi, Bakı, “Hüquq yayın evi”, 2018, s. 728
3. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsi, Bakı, “Digesta” nəşriyyatı, 2016, s. 323
4. www.xcoinx.com
5. <https://translate.academic.ru/Криптография/el/ru>
6. <https://report.az/maliyye/en-yuksekkapitallasmasi-olan-10-kriptoalyuta-mueyyenlesib>
7. <https://itc.ua/news/pravitelstvo-yuzhnoy-korei-zayavilo-o-namerenii-zablokirovat-rabotu-birzh-kriptoalyut-v-strane-cto-rezko-obvalilo-kurs-bitcoin>
8. www.amerikaninsesi.org/a/israilin-merkezi-banki-bitcoin-vlayute-deyil-aktivdir/4198436.html
9. <https://report.az/maliyye/bitkoin-ve-diger-virtual-kriptoalyutalar-keskin-ucuzlasib>
10. <http://finmarket.az/news/227/rusiya-bitkoin-valyutani-hech-vaxt-leqallashdirmayacaq.html>
11. <https://apa.az/tehlil/iqtisadi-xeberler/axina-qarsi-uzen-bitcoin-batacaq-yoxsa-sahile-cixacaq-tehlil-6729.html>
12. <http://strateq.az/iqtisadiyyat/197070/abs-in-n%C9%99h%C9%99ng-banki-virtual-valyutaya-muharib%C9%99-elan-etdi.html>
13. <http://banker.az/deutsche-bank-investorlara-kriptoalyutalara-yatirim-etmeyi-meslahet-gormur>
14. azertag.az/xeber/Elman_Rustemov_Kriptoalyuta_ile_bagli_Merkezi_Bankin_movqeyi_konservativdir-111373

Vüqar Quliyev

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**“İCRA HAQQINDA” AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QANUNUNUN 84-1.1 MADDƏSİNİN TƏTBİQİNİN BƏZİ
MƏSƏLƏLƏRİ HAQQINDA**

*“Cəmiyyətin rifahı üçün insan təcrübəsindən
faydalanan insan müdrikliyinin ən yüksək təzahürü
qanundur”*

Samuel Johnson

Azərbaycan Respublikasında aparılan hüquqi islahatlar nəticəsində cəmiyyətdə yaranan iqtisadi, mülki, ailə, əmək və sair sahələrdə münasibətləri tənzimləyən, səmərəli inkişafını təmin edən geniş hüquqi baza yaradılmışdır.

Şübhəsiz ki, qanunların icrasının təminatı üçün məcburi icra mexanizmlərinin, səmərəli təsiretmə vasitələrinin rolu önəmlidir.

Məlum olduğu kimi, mühakimə sisteminin vacib məqamlarından biri məhkəmə qərarlarının icrasıdır. Qərar icra olunmadıqda nəticələri ümumi (qlobal) və fərdi (lokal) təsirə malikdir.

Lokal təsir - şəxsin konkret işi üzrə məhkəmə qərarının, ümumi təsiri isə həmin sahəni tənzimləyən hüquq normasının əhəmiyyətinin itirilməsindən ibarətdir. Həmin təsirin son mənfi nəticəsi hüquqi tənzimlənmənin fiksiyaya çevrilməsidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunu «İcra haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 20 maddəsinin şərh edilməsinə dair 10 oktyabr 2017-ci il tarixli Qərarında icra mexanizmlərinə münasibət bildirərək qeyd etmişdir ki, “İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının icrasına dair mövqeyinə görə, son və məcburi qüvvəyə malik olan məhkəmə qərarı tərəflərdən birinin ziyanına olaraq icra edilmədikdə, ədalətli məhkəmə araşdırması xəyali hüquqa çevrilir.”

Bu mövzuda İcra haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununun bir fraqmentinə fikrinizi cəlb etmək istərdik.

Məlum olduğu kimi, 18.06.2010-cu il tarixdə “Məhkəmə nəzarətçiləri və məhkəmə icraçıları haqqında”, “Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinə və Cəzaların İcrası Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə” 1034-IIIQD sayılı Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə “İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa “Borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması” haqqında 84-1 maddəsi əlavə edilmişdir.

Ötən illər borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması icra mexanizmi özünü doğrultmuş və məhkəmə qərarlarının icrasını təmin edən güclü təsir vasitəsinə çevrilmişdir.

5 illik təcrübə sözügedən maddənin təkmilləşdirilməsinə təkan vermiş və 20 oktyabr 2015-ci il tarixli 1385-IVQD sayılı Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə həmin maddədə “Məhkəmə qərarları” sözlərindən sonra “əmləri və vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktları” sözləri əlavə edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, əksər hallarda maddənin tətbiqi ilə əlaqədar problemlər yaşanmışdır. Bununla belə bəzi hallarda icra məmurunun əsassız təqdimatı məhkəmə tərəfindən təmin olunur.

“İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 84-1.1 maddəsində nəzərdə tutulan maddi normanın tələblərini mülki iş üzrə tətbiqetmə təcrübəsini nəzərə almaqla müqayisəli şəkildə təhlil edərək mülki iş üzrə məhkəmənin bəzi dəlillərinə istinad etmək istərdik.

Rayon məhkəməsi icra məmurunun təqdimatını təmin edərək borclu E.R.-nin ölkədən getmək hüququnu müvəqqəti məhdudlaşdırmışdır.

İlk öncə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 28-ci maddəsinin III hissəsi ilə hər kəsin sərbəst Azərbaycan Respublikasının ərazisindən kənara getmək hüququna təminat verilir.

Həmçinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 71-ci maddəsinin II hissəsində qeyd edilir ki, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının həyata keçirilməsini heç kəs məhdudlaşdıra bilməz. Hər kəsin hüquq və azadlıqları bu Konstitusiyada və qanunlarda müəyyən edilmiş əsaslarla, habelə digərlərinin hüquq və azadlıqları ilə məhdudlaşır.

Beləliklə, vətəndaşın hüquqlarının və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasının başlıca şərti *qanuni əsasın mövcudluğu*dur və bu konstitusiya normasının ən vacib tələbidir.

“İcra haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 84-1.1-ci maddəsinin dispozisiyasından görünür ki, *məhkəmə qərarları, əmrləri və vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktları əsasında (1)* verilmiş icra sənədləri könüllü icra üçün müəyyən olunmuş vaxtda borclu tərəfindən *üzsüz səbəbdən (2)* icra edilmədikdə, borclunun ölkədən getmək hüququ *icra məmurunun əsaslandırılmış təqdimatı əsasında (3)* məhkəmənin qərarı ilə müvəqqəti məhdudlaşdırıla bilər.

Sözgedən maddi norma borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması üçün əsas olan bir neçə şərt irəli sürür:

1- icra sənədi (a) məhkəmə qərarları, (b) əmrləri və (c) vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktlara əsaslanmalıdır;

2 - icra sənədi borclu tərəfindən üzsüz səbəbdən icra edilməməlidir;

3 - icra məmurunun təqdimatı əsaslı olmalıdır.

1) Maddi normanın “icra sənədinin əsaslandığı sənədlər” struktur elementi (şərti) barədə:

Təcrübədə maddi normanın tətbiqi zamanı “notariat kontorunun icra qeydi” məhdudlaşdırmanın əsası kimi qəbul edilmişdir.

Halbuki, maddi hüquq normanın yuxarıda qeyd edilən tələbləri imperativ xarakter daşıyır və geniş təfsir oluna bilməz. Qanunverici tərəfindən həmin siyahı sadalanıb:

a) məhkəmə qərarları;

b) məhkəmə əmrləri;

c) vergi orqanlarının pul tələblərinin ödənilməsi ilə bağlı inzibati aktlar.

Qeyd edilən siyahının dəyişdirilməsi (artırılması və ya azalması) yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada mümkündür.

2) Maddi normanın “üzsüz səbəblər” struktur elementi (şərti) barədə:

Borclunun üzsüz səbəbdən icra sənədini icra etmədiyini, borclunun ödəniş etməkdən boyun qaçırdığını və əmlakına həbs qoyulması barədə icra sənədinin borclu tərəfindən icra edilmədiyi (məhkəmə qərarında qeyd edilən üzsüz səbəblər) sübut olunmalıdır.

Borclunun Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 528-ci maddəsi ilə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsini və ya borclunun hesablarında tələbkarın tələblərinin təmin edilməsi üçün yetərli pul vəsaitinin olmasını və digər bu kimi halları sübut növünə aid etmək olar. Həmin hallar borclunun üzsüz hərəkətlərini təsdiq edə bilər.

Borclunun əmlakına həbs qoyulması ilə onun ölkədən çıxmasının əlaqəsi yoxdur.

Əmlak həbsinin icrası və bununla bağlı *aktiv hərəkətlər* məhz icra məmuru ilə bağlıdır, borcludan isə həmin hərəkətlərə mane olmamaq, maneə yaratmaqdan çəkinmək (*passiv hərəkət*) tələb olunur.

Əmlakın həbsi ilə əlaqədar borclunun siyahıya alınmış əmlakı məhv etmək, zədələmək, korlamaq, gizlətmək və bu kimi sair maneələrin yaradılması borclunun üzrsüz hərəkətlərinə səbəb ola bilər.

3) Maddi normanın "icra məmurunun təqdimatının əsaslığı" struktur elementi (şərti) barədə:

İcra məmurunun təqdimatı hüquqi normalara əsaslanmalı və sübutlarla təsdiq olunmalıdır.

Həmin sübutlara borclunun onun barəsində gedən icraatla bağlı inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi, haqqında məhkəmə qərarı, borclunun həbsə alınmış əmlakının məhv edilməsini, korlanmasını təsdiq edən akt, zədələnmiş əşyalara baxış protokolu (aktı) və fotosəkilləri, borclunun hesablarında tələbkarın tələblərinin təmin edilməsi üçün yetərli pul vəsaitlərinin olmasını təsdiq edən bank çıxarışı və bu kimi digər sənədləri aid etmək olar.

Təhlil edilən şərtlər arasında səbəbli əlaqə vardır. Şərtlərdən biri olmazsa ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması tətbiq edilə bilməz.

Konstitusion insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını gözləmək və qorumaq qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti orqanlarının vəzifələrinə aiddir.

Borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması zamanı qanunvericiliyin düzgün tətbiq edilməməsi birbaşa vətəndaşın konstitusion hüquqlarına təsir etdiyinə görə belə tətbiqetmə istisna olunmalıdır.

P.S. Rayon məhkəməsi yuxarıda qeyd olunanları əsaslı hesab edilərək borclunun ölkədən getmək hüququnun müvəqqəti məhdudlaşdırılması qəraradını dərhal ləğv etmişdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası.
2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun «İcra haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun 20 maddəsinin şərh edilməsinə dair 10 oktyabr 2017 il tarixli Qərarı.
3. İcra haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
4. "Məhkəmə nəzarətçiləri və məhkəmə icraçıları haqqında», «Məhkəmə qərarlarının icrası haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinə və Cəzaların İcrası Məcəlləsinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə 1034-IIIQD №-li 18.06.2010 il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
5. İcra haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə 20 oktyabr 2015 il tarixli 1385-IVQD №-li Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
6. Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsi.
7. 8(009)-1103/2017 №-li mülki iş.

Hüseyin Əsgərov

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

HÜQUQİ YARDIM ALMAQ HÜQUQUNUN FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAF TARİXİ

Hüquqi yardım almaq hüququnun formalaşmasının qədim tarixi kökləri vardır və bu hüquqi institutun formalaşması müxtəlif ölkələrdə özünəməxsus formada baş vermişdir. Bəzən hüquqi yardımın tarixinin qədim Roma hüququndan, bəzi mənbələrdə isə hətta daha qədim zamanlardan başladığı göstərilir. Hüquqi yardım almaq hüququnun nüvəsini hüquqi yardım təşkil edir. Hüquqi yardım öz formalaşma və inkişaf tarixinə malik olan hüquqi institutdur. Hüquqi yardımın tərkib elementlərinin formalaşması tarix boyu tədricən inkişaf edərək meydana çıxmışdır. Müxtəlif tarixi dövrlərdə həmin elementlər dinamik şəkildə inkişaf etmişdir, lakin bütövlükdə hüquqi yardım institutu konstitusion quruluşun meydana çıxması ilə öz müasir şəklini almışdır.

Dövlət və hüquq tarixinə həsr olunmuş tarixi sənədlərin və elmi işlərin təhlili göstərir ki, hüquqi yardım vəkillik fəaliyyəti ilə demək olar ki, paralel şəkildə inkişaf etmişdir. Lakin hüquqi yardımın yalnız vəkillər tərəfindən göstərilməməsi aydın məsələdir. Buna görə də, hər iki institutun inkişafında müəyyən məqamlarda prinsiplial olmasa da, nəzərə çarpacaq fərqlər mövcuddur.

Tarixi mənbələrdən də görünür ki, dövlətçiliyin ilkin mərhələlərində artıq insanların subyektiv hüquqlarını realizə etməsi, pozulmuş hüquqlarını bərpa etməyə cəhd göstərməsi, bir sözlə öz haqqını tələb etməsi özünü büruzə verirdi. Hüquqi yardımın və hüquqi yardım almaq hüququnun formalaşmasında əsas mərhələ dövlətin yaranması, daha sonra isə məhkəmə, cinayət və mülki işlərin həyata keçirilməsi olmuşdur. Dövlət və məhkəmə sistemi ilə yanaşı, hüququn, hüquq düşüncəsinin yaranması da bu prosesə əsaslı töhfə vermişdir.

Antik Afina hüquqi yardımla bağlı bir sıra tədbirlər həyata keçirilirdi. Məsələn, Afina şəhər dövlətində hüquqazidd hərəkətlər və onların cəzalandırılması haqqında qərarların nəşr olunması, fərdlərdə qanuna və dövlətçiliyə əməl olunmasının stimullaşdırılması üzrə maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirilirdi[3, 42]. Bütün bu tədbirlər Afina demokratiyasının tərkib hissəsi idi.

Afina demokratiyasının özünəməxsus xüsusiyyətlərindən biri o idi ki, mübahisələrin həlli, hüquq tətbiqi, hüquqi xidmətlər vətəndaş cəmiyyətinin səlahiyyətində idi. Qanunlar xalq səsverməsi ilə qəbul edilir və məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilirdi[5, 3-5]. Bu dövlətdə qanunların təfsiri ilə məşğul olan şəxslər bir növ hüquqi yardım göstərməklə qanun və qaydaları müraciət edən şəxslərə izah edirdilər.

E.ə. VII–VI əsrlərdə Afina dövlətinin hüquq sistemində cinayət prosesində təqsirləndirilən şəxsin müdafiəsi yox idi. Lakin e.ə. VI–V əsrlərdə bu hal aradan qalxdı və artıq cinayət işlərində məsuliyyətə cəlb edilən şəxslərin müdafiəsi ilə məşğul olan xüsusi şəxslər – *loqoqraflar* meydana çıxdı. Həmin vaxtlar Afina dövlətində ayrıca vəkillər olmasa da, insanlara hüquqi yardım üçün peşəkarlara müraciət etmək qadağan olunmamışdı[10, 131].

Loqoqraflar ödənişli əsasla fəaliyyət göstərməklə işin məhkəmədə uğurla aparılması, iş üzrə materialların toplanması, çıxış nitqinin hazırlanması və uyğun cəza növünün seçilməsi üzrə işləri həyata keçirirdilər.

həyata keçirirdilər. Loqoqraflardan fərqli olaraq, könüllü fəaliyyət göstərən və əsas funksiyası məhkəmədə müdafiə nitqi ilə çıxış etmək olan *sineqorlar* əhali arasında daha çox hörmət və qayğı ilə qarşılanırdı.

Qədim Yunanıstanda ilk əvvəllər fərdlər məhkəmə işlərində hüquqlarının müdafiəsini özləri həyata keçirirdi, sonra isə hüquqi yardım üçün digər şəxslərə müraciət edilməsi qaydası formalaşdı[9, 202]. Artıq IV əsrin ortalarında Afinada məhkəmə işlərində yardım üçün dosta edilən müraciət tendensiyası aradan qalxmış oldu.

Afinada hüquqi yardıma görə haqq ödənilməsi qaydası yox idi, heç bir şəxs başqa şəxsin hüquqlarının müdafiəsi üçün haqq ala bilməzdi. Bu səbəbdən natiqlərin hüquq müdafiə fəaliyyətində zəiflik, maraq göstərməmə meyarları formalaşdı və tədricən natiqlər bu fəaliyyətdən uzaqlaşmağa başladılar.

C.Kroust qeyd edir ki, Qədim Yunanıstanda, daha dəqiq desək Qədim Afinada hüquqşünas peşəsinin inkişafına münasibətdə sosial-siyasi vəziyyət müsbət deyildi[1, 339].

Qədim Yunanıstanda hüquqi yardım fəaliyyətinin geniş yayılmış növlərindən biri *ailə nümayəndəliyi* idi. Bu zaman məsuliyyətə cəlb edilən şəxsi məhkəmədə onun qohumları müdafiə edirdi. Ailədə ağsaqqal, böyük hesab edilən şəxs - "*parter*" məhkəmə qarşısında ailənin bütün üzvlərinin müdafiə və təmsil edirdi.

Qədim Yunanıstanda hüquqi yardımla bağlı formalaşmış qaydalar mühüm əlavə və dəyişikliklərlə daha effektiv şəkildə Qədim Romada davam etdirilmişdi.

Hüquqi yardım öz sonrakı inkişaf prosesini Qədim Romada keçmişdir. Burada hüquqi yardım göstərənlərin fəaliyyət ilk öncə adət və ənənələrlə tənzimlənsə də, daha sonralar yazılı hüquq normaları ilə tənzimlənməyə başladı.

Qədim Romada hüquqi yardımın göstərilməsi ilk növbədə din xadimlərinin, keşişlərin adı ilə bağlıdır. "*Sacerdotes publici*" adlı bu şəxslərin fəaliyyəti sonralar sakral hüququn, yəni dini hüququn formalaşmasına da gətirib çıxardı[7, 100]. Beləcə Qədim Romada hüquq biliciləri olan din xadimləri (*pontiflər*) meydana çıxdı. Pontiflər əsasən Roma vətəndaşlarını məhkəmədə müdafiə edirdi.

Qədim Romada məhkəmə işlərinin, xüsusilə də cinayət işlərinin aparılması ilə məşğul olan müdafiəçilərin özləri də üç qrupa ayrılırdı: *advocati*, *laudatores*, *patroni*. Ümumiyyətlə, "*advokat*" termini Qədim Romanın məhkəmə praktikası ilə bağlıdır. Bu termin latın dilindəki "*advocatus*" sözündən götürülmüş və məhkəmədə çəkişən tərəfin qohum və dostları mənasını verir.

Ümumiyyətlə, hüquqi yardımı peşəkarcasına həyata keçirən "*advokat*"lar, yəni vəkillər və vəkillik peşəsi ilk dəfə Qədim Romada formalaşmışdır[4, 18].

Cinayət prosesində hüquqi yardımın göstərilməsi işində *patronlar* əhəmiyyətli rol oynamışdı. Patronlar peşəkar yox, ictimai xidmət göstərirdilər, bu səbəbdən də onların fəaliyyəti ödənişsiz idi, bununla belə işin uğurlu həlli zamanı onlara müdafiə etdikləri şəxs tərəfindən hədiyyə verilirdi, hansı ki, sonralar *qonorar* adını almışdı.

Zaman keçdikcə patronatlıq institutu da tənəzzülə uğradı və nəticədə peşəkar hüquqşünaslar ədalət mühakiməsində aktiv rol oynamağa başladılar və onların fəaliyyəti qanunvericiliklə tənzimlənməyə başlandı. Beləliklə, vətəndaşların hüquq və mənafeələrini onlarla qohum və ya dostluq əlaqələrində olmayan peşəkar hüquqşünaslar həyata keçirməyə başladılar.

Qədim Romada mülki işlərə baxılması zamanı hüquqi yardım nümayəndəlik formasında həyata keçirilirdi. Nümayəndəlik institutu əsasən özünü bilavasitə müdafiə edə bilməyən şəxslərə münasibətdə həyata keçirilirdi. Məsələn: özünü bilavasitə müdafiə etmək hüququ olmayan qulu yalnız, onun sahibi müdafiə edə bilərdi. Ümumiyyətlə, qullar hüququn subyektini hesab edilmirdi. Bundan başqa, azyaşlılar və hüquqi şəxslərə hüquqi yardım göstərilməsi də nümayəndəliklə realizə olunurdu.

Hüquqi yardım göstərilməsi məqsədilə nümayəndəlik *koqnitor* və *prokuratorlar* tərəfindən həyata keçirilirdi. Koqnitoru tərəflərdən biri digər tərəfin iştirakı ilə rəsmi şəkildə təyin edirdi. Koqnitoru pretor təsdiq edirdi. Koqnitor və müştəri arasında müqavilə bağlanırdı. Prokurator isə qarşı tərəfi xəbərdar etmədən də təyin edilə bilərdi, onun səlahiyyətləri etibarnamə ilə təsdiq

olunurdu.

Qədim Romada hüquqi yardım göstərilməsi ödənişsiz idi, lakin ayrıca peşə kimi formalaşmışdı. Respublika dövründə Romada hüquqi yardım fəaliyyəti və ya vəkillik sərbəst peşə idi, bu peşəyə dair konkret tələblər yox idi. Roma respublikasının sonlarına yaxın vəkillik institutu əhəmiyyətli dərəcədə zəifləmiş oldu. Roma imperiyasının qanunvericilik mənbələrində isə artıq IV əsrdən “vəkillər təbəqəsi” anlayışının meydana gəldiyi bildirilir. Bununla da, sərbəst peşənin mütəşəkkil peşəyə çevrilməsinin uzunmüddətli prosesi başlamış oldu.

Romada imperiya hakimiyyəti dövründə hüquqi yardım göstərilməsi peşəsində ciddi dəyişikliklər baş vermişdi. İmperator Avqust hüququn inkişafını dövlətçiliyin vacib meyarı hesab edirdi. Artıq hüquq müdafiəsi fəaliyyəti imperator patentı əsasında həyata keçirilirdi. Bu addımdan sonra, natiqlərin işi zəifləməyə başladı. Artıq hüquqi yardım göstərənlər üzərində dövlət nəzarəti də meydana çıxmışdı. İmperator Klaudius vəkilliyi ayrıca bir peşə kimi qanuniləşdirdi və vəkillərə açıq şəkildə fəaliyyət göstərməyə icazə verdi. Həmçinin o, göstərilən hüquqi xidmətə görə haqqın maksimal məbləğini müəyyən etdi.

Orta əsrlərin ilk vaxtlarında, xüsusilə də XI əsrdə kilsənin təsiri, kanonik hüquq qaydaları böyük nüfuza malik idi. Bu təsir ictimai həyatın və hüququn bütün sahələrinə sirayət etmişdi[11]. Erkən orta əsrlərdə hüquqi yardım göstərilməsi ilə əsasən din xadimləri məşğul idi. Artıq XIII əsrin əvvəllərindən etibarən dövlət və kilsə tərəfindən aparılan islahatlar və edilən çoxsaylı səylər nəticəsində ümumilikdə hüquq peşəsi və onun müxtəlif sahələrinin dirçəlməsi prosesi başlamış oldu[6, 185-188].

XI-XII əsrlərdə Qərbi Avropanın feodal dövlətlərində, məsələn Fransada nümayəndələrin mülki işlərdə iştirakı genişlənməmişdi. Cinayət işlərində isə təqsirləndirilən şəxs hüquqi yardımdan məhrum idi. Tərəflər yalnız hakimlərin məsləhətləri ilə kifayətlənirdi.

XIV-XV əsrlərdə İngiltərədə “barrister” və “solisiter” anlayışları meydana çıxdı. Onların hər ikisi hüquqi yardım göstərsə də, öz funksiyalarına görə bir-birlərindən fərqlənirdilər. Belə ki, “barrister”lər məhkəmə qarşısında çıxış edirdisə, “solisiter”lər işlə əlaqədar bütün zəruri materialları toplayır, magistrat məhkəmələrində, bəzi hallarda isə hətta Kral məhkəmələrində çıxış etmək hüququna malik idilər.

Orta əsrlər dövründə hüquqi yardım institutu ilə bağlı iki xarakterik xüsusiyyət formalaşmışdı. Birincisi, artıq məhkəmələr tərəfindən hüquq müdafiəçiləri üzərində nəzarət və onların fəaliyyətini yoxlama prosesi həyata keçirilirdi. İkincisi isə ictimaiyyət arasında artıq belə bir təsəvvür formalaşmışdı ki, vəkil dövlətin təyinatı ilə ədalət mühakiməsinin maraqları naminə fəaliyyət göstərən kiçik məhkəmə məmurudur.

XVIII əsrdə Fransada hüquqi yardım fəaliyyəti ilə peşəkarcasına həm vəkillər, həm də nümayəndələr məşğul idi. Vəkillər öz müştərilərinin hüquq məsləhətçisi və hüquq müdafiəçiləri idi. Vəkillərin funksiyaları ən əhəmiyyətli məhkəmə sənədlərinin tərtib edilməsi və məhkəmədə müdafiə nitqlərinin söylənilməsindən ibarət idi.

Müdafiə və nümayəndəliyin silki və dövlət təşkilatlanmasından sonra vəkillik sərbəst peşə sahiblərinin özü idarə olunan institutu kimi meydana gəlmişdir. Vəkiliyin bu forması Fransada formalaşmışdır. Fransada 1789-cu il inqilabından sonra xüsusi vəkillik təbəqəsi ləğv edilmiş və 1790-cı il 2 sentyabr tarixli Dekretə əsasən bütün vətəndaşlara məhkəmələrdə çıxış etmək hüququ verilmişdir. Daha sonra, artıq 1803-cü ildə vəkilliyin bərpa olunmasına və I Napoleon (1769-1821) tərəfindən saxlanılmasına baxmayaraq, vəkillərin hüquqlarının məhdudlaşdırılması tendensiyası müşahidə olunmağa başlanmışdır.

XIX əsr İngiltərəsində hüquqi yardımla bağlı əhəmiyyətli bir addım atılmışdı. Belə ki, IV Vilhelmin 1836-cı il Qanunu ilə cinayət işlərində hüquqi yardımın göstərilməsi ilə bağlı bütün məhdudiyətlər aradan qaldırıldı. Barristerlər həm dövlətin, həmçinin ayrıca şəxslərin hüquqlarını müdafiə edə bilirdi, onlar müştəri ilə işin aparılması barədə şəxsən danışıq bilməzdilər. Bu işləri solisiter icra edirdi.

İngiltərədə yazılı konstitusiya olmasa da, insanların subyektiv hüquqları və azadlıqları yazılı

qanunlarda ilk dəfə məhz bu ölkədə öz əksini tapmışdır. Bu dövrdə “privacy” adlı termindən istifadə edilirdi, mənası hüquq və azadlıqların məcmusu olan bu terminə hüquqi yardım almaq hüququ da daxil idi.

XIX əsrdə ABŞ-da hüquqi yardım əsasən vəkillər tərəfindən həyata keçirilirdi. Vəkillər əsasən üç qrupa ayrılırdı: işlərin qəbulu və hazırlanması; məsləhətlərin verilməsi və məhkəmədə çıxış. 25 sentyabr 1789-cu ildə ABŞ Konstitusiyasına ilk on düzəliş edildi. Altıncı düzəliş təqsirləndirilən şəxsin öz şahidlərini məcburi çağırması və müdafiə üçün vəkilin köməyindən istifadə hüququnu müəyyən edirdi. Hüquqi yardım şəxsin tutulması zamanı daha vacib olduğundan ilk konstitusiya və qanunlarda bu hüququn əsasən şəxsin tutulması və cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsi ilə bağlılığı önə çəkirdi.

XIX əsr Almaniyasında da hüquqi yardımla əsasən peşəkar vəkillər məşğul olurdu. Ölkədə hüquqi yardımın göstərilməsi 1878-ci il tarixli Qanunla tənzimlənirdi. İngiltərə, Fransa və ABŞ-dan fərqli olaraq, Almaniyada vəkillər həm işin qəbulu, həm məsləhət, həm də məhkəmədə çıxışı həyata keçirirdilər, yəni bütün bu işləri ayrıca şəxslər deyil, tək bir vəkil həyata keçirirdi.

XIX əsrin birinci yarısından başlayaraq, hüquqi yardımın göstərilməsində ciddi dəyişikliklər baş verdi. Belə ki, ödənişsiz hüquqi yardım göstərilməsi genişlənməyə başladı. 1820-ci illərdə ABŞ-da aztəminatlı əhaliyə hüquq cəmiyyətləri tərəfindən pulsuz hüquqi yardım göstərilməsi tendensiyası formalaşdı.

1876-cı ildə Nyu Yorkun Alman Cəmiyyəti Almaniyadan olan immiqrantların müdafiəsi məqsədilə yaradılmışdır, məhz bu qurumun fəaliyyəti ilə kasıb əhaliyə pulsuz hüquqi yardımın göstərilməsinin institusional əsası qoyuldu. Get-gedə belə qurumların sayı artmağa başladı. 1888-ci ildə Çikaqoda Etnik Mədəniyyət Cəmiyyəti Ədliyyə Bürosu təsis etdi. Bu təsisat irqindən, dilindən və mənşəyindən asılı olmayaraq bütün fiziki şəxslərə ödənişsiz hüquqi yardım göstərən ilk təşkilat idi. Artıq ABŞ-da böyük şəhərlərdə hüquq məsləhətxanaları yaranmağa başlamışdı[2].

XX əsrin əvvəllərində sənayenin və ticarətin intensiv inkişafı həmin sahələrdə çalışan fəahlələrin, işçilərin hüquqlarının müdafiəsi, xüsusilə də sağlamlıq hüququ, istehsalatda bədbəxt hadisələr, sığorta, istehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi, əmək haqqı kimi sosial hüquqların müdafiəsi məsələlərini daha da aktualaşdırdı. Bu məsələlər hüquqi yardımın göstərilməsini və hüquqi yardım almaq hüququnun təkmilləşdirilməsini zəruri edirdi[8, 114].

XX əsrin 50-ci illərinə qədər hüquqi yardımla bağlı belə bir tendensiya vardı ki, iqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar kollektiv şəkildə realizə olunmalıdır. Dövlətlər işsiz, xəstə və aztəminatlı əhalinin hüquqlarının müdafiəsi üzrə öz üzərlərinə öhdəliklər götürməyə başlamışdı.

1966-cı il Paktlarının qəbulundan sonra hüquqi yardımın göstərilməsində kardinal dəyişikliklər baş verdi. Dövlətlərin bu sənədləri ratifikasiya edərək öz daxili qanunvericiliyinə implementasiya etməsi bütün sahələrdə hüquqi yardımın göstərilməsini daha da zənginləşdirdi. Artıq hüquqi yardımın göstərilməsi dövlətin həm beynəlxalq, həm də milli öhdəliyinə çevrildi. Hüquqi yardım almaq hüququ isə konkret olaraq beynəlxalq hüquqi əsaslara malik oldu.

Beləliklə, hüquqi yardım almaq hüququnun tarixi inkişafı və müasir hüquq düşüncəsində mövqeyi ilə bağlı yuxarıda qeyd edilənləri ümumiləşdirib belə qənaətə gəlirik ki, bu hüquq institutu antik dövrdə, konkret olaraq, Qədim Romada meydana çıxmışdır. Orta əsrlərdə, Avropa ölkələrində, əsasən də İngiltərədə vəkillik institutunun meydana çıxması ilə bu institut məhkəmə praktikasında özünəməxsus yer tutmağa başlamışdır.

XIX əsrdən başlayaraq, sivil dövlətlərin konstitusiyalarında təsbit olunduqdan sonra konstitusiya hüquq hesab edilməyə başladı. İnsan hüquqlarına dair Beynəlxalq Bildə əks olunduqdan sonra isə bu hüquq artıq beynəlxalq hüquqi əsaslara da malik oldu.

Müasir hüquq düşüncəsində hüquqi yardım almaq hüququ şəxsi hüquq və azadlıqlar kateqoriyasına daxil olmaqla, bir neçə əlaqəli hüququn (müdafiə hüququ, məhkəməyə müraciət etmək, ədalətli məhkəmə araşdırması və s.) realizəsində vacib meyar hesab edilir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı:

1. Chroust A.H. The Legal Profession in Ancient Athens, 29 Notre Dame Law Review. 1954, p. 339-390.
2. Earl Johnson JR., Justice and Reform: The Formative years of the American legal services Program. 1974, (456 p).; John A. Dooley & Alan W. Houseman, Legal Services History ch.1. Nov. 1985, Unpublished manuscript, on file with National Center on Poverty Law).
3. Federica Carugati, Gillian Hadfield, and Barry R. Weingast. Building Legal Order in Ancient Athens. urnal of Legal Analysis Advance Access, July 12, 2015 /USC CLASS Research Papers Series No. CLASS15-1 /USC Law Legal Studies Paper No. 15-1. 48 p.
4. Geoffrey C. Hazard, Jr. & Angelo Dondi, Legal Ethics: A Comparative Study, Stanford: Stanford University Press, 2004, 368 p.
5. Hunter Virginia J. 1994. Policing Athens: Social Control in the Attic Lawsuits, 420-320 B.C. Princeton University Press, Princeton. 303 p.
6. James A. Brundage. "The Rise of the Professional Jurist in the Thirteenth Century," 20 Syracuse J. Int'l L. & Com. 1994. p. 185-188.
7. Legal Profession in Ancient Republican Rome. Notre Dame Law Review. Volume 30/Issue 1. Article 5. 12-1. 1954, 97-148 p.
8. Regan F. The Transformation of Legal Aid: Comparative and Historical Studies. Oxford University Press, 1999, 305 p.
9. Robert J. Bonner. Lawyers and Litigants in Ancient Athens: The Genesis of the Legal Profession, New York: Benjamin Blom. 1927, 276 p.
10. Кучма В.В. Государство и право древнего мира: курс лекций. Волгоград, 1998. 240 с.
11. <http://www.britannica.com/topic/legal-profession>

Zaur Allahverdizadə

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

AVROPA BİRLİYİNİN “FƏRDİ MƏLUMATLARIN QORUNMASINA DAİR ÜMUMİ QAYDALARİ” (GENERAL DATA PROTECTION REGULATION)

Avropa Parlamenti 4 illik müzakirələrdən sonra 14 aprel 2016-cı ildə “Fərdi Məlumatların Qorunmasına dair Ümumi Qaydalar” (bundan sonra “GDPR” və ya “Qaydalar”) qəbul etmişdir. Parlament, Avropa Birliyi (bundan sonra “AB”) ölkələrinə və bu Qaydaların təsiri altına düşən təşkilatlara onu tətbiq etmək, yəni məlumatların qorunması üçün müvafiq mexanizmlərin işlənilməsi üçün 2 illik müddət müəyyən etmiş və nəhayət Qaydalar 25 may 2018-ci il tarixdən artıq qüvvəyə minmişdir.

GDPR bundan daha əvvəl AB ölkələrində müvafiq sahədə mövcud olan Təlimatlardan daha əhatəli və müfəssəldir. İlk öncə onu qeyd edək ki, həm Qaydalar (Regulations), həm də Təlimatlar (Directives) Avropa Birliyi hüququnda Normativ hüquq aktları olsalar da onlar bir-birindən fərqlənirlər. Qaydalar bütün AB ərazisində tətbiq edilən və AB üzv dövlətləri üçün imperativ xarakter daşıyan normativ hüquq aktlarıdır. Təlimatlar isə bütün AB ölkələrinin nail olmalı olduğu məqsədləri özündə bir növ əks etdirən normativ aktlardır və hər bir AB ölkəsi ayrılıqda bu Təlimatlar əsasında daxili qanunlar qəbul etmək hüququna malikdir.

Hazırkı məqaləmizdə biz GDPR barədə, onun tətbiq dairəsi, iştirakçıları, prinsipləri, məqsəd və vəzifələri, həmçinin Qaydaların pozulması zamanı görülməli məsuliyyət tədbirləri barədə ümumi məlumat verəcəyik.

QISA MƏLUMAT

GDPR 11 bölmə və 99 maddədən ibarətdir və ümumiyyətlə Avropa Birliyi ölkələrini əhatə etsə də (yəni məlumat subyekti, İdarəçisi və operatoru AB-də yerləşdikdə), AB vətəndaşlarına aid məlumatlar ondan kənarada toplanarsa və işlənsə AB-dən kənarada yerləşən təşkilatlara da tətbiq oluna bilər. Lakin Qaydalar sırf şəxsi və məişət məqsədi daşıyan məlumatların onun sahibi tərəfindən işlənilməsinə tətbiq edilmir.

Qaydaların məqsədi AB vətəndaşlarına və sakinlərinə onlara məxsus fərdi məlumatları idarə etmək və AB çərçivəsində ümumi bir qanunvericilik aktı ilə beynəlxalq biznes mühitinə bu sahədə daha uyğun şərait yaratmaqdan ibarətdir. Qaydalar fiziki şəxslərə məxsus fərdi məlumatların işlənilməsi və həmin məlumatların rahatlıqla və azad şəkildə hərəkətinin mühafizəsini tənzimləyir.

ANLAYIŞLAR

Qaydaların 4-cü maddəsi bəzi mühim anlayışlara aydınlıq gətirir. Gəlin onların bəzilərinə nəzər salaq:

Fərdi məlumat, müəyyən edilmiş və ya edilə bilən fiziki şəxslərə məxsus onun adı, ünvanı, telefon nömrəsi, yerləşdiyi yer, sağlamlıq məlumatları, gəlirləri və bank məlumatları daxil hər hansı

informasiyanı özündə ehtiva edir. Həmin fiziki şəxslər isə **məlumatların Subyekti** sayılırlar.

İdarəçi, fərdi məlumatların işlənməsi məqsədlərini və metodlarını müəyyən edən hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs, dövlət orqanı, agentlik və ya başqa strukturdur.

Operator isə İdarəçinin adından fərdi məlumatların işlənməsini təmin edən hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs, dövlət orqanı, agentlik və ya başqa strukturdur.

Fərdi Məlumatların toplanması, istifadəsi, açıqlanması və silinməsi isə onların **İşlənməsi** anlayışına daxildir. *Məsələn, təşkilat tərəfindən ona məxsus ərazinin kameralar vasitəsilə izlənməsi və ya işçinin elektron şəxsi işinin və ya sənədlərinin silinməsi və s. Məlumatın işlənməsidir.*

İDARƏÇİ VƏ OPERATOR

Qaydalar çərçivəsində məlumatların işlənilməsi baxımından yuxarıda anlayışlarını verdiyimiz 2 əsas qrup şəxs mövcuddur: Məlumatın İdarəçisi və Operatoru.

A) İdarəçi fərdi məlumatların idarə edilməsinə, həmçinin onların təhlükəsiz şəkildə mühafizə edilməsinə görə məsuliyyət daşıyır. İdarəçi fərdi məlumatları şəxslərin maraqları naminə və mövcud qaydaların tələblərinə uyğun olaraq qanuni şəkildə əldə etməli və həmin məlumatları yalnız müəyyən edilən məqsəd üçün mühafizə etməlidirlər.

B) Operatorlar isə İdarəçilər tərəfindən və onlar üçün məlumatlar toplayır, təhlil edir və onları mühafizə edirlər. Operatorlar İdarəçilərə xidmət göstərən müstəqil şəxslər və ya təşkilatlardır və yalnız İdarəçinin göstərişi əsasında fəaliyyət göstərir.

İdarəçi yalnız AB vətəndaşları və sakinləri qarşısında məsuliyyət daşısa da, Operator yalnız İdarəçi qarşısında məsuldur və tənzimləyici orqanlar tərəfindən təyin edilən audit zamanı İdarəçiyə yoxlama ilə bağlı yardım etmək vəzifəsi daşıyır.

Qaydaların 24-cü maddəsi İdarəçi üçün 4 əsas vəzifə müəyyən edir:

1. İşlənməli məlumatın məqsədinin, həcmnin, tərkibinin müəyyən edilməsi;
2. Məlumatların qorunması üçün texniki şərtlərin mövcud olması;
3. Məlumatın müvafiq daxili qaydalar tətbiq etməklə və həmin qaydaları hamı üçün əlçatan etməklə mühafizəsi;
4. Və təşkilatda Etik davranış qaydalarının mövcud olması.

Bütün bu vəzifələr İdarəçinin, məlumatın işlənməsi zamanı Qaydalarda nəzərdə tutulan tələblərə riayət etməsini təmin edir.

28-ci maddə isə Operator üçün aşağıdakı vəzifələri müəyyən edir:

1. Təhlükəsizlik sistemlərinin mövcud olması;
2. İdarəçi ilə Operator arasında məlumatların işlənməsi və istifadəsi, həmçinin tərəflərin öhdəliklərini əks etdirən müvafiq yazılı müqavilənin olması (Qaydalar həmin müqavilədə göstərməli olan bəzi imperativ normaları özündə ehtiva edir);
3. İdarəçinin razılığı ilə (qeyd edək ki, razılıq ayrılıqda həm müqavilə, həm də ona edilən əlavə və dəyişikliklərə verilməlidir) və İdarəçi ilə Operator arasında mövcud olan müqavilə öhdəliklərinin təmin edilməsi şərti ilə Sub-operatorlardan istifadə edilməsi və onlarla eyni tipli müqavilənin imzalanması;
4. Və nəhayət, Operator tərəfindən işlənməli məlumatın müqavilədə nəzərdə tutulan məqsəddən kənara çıxmasının təmin edilməsi.

Misal: A şirkəti tikinti avadanlıqlarının satışı ilə məşğul olur və əmək münasibətlərinin bir hissəsi olaraq öz işçilərinin şəxsi işlərini saxlayır. A şirkəti İnsan resursları sahəsində fəaliyyət göstərən B şirkəti ilə öz işçiləri barədə fərdi məlumatların işlənməsi və saxlanması barədə müqavilə imzalayır. Burada A şirkəti İdarəçi və B şirkəti isə Operatorudur.

MƏLUMATLARIN QORUNMASINA MƏSUL ŞƏXS (DATA PROTECTION OFFICER)

Təşkilatların Qaydalara əməl etməsinə nəzarəti Məlumatların Qorunmasına Məsul Şəxs (bundan sonra "DPO") həyata keçirir. Qaydalara görə DPO böyük həcmdə fərdi məlumat subyektlərinin mütəmadi və sistemlik olaraq monitorinqini həyata keçirən İdarəçi və ya Operatorlar tərəfindən təyin edilməlidir. DPO-lar əmək və ya mülki müqavilə əsasında işləyə bilərlər, lakin bu vəzifə müvəqqəti xarakter daşımamalıdır. İdarəçi və ya Operator DPO-nun əlaqə məlumatlarını müvafiq tənzimləyici orqanda qeydiyyatdan keçirməli, həmçinin ona öz vəzifə öhdəliklərini həyata keçirməkdə lazımi dəstəyi verməlidirlər. Lakin onlar öz vəzifə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi zamanı DPO-ya heç bir göstəriş verə bilməzlər. DPO birbaşa İdarəçinin və Operatorun rəhbərliyinə hesabat verir.

DPO-nun vəzifələri qaydalarda aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

1. Məlumat subyektlərinin hüquqlarını onlara bildirməli və onları Qaydalar barədə məlumatlandırmalı;
2. Həmçinin əməkdaşı olduğu Təşkilata Qaydaların tətbiqi barədə məsləhətlər verməli;
3. Risklərin öncədən qiymətləndirilməsini həyata keçirməli;
4. Nəzarət orqanı ilə əməkdaşlıq etməli və həmin orqanla Təşkilatı arasında məlumatın işlənməsi ilə bağlı araşdırmalar aparıldığı təqdirdə əlaqələndirici şəxs olmalı; və nəhayət
5. Təşkilatdaxili şikayətləri araşdırmalı və onlarla bağlı müvafiq tədbirlər görməlidir.

HÜQUQİ ƏSAS / PRİNSİPLƏR

Qaydalar təşkilatlar tərəfindən məlumatın qanunauyğun şəkildə işlənməsinin 6 əsasını müəyyən edir.

1. Bunlardan birincisi, məlumat subyekti tərəfindən məlumatların işlənməsinə icazənin verilməsidir. Bu icazə könüllü olaraq bu və ya digər məqsəd üçün subyektə məxsus məlumatın işlənməsi üçün verilir və onun tərəfindən istənilən zaman geri götürülə bilər. Xüsusi olaraq vurğulamaq istərdik ki, icazə yalnız bir dəfə ümumi olaraq deyil, hər dəfə məlumatın müəyyən məqsəd üçün işlənilməsinə xüsusi olaraq alınmalıdır. İcazə alınması barədə yazılı razılıq anlaşılan və sadə dildə yazılmalı və onu imzalayan şəxs üçün tam aydın olmalıdır.

2. İkincisi, subyektin tərəf olduğu və ya olacağı müqavilənin icrasından irəli gələn öhdəliyin mövcud olmasıdır.

3. Məlumatın işlənməsi Qaydalar çərçivəsində olmalı və qanuni öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün tələb olunmalıdır.

4. Dördüncüsü, məlumatın işlənməsi subyektin mənafeyinin qorunmasına yönəlməlidir. Yəni, məlumat özünə və digərlərinə zərər yetirənə qədər gizli qala bilər.

5. Qanuni maraqların təmin olunması, yəni İdarəçi və ya Üçüncü şəxs tərəfindən qanuni maraqların həyata keçirilməsi üçün məlumatın işlənməsinə yol verilir.

Və ən nəhayət, işlənmə ictimai maraqların təmin edilməsi üçün vacib olmalıdır.

5. Qanuni maraqların təmin olunması, yəni İdarəçi və ya Üçüncü şəxs tərəfindən qanuni maraqların həyata keçirilməsi üçün məlumatın işlənməsinə yol verilir.

6. Və ən nəhayət, işlənmə ictimai maraqların təmin edilməsi üçün vacib olmalıdır.

Qaydaların 8-ci maddəsi 16 yaşına çatmayan uşaqlara məxsus fərdi məlumatların işlənməsinin xüsusi tələblərini müəyyən edir. Uşaqlar daha zəif olduqları üçün onların hüquqlarının xüsusi müdafiəyə ehtiyacı var və bu da onların valideynləri və ya qanuni nümayəndələri tərəfindən təmin edilməlidir. Bunun üçün də 16 yaşına çatmayan uşaqlar barədə məlumatların işlənməsi zamanı mütləq onların valideynlərinin yazılı razılığı alınmalıdır.

MƏLUMATLANDIRMA

Avropa Parlamenti hər bir AB ölkəsinin üzərinə Qaydaların tətbiqinə nəzarət etmək üçün müstəqil tənzimləyici orqanın yaradılması vəzifəsini qoymuşdur. Qaydalara görə İdarəçi fərdi məlumatların pozulması riski yarandığı təqdirdə, bunu aşkar etdiyi vaxtdan 72 saat ərzində təxirə salmadan tənzimləyici orqanı bu barədə məlumatlandırmalıdır. Fərdi məlumatların pozulması dedikdə “qanunsuz olaraq ötürülən, mühafizə edilən və ya başqa şəkildə işlənən fərdi məlumatların təsadüfən və ya qanunsuz məhv edilməsi və ya itirilməsinə, dəyişdirilməsinə, icazəsiz açıqlanmasına yol açan təhlükəsizlik tədbirlərinin pozulması” başa düşülür. Əgər məlumat 72 saatdan gec müddətdə verilərsə, o zaman İdarəçi gecikmənin səbəbi barədə mütləq yazılı izahat vermək öhdəliyi daşıyır. Eyni zamanda İdarəçi, fərdi məlumatların pozulması təhlükəsi yarandıqda subyektləri təxirə salmadan anlaşılan tərzdə yazılı olaraq məlumatlandırmalıdır.

SUBYEKTİN HÜQUQLARI

Avropa Birliyi vətəndaşlarının fərdi məlumatlarla bağlı müəyyən hüquqları vardır. Bunlardan birincisi **məlumat əldə edilməsi** – *right of access* – hüququdur (15-ci Maddə). İdarəçi, subyektinin onun sorğusuna əsasən ona məxsus məlumatla təmin etməlidir. Subyektə verilən ona məxsus məlumat yalnız həmin məlumatların surəti olmalı və həmin sorğuya cavab subyektə pulsuz təqdim edilməlidir. Lakin Subyektin həddindən artıq çox sayda və tez-tez sorğu verməsi İdarəçinin Subyektdən ağılabatan haqq tələb etməsinə gətirib çıxara bilər. Subyektin digər bir hüququ isə **düzəliş etmək** – *right to rectification* – hüququdur (16-cı Maddə). Subyekt İdarəçidən ona aid yanlış və ya natamam məlumatlara müvafiq düzəlişin edilməsini tələb edə bilər. Əgər İdarəçi üçüncü şəxsə həmin yanlış və ya natamam məlumatları artıq vermişdirsə, o zaman subyektin düzəliş barədə etdiyi müraciətlə bağlı üçüncü şəxsə də məlumat verməlidir. Qaydaların 17-ci maddəsinə əsasən subyekt İdarəçidən ona aid məlumatların silinməsinə tələb etmək hüququna malikdir – *right to be forgotten* – **məlumatların Silinməsi hüququ**. Belə halda İdarəçi təxirə salmadan subyektin istəyi ilə ona aid məlumatları silməli və bu barədə subyektə məlumat verməlidir. Burada xüsusilə qeyd edək ki, Qaydaların 7-ci maddəsinə əsasən İcazənin geri götürülməsinin onun verilməsi qədər asan olmalı olduğunu nəzərə alsaq, silinmə barədə sorğulara tez-tez rast gəlinməsi ehtimalı da azdır. **Məlumatların ötürülməsi** – *right to data portability* – hüququna (20-ci maddə) əsasən subyekt ona məxsus məlumatı bir İdarəçidən heç bir əngəl olmadan digər İdarəçiyə ötürə bilər. İdarəçi məlumatın surətini subyektin istifadə edə biləcəyi formatda ona təqdim etməlidir. Həmçinin mümkün olduğu təqdirdə və subyekt tərəfindən tələb edildikdə İdarəçi özü məlumatı digər İdarəçiyə ötürə bilər. Qanunla təmin edilən hallarda və ya hər hansı ictimai maraqlara toxunduğu zaman subyekt ona məxsus məlumatın işlənməsinə etiraz edə bilər. **Etiraz etmə** - *right to object* - **hüququna** əsasən subyekt həmçinin marketinq məqsədilə ona məxsus məlumatlardan istifadəyə istənilən an etiraz edə bilər. İki hal istisna olmaqla İdarəçi subyektin etirazını aldığı an məlumatın işlənməsini dayandırmalıdır: Birinci halda, əgər İdarəçinin həmin məlumatın işlənməsinə hüquqi əsası varsa, ikinci halda isə məlumatın işlənməsi subyektin fərdi hüquqlarından daha üstündürsə. *Buna misal olaraq, şəxsin sağlamlığı barədə məlumatların cəmiyyət üçün təhlükəli olan epidemiyanın qarşısının alınmasına görə işlənməsini göstərmək olar.*

subyekt həmçinin marketinq məqsədilə ona məxsus məlumatlardan istifadəyə istənilən an etiraz edə bilər. İki hal istisna olmaqla İdarəçi subyektin etirazını aldığı an məlumatın işlənməsini dayandırmalıdır: Birinci halda, əgər İdarəçinin həmin məlumatın işlənməsinə hüquqi əsası varsa, ikinci halda isə məlumatın işlənməsi subyektin fərdi hüquqlarından daha üstündürsə. *Buna misal olaraq, şəxsin sağlamlığı barədə məlumatların cəmiyyət üçün təhlükəli olan epidemiyanın qarşısının alınmasına görə işlənməsini göstərmək olar.*

İdarəçi yuxarıda göstərilən hüquqlar əsasında subyektə sorğu alan kimi təxirəsalmadan və hər bir halda 1 ay müddətində subyektin sorğusuna cavab verməli və ya həmin sorğu əsasında gördüyü işlər barədə onu məlumatlandırmalıdır. Sorğuların sayının çox və mürəkkəb olması səbəbindən bu müddət daha 2 ay uzadıla bilər.

MƏSULİYYƏT

Hər bir subyekt, vətəndaşı olduğu və ya yaşadığı AB ölkəsində mövcud olan tənzimləyici orqana qaydaların pozulması ilə əlaqədar şikayət ünvanlaya bilər. Tənzimləyici orqan şikayətlərə baxaraq onları araşdırmalı və onların gedişi barədə subyektə məlumat verməlidir. Əgər tənzimləyici orqan 3 ay ərzində şikayətə baxmazsa və ya ona baxılması və ya nəticəsi ilə əlaqədar subyektə məlumat verməzsə subyekt tənzimləyici orqana qarşı onun yerləşdiyi ölkənin məhkəməsinə müraciət edə bilər.

Subyekt həmçinin İdarəçiyə və ya Operatora qarşı qaydalara riayət edilməməsi nəticəsində subyektin hüquqlarının pozulması və dəymiş ziyan tələbi ilə İdarəçi və ya Operatorun yerləşdiyi və ya özünün yaşadığı AB ölkəsi məhkəməsində iddia qaldıra bilər.

Tənzimləyici orqan Qaydaların pozulması ehtimalını aşkar etdikdə, həmin təşkilatlara Xəbərdarlıq və ya Təhmin elan edə bilər. Bununla yanaşı Tənzimləyici orqan Qaydaların pozulması ilə əlaqədar hər hansı inzibati cərimənin tətbiq edilib-edilməməsinə qərar verə bilər və bu zaman cərimənin məbləğinin müəyyən edilməsi zamanı hər bir işə fərdi yanaşmalıdır. Pozuntunun dərəcəsindən asılı olaraq tənzimləyici orqan təşkilatın ümumi illik gəlirinin 4%-i və ya 20 milyon avro həcmində - hansı daha yüksək olarsa – inzibati cərimə tətbiq edə bilər.

EKSTRATERRİTORİALLIQ

Təşkilat AB ərazisindən xaricdə yerləşdikdə, lakin AB vətəndaşlarına məxsus fərdi məlumatların işlənməsini həyata keçirdikdə və ya AB ölkələrinə mallar və ya xidmətlər təklif etdikdə artıq həmin təşkilat da AB-dən xaricdə yerləşməsinə baxmayaraq Qaydaların təsir dairəsinə düşür.

Məsələn, Azərbaycanda yerləşən bir təşkilatın AB vətəndaşlarını işə cəlb edərək onlara məxsus fərdi məlumatları toplaması və ya digər bir misal, malların və ya xidmətlərin göstərilməsi zamanı: əgər Azərbaycanda yerləşən təşkilatın qiymətləri Avroda göstərilirsə və ya telefon nömrələri +994 kodu ilə qeyd olunmuşdursa (bu o deməkdir ki, siz Azərbaycan xaricindən zənglər qəbul etməyi gözləyirsiniz) və ya AB-də yerləşən istifadəçi və ya müştərilərinizə zamanətçi (reference) kimi istinad edirsinizsə, bütün bunlar artıq təşkilatın malların satılması və ya xidmətlərin göstərilməsi üçün hədəfinin AB bazarı olduğunu göstərir.

NƏTİCƏ

Qaydaların 25 may 2018-ci il tarixində qüvvəyə minməsi ilə 95/46/EC sayılı Təlimat qüvvədən düşmüşdür. GDPR-ın Təlimat kimi deyil, məhz Qaydalar kimi qəbul edilməsi milli hökumətləri ayrı-ayrılıqda öz ölkələrində Təlimat qəbul edərək onu tətbiq etməsini şərtləndirmir – Qaydalar birbaşa tətbiq edilir.

Samir Hüseynzadə

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**MÜLKİ HÜQUQ NORMASININ ZAMANA
GÖRƏ QÜVVƏSİ
Mülki Məcəllənin 178.6-cı maddəsi**

I HİSSƏ

(Apellyasiya şikayətindən çıxarış)

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 178.6-cı maddəsinə əsasən, *“178.6. Əgər şəxs **daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydə alınmamış** daşınmaz əmlaka faktik mülkiyyətçi hüququ ilə 30 il ərzində fasiləsiz və etirazsız sahiblik etmişsə, o, mülkiyyətçi kimi qeydə alınmasını tələb edə bilər”.*

Yaxın keçmişdə yerli məhkəmələrdən biri bu hüquq normasını təfsir və tətbiq edərkən qətnamədə göstərmişdir ki, *“ərizəçinin istinad etdiyi Mülki Məcəllənin müvafiq norması (MM, m. 178.6 – red.) qüvvəyə mindikdən sonra əmələ gəlmiş münasibətlərə tətbiq edilir”.* Bu qənaəti əsaslandırarkən məhkəmə “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 373-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin 27.12.2001-ci il tarixli Qərarına istinad etmişdir.

Məhkəmənin mövqeyi ilə razılaşmayıb Mülki Məcəllənin 178.6-cı maddəsinin zamana görə qüvvəsi probleminin aşağıdakı məzmununda təhlilini hazırladım.

Mülki qanunvericiliyin zamana görə qüvvəsi məsələsini nəzərdən keçirərkən ilk növbədə qüvvəsi geriye şamil oluna bilən hüquq normaları ilə qüvvəsi geriye şamil olunmayan hüquq normalarını təsnif etmək lazımdır. Bunun üçün Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının və Mülki Məcəllənin müvafiq müddəalarını təhlil etməliyik.

Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin VII hissəsinə əsasən, *“VII. Fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran, hüquq məsuliyyətini aradan qaldıran və ya yüngülləşdirən normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilir. Başqa normativ hüquqi aktların qüvvəsi geriye şamil edilmir”.*

Mülki Məcəllənin 7-ci maddəsinə görə, *“7.1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsində nəzərdə tutulanlar istisna olmaqla, mülki qanunvericilik müddələrinin geriye qüvvəsi yoxdur və onlar qüvvəyə mindikdən sonra əmələ gəlmiş münasibətlərə tətbiq edilir. 7.2. Qanunla birbaşa nəzərdə tutulmuş hallarda mülki qanunvericiliyin geriye qüvvəsi ola bilər. 7.3. Mülki hüquq subyektlərinə ziyan vurarsa və ya onların vəziyyətini pisləşdirsə, mülki qanunvericiliyin geriye qüvvəsi ola bilməz”.*

Sadalanən müddələrə əsaslanaraq, mülki qanunvericilikdə qüvvəsi geriye şamil **oluna bilən** hüquq normalarına aşağıdakıları aid etmək olar (pozitiv nəticə meyarları):

- 1) fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran hüquq normalarını;
- 2) fiziki və hüquqi şəxslərin hüquq məsuliyyətini aradan qaldıran və ya yüngülləşdirən hüquq normalarını;
- 3) birbaşa qanunda qüvvəsinin geriye şamil olunması nəzərdə tutulmuş hüquq normalarını.

Bu meyarları hüquq normasının geriyə şamil olunmasını şərtləndirən pozitiv (müsbət) nəticə meyarları kimi səciyyələndirmək olar. Mülki qanunvericilikdə qüvvəsi geriyə şamil **olunmayan** hüquq normalarına Konstitusiyanın 149-cu maddəsinin VII hissəsinin 1-ci cümləsində müəyyən edilmiş meyarlara (pozitiv nəticə meyarlarına) uyğun olmayan hüquq normaları aid edilmişdir. Eyni maddənin VII hissəsinin 2-ci cümləsinin məzmunu belə bir qənaətə gəlməyə əsas verir. Bu kateqoriyaya həm neytral hüquq normalarını, həm də neqativ nəticə doğuran, yəni mülki hüquq subyektinə ziyan vuran və ya onun vəziyyətini pisləşdirən hüquq normalarını aid etmək olar. Mülki qanunvericiliyin zamana görə qüvvəsinin pozitiv və neqativ meyarlarını müəyyən etdikdən sonra, nəzəri müstəvidə onun müxtəlif hüquq subyektləri üçün doğuracağı nəticələr arasında kolliziya yaranacağı ehtimalı vardır. Yəni nəzəri müstəvidə hüquq normasının qüvvəsi geriyə şamil olunduğu halda o, bir hüquq subyektinə münasibətdə pozitiv, digərinə münasibətdə isə neqativ nəticə doğura bilər. Digər sözlə, müəyyən şəxsin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdırdığı halda, digər şəxsin vəziyyətini pisləşdirə bilər. Belə olduğu halda hansı meyar – pozitiv yaxud neqativ nəticə meyarı rəhbər tutulmalıdır? Təcrübədə belə hallara rast gəlinir və onlar hüquq normalarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən rəsmi təfsir edilməsi yolu ilə tənzimlənmişdir. Mülki Məcəllənin 178.6-cı maddəsinin müddəalarının geriyə şamil olunacağı halda yarana biləcək nəticələrə doğru qiymət vermək, həmin nəticələrin pozitiv yaxud neqativ olacağını müəyyən etməkdən ötrü Konstitusiyaya Məhkəməsinin bu sahədə mövcud təcrübəsinə nəzər salmalıyıq. “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 373-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin 27.12.2001-ci il tarixli Qərarında mülki qanunvericiliyin iddia müddətləri ilə bağlı olan müddəaları şərh olunarkən Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərmişdir ki, “*Qanun və məhkəmə qarşısında bərabərlik hər bir mülki işə eyni qaydada, eyni prosessual formalarda, onlarda iştirak edən şəxslər üçün eyni təminatlarla baxılması ilə təmin edilir. Bununla işin nəticələrində maraqlı olan şəxslərin qanuni tələblərinin bərabər ödənilməsinə nail olunur, bütün vətəndaşlara məhkəmə qarşısında öz mənafelərini qorumaq üçün bərabər imkanlar yaradılır. Prosessual hüquq bərabərliyinə görə tərəflər öz hüquq və mənafelərini müdafiə etmək üçün prosessual vasitələrdən real istifadə etmək imkanına malikdirlər. Həmin imkanlar qanunla və məhkəmə ilə təmin edilir. Bu müddəalar həmçinin iddia müddətinə də aiddir*”. İddia müddəti insitutunun mülki hüquq münasibətlərinin hər bir tərəfi üçün hüquqi nəticələr doğura biləcəyini nəzərə alan Konstitusiyaya Məhkəməsi daha sonra həmin Qərarında haqlı olaraq göstərmişdir ki, “*iddia müddəti tərəflərə üzərindən çox vaxt ötmüş mötəbərliyinin yoxlanılması çətin və ya qeyri-mümkün olan sübutlara istinad etməsini aradan qaldıraraq ədalət mühakiməsi orqanlarına mübahisələri obyektiv əsaslarla həll etmək imkanı yaradır*”. Şərh olunanlara uyğun olaraq, Qərarın nəticə hissəsində hüquq normalarının geriyə şamil olunması ilə bağlı Məhkəmənin mövqeyi aşağıdakı məzmununda ifadə olunmuşdur: “*Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 373-cü maddəsində göstərilən iddia müddətləri 2000-ci il sentyabrın 1-dən sonra yaranan hüquq münasibətlərindən irəli gələn tələblərə tətbiq edilir. Həmin iddia müddətləri Mülki Məcəllənin 7-ci maddəsinin müddəaları nəzərə alınmaqla bundan əvvəl əmələ gəlmiş hüquq münasibətlərindən irəli gələn tələblərə də tətbiq oluna bilər*”. Göründüyü kimi, Konstitusiyaya Məhkəməsi Mülki Məcəllənin 373-cü maddəsinin geriyə şamil olunacağı halda mülki hüquq münasibətlərinin tərəflərindən biri üçün pozitiv, digəri üçün neqativ nəticə yarana və bərabərlik prinsipinin pozula biləcəyinə və həmin maddənin yalnız bu bərabərliyin pozulmayacağı (heç bir tərəf üçün neqativ nəticələr doğurmayacağı) halda geriyə şamil oluna bilməsinə diqqət çəkmişdir. “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 179-cu maddəsinin şərh edilməsinə dair” Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin 28.01.2002-ci il tarixli Qərarında əldə etmə müddəti ilə bağlı olan müddəalar şərh olunarkən Qərarın təsviri-əsaslandırıcı hissəsində göstərilmişdir ki, “*Əldə etmə müddəti özgə əmlakından faktiki olaraq hüquqi əsas olmadan istifadə edilməsi hallarında tətbiq edilir... Bu maddəyə müvafiq olaraq daşınmaz əmlaka mülkiyyət hüququnu əldə etmə müddətinin tətbiq edilməsi üçün əsas şərtlərdən biri də daşınmaz əmlaka vicdanla sahiblik etməkdir. Bu hal faktiki sahiblik edən şəxsin qəsdən əmlakın mülkiyyətçisini iradəsinə zidd olaraq mülkiyyətə yiyələnməsini istisna etməklə əmlakın qanunsuz olaraq mənimsənilməsinə qarşı yönəlmişdir*”.

aldətmə müddətinin tətbiq edilməsi üçün əsas şərtlərdən biri də daşınmaz əmlaka vicdanla sahiblik etməkdir. Bu hal faktiki sahiblik edən şəxsin qəsdən əmlakın mülkiyyətçisini iradəsinə zidd olaraq mülkiyyətə yiyələnməsini istisna etməklə əmlakın qanunsuz olaraq mənimsənilməsinə qarşı yönəlmişdir”.

Daha sonra Konstitusiyanın 13-cü maddəsinə istinad edən Məhkəmə həmin Qərarında göstərmişdir ki, *“Hüquqi dövlətə xas olan əsas xüsusiyyətlər dairəsinə həmçinin hüquq münasibətlərinin, o cümlədən mülki hüquq münasibətləri iştirakçılarının hüquqlarının və vəzifələrinin bərabərliyi və mütənasibliyinin təmin edilməsi də daxildir. Bu amillərin pozulması belə münasibətlərin sabitliyinə mənfi təsir göstərməklə yanaşı, onun iştirakçılarının qeyri-bərabərliyinə də səbəb olur”.* Əvvəlki Qərarında olduğu kimi, bu Qərar da Konstitusiya Məhkəməsi Mülki Məcəllənin 179-cu maddəsinin geriyə şamil olunacağı halda mülki hüquq münasibətləri tərəflərindən birinin (əmlakdan faktiki olaraq istifadə edən şəxsin) pozitiv nəticələr əldə edəcəyi, digər tərəfin isə (o cümlədən əmlak mülkiyyətçisinin) hüquqlarının neqativ nəticələrlə üzləşəcəyi ehtimalını nəzərə almışdır.

Göründüyü kimi, Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarında mülki hüquq normalarının qüvvəsinin geriyə şamil olunması üçün mülki hüquq münasibətləri tərəflərindən birinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsinin 1-ci cümləsində müəyyən edilmiş pozitiv nəticə əldə etməsindən əlavə, digər tərəfin hər hansı neqativ nəticəyə məruz qalmaması əsas şərt kimi nəzərdə tutulmuşdur.

İndi Mülki Məcəllənin mübahisələndirilən 178.6-cı maddəsinin məzmununa təkrar nəzər salaq. Bu maddənin qüvvəsi geriyə şamil olunarkən hər hansı mülki hüquq subyekti üçün neqativ nəticə doğurmur. Çünki bu maddədə əmlakın heç bir şəxsə mənsub olmaması ilk şərt kimi göstərilmişdir (*“178.6. ...daşınmaz əmlakın dövlət reyestrində qeydə alınmamış daşınmaz əmlak...”*). Əgər həmin maddədə nəzərdə tutulan daşınmaz əmlaka birdən artıq şəxs iddia edərsə (birgə faktik sahiblər), onun qüvvəsinin geriyə şamil olunması həmin əmlaka 30 il ərzində fasiləsiz və etirazsız sahiblik etmiş bütün iddiaçılar üçün bərabər nəticələr doğurur. Digər sözlə, maddənin hüquqi qüvvəsinin geriyə şamil olunması hər hansı şəxsin reallıqda mövcud olan hüquqlarının məhdudlaşmasına yaxud onun mövcud vəziyyətinin pisləşməsinə səbəb olmur.

Sözsüz ki, Mülki Məcəllənin 178.6-cı maddəsində nəzərdə tutulan daşınmaz əmlaka 30 ildən az faktik sahiblik etmiş digər şəxslərin gələcəkdə əldə edə biləcəyi hüquqlar və həmin hüquqların gələcəkdə müdafiə olunması şərh olunan məsələdə real zərurət kimi nəzərə alın bilməz. Digər sözlə, üçüncü şəxslərin gələcək hüquqlarının müdafiəsi zərurəti (mücərrəd zərurət) real hüquqlara sahib olan maraqlı şəxsin Konstitusiya hüququnun həyata keçirilməsini, yəni onun hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran mülki hüquq normasının qüvvəsinin geriyə şamil olunmasını məhdudlaşdırma bilməz.

Beləliklə, əgər mülki hüquq norması maraqlı şəxsin hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdırmaqla yanaşı digər subyektlərin mövcud hüquqlarını məhdudlaşdırmırsa və məhdudlaşması üçün zəmin yaratmırsa, onların mövcud vəziyyətini pisləşdirməyə və pisləşməsi üçün zəmin yaratmırsa, maraqlı şəxs Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsinin 1-ci cümləsində təsbit olunmuş hüququn həyata keçirilməsini, yəni həmin maddənin birbaşa tətbiq edilməsini və onun hüquqi vəziyyətini yaxşılaşdıran mülki hüquq normasının qüvvəsinin geriyə şamil olunmasını tələb edə bilər. Nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsinin müəyyən edən 147-ci maddəsinin II hissəsinə əsasən, *“II. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası birbaşa hüquqi qüvvəyə malikdir”.*

Şərh olunanlar belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, mülki hüquq mübahisələrində Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 149-cu maddəsinin VII hissəsinin müddəaları tətbiq edilərkən mülki hüquq normasının hüquqi qüvvəsinin geriyə şamil olunub-olunmaması məsələsi qüvvədə olan normativ hüquqi aktların müddəaları və onların rəsmi təfsiri nəzərə alınmaqla yanaşı, **mübahisənin predmetindən və işin faktik hallarından asılı olaraq həll edilməlidir.**

Məqalənin II hissəsi hazırlanmaqdadır.

Elvin Quliyev

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

**MƏHKUM OLUNMUŞ ŞƏXSLƏRİN VERİLMƏSİ
PROSESİNİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ
(EKSTRADİSİYA İLƏ MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ)**

Müraciət etdiyimiz bu mövzu cəza icra hüququnun kiçik bir sahəsi olmaqla bərabər, məhkumlarının hüquqlarının təmin olunması, onların gələcəkdə məxsus olduqları cəmiyyətə adaptasiya olunmalarında böyük rol oynayır. Bütövlükdə bu proses cəmiyyətdə bəzən yalnız olaraq ekstradisiya olaraq bilinir. Lakin prosesə nəzər yetirdikdə istər bu sahədəki müqavilə hüquq bazasının, istərsə də bütövlükdə prosesin ekstradisiyadan köklü surətdə fərqləndiyini görürük. Bu araşdırmamızla məhkum olunmuş şəxslərin cəzaların qalan hissəsini çəkmələri üçün vətəndaşı olduğu ölkəyə verilməsi ilə bağlı prosesin ekstradisiyadan fərqli xüsusiyyətlərini izah etməyə çalışacağıq.

Məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi prosesinin ekstradisiyadan fərqli xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

I. Subyektlər dairəsinə görə

Ekstradisiya prosesində subyekt kimi cinayət prosesinin iştirakçısı olan təqsirləndirilən şəxs çıxış edir. Cinayət-Prosessual Məcəllənin 91-ci maddəsinə əsasən “müstəntiqin, prokurorun və ya məhkəmənin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə barədə qərar çıxardığı fiziki şəxs təqsirləndirilən şəxs kimi tanınır. Təqsirləndirilən şəxs cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməli törətməsi istinad edilən şəxsdir”. Ondan fərqli olaraq məhkumların verilməsi prosesində subyekt olaraq artıq barəsində qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü olan məhkum olunmuş şəxs çıxış edir. Bu məqamda bir məsələni qeyd etmək yerinə düşərdi. Belə ki, beynəlxalq hüquqda artıq məhkəmənin qərarı ilə məhkum olunmuş, lakin digər dövlətdə cinayət törətmiş şəxsin ekstradisiya edilməsi anlayışı da mövcuddur. Buna təcrübədə “müvəqqəti verilmə” və ya “müvəqqəti ekstradisiya” da deyilir. Bu məsələ istər ölkəmizin tərəfdar çıxdığı ikitərəfli, istər çoxtərəfli, istərsə də müqavilə hüquq bazası olmadıqda tətbiq olunan “Cinayət törətmiş şəxslərin verilməsi (ekstradisiya) haqqında” 15 may 2001-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanununda da öz əksini tapmışdır. Bu prosesin fərqləndirici xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bu ekstradisiya prosesi müvəqqəti xarakter daşıyır (*bir qayda olaraq 3 ay müddətinə, bəzi hallarda bu müddət uzadıla bilər*) və məhkum barəsində müvəqqəti ekstradisiya edildiyi ölkədə cinayət işi üzrə prosesual hərəkətlərin icrası başa çatdıqdan sonra o, yenidən cəza çəkdiyi ölkəyə geri qaytarılır və cəzasını tam çəkib qurtardıqdan sonra müvəqqəti olaraq ekstradisiya olunduğu ölkədə barəsində hökm çıxarılıbsa həmin hökmün icra edilməsi üçün təslim edilir.

Məhkumların verilməsi ilə bağlı prosesdən bəhs edərkən ölkə başçısı cənab İlham Əliyevin iradəsi və söyləri nəticəsində ölkəmizə gətirilən ordumuzun zabiti Ramil Səfərovun adı qeyd olunmalıdır. Məhz bu verilmə prosesi «Məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi haqqında» 21 mart 1983-cü il tarixli Avropa Konvensiyası çərçivəsində ölkəmizlə Macarıstan Respublikası arasında əməkdaşlıq nəticəsində həyata keçirilmişdir. Bir çoxları tərəfindən, hətta bəzi mətbu orqanlarda ekstradisiya kimi qeyd olunsada məhz bu hadisə məhkum olunmuş şəxsin cəzasının qalan hissəsini vətəndaşı olduğu ölkədə çəkmək üçün verilməsi idi. Çünki artıq Ramil Səfərov barəsində Macarıstan Respublikasının səlahiyyətli məhkəməsinin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü var idi.

II. Subyektin vətəndaşlıq mənsubiyyətinə görə

Bildiyiniz kimi, ekstradisiya prosesində təqsirləndirilən və barəsində sorğu edilən şəxsin vətəndaşlıq mənsubiyyəti rol oynamır. Əsas kimi şəxsin sorğu edən dövlətdə cinayət törətməsi götürülür. Düzdür subyektin sorğu edilən dövlətin vətəndaşı olması onun verilməsindən imtinanın əsaslarından biridir. Lakin bu prosesdə xarici dövlət öz vətəndaşı olmayan şəxsin ekstradisiya olunmasını istəyə bilər və sorğu edilən dövlət bu əsasla imtina edə bilməz (*şəxsin sorğu edilən dövlətin vətəndaşı olduğu hal istisna olmaqla*). Bundan fərqli olaraq məhkumların cəza çəkmək üçün verilməsi prosesinin əsasında məhz verilmə ilə bağlı müraciət etmiş şəxsin yalnız vətəndaşı olduğu ölkəyə verilməsi dayanır. Şəxs bir qayda olaraq vətəndaşı olduğu (*vətəndaşlığı olmayan şəxs olduqda daimi yaşadığı yer üzrə*) ölkəyə verilə bilər. Şəxsin müraciət etdiyi dövlətə mənsubiyyəti müəyyən olunmazsa onun qəbul edilməsindən imtina edilir.

III. Prosesin başlanma əsasına görə

İlk əvvəl qeyd olunmalıdır ki, hər iki prosesdə əsas məqsəd dövlətin beynəlxalq müqavilələrlə öz üzərinə götürdüyü öhdəlikləri icra etməsinin təmin olunmasına xidmət edir. Ekstradisiya prosesinin başlanmasının əsasında ərazisində cinayət törədilmiş dövlətin sorğusu (müraciəti) dayanır. Məhz dövlətin sorğusunun olması bu prosesin başlanması, baxılması və yekunda qərarın qəbul olunmasında əsas rol oynayır. Ekstradisiyası istənilən şəxsin istəyinin olmaması, yəni onun etiraz etməsi bu prosesə mane olmur. Sorğu edilən dövlətdə məsələyə baxılarkən yalnız beynəlxalq müqavilələrlə və daxili qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş müddəalara uyğun müraciətə baxılır və qərar qəbul edilir. Məhkumların verilməsi prosesində bundan tam fərqli olaraq proses bütövlükdə cəmiyyətin bir fərdinin-məhkumun istəyinin reallaşmasına xidmət edir. Bütövlükdə prosesin başlanması və yekunlaşmasının əsasında onun öz cəzasını vətəndaşı olduğu ölkədə çəkmək istəyi durur. Bu prosesin başlanması məhkumun yaxın qohumlarının müraciəti əsasında da başlaya bilər. Proses bu əsasla başlansa belə məhkumun istəyi öyrənilir. Bu halda məhkumun istəyi olmasa proses davam etdirilə bilməz. Daha sonra məhkum yenidən müraciət etməklə prosesə qaldığı yerdən davam etdirilməsini xahiş edə bilər. Məhkum bu prosesin istənilən mərhələsində istəyinin olmamasını ifadə edə bilər və bu nəzərə alınır. Düzdür bəzi dövlətlərin təcrübəsində bu hal baş verdikdə yenidən müraciət edilməsi ilə bağlı müəyyən məhdudiyətlər qoyulur (*Məsələn: Ukraynada məhkum imtina etdikdə yenidən müraciət etməsi üçün 1 il müddət müəyyən olunmuşdur*). Lakin ölkəmizdə hal-hazırda bununla bağlı hər hansı məhdudiyət yoxdur. Düşünürük ki, bu tipli məhdudiyətlərin tətbiq edilməsi daha səmərəli olardı. Bu həm məhkum olunmuş şəxslərin iradəsini daha dəqiq ifadə etməsinə, eləcə də dövlət orqanları tərəfindən aparılan yazışmaların nəticəsiz qalmasının və eyni zamanda əlavə yazışmaların aparılmasının qarşısını alınmasına xidmət edərdi.

IV. Müqavilə hüquq bazasına görə

Ekstradisiya sahəsində müqavilə hüquq bazasının mövcud olmaqla bərabər, prosesin tənzimlənməsi ilə əlaqədar prosessual qaydalar Cinayət Prosesual Məcəllədə öz əksini tapmışdır. Ekstradisiya sahəsində ölkəmizin tərəfdar çıxdığı çoxtərəfli müqavilələr aşağıdakılardır:

1. Təslimetmə (ekstradisiya) haqqında 13 dekabr 1957-ci il tarixli Konvensiya və onun 15 oktyabr 1975-ci il tarixli, 17 mart 1978-ci il tarixli və 10 noyabr 2010-cu il tarixli əlavə Protokolları;
2. BMT-nin Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyası və ona əlavə Protokollar;
3. BMT-nin «Narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə haqqında» 1988-ci il tarixli Konvensiyası;
4. Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquq münasibətləri haqqında 22 yanvar 1993-cü il tarixli Minsk Konvensiyası;
5. Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquq münasibətləri haqqında 7 oktyabr 2002-ci il tarixli Kişinyov Konvensiyası.

Bundan əlavə bu sahədə ölkəmizin dünyanın bir çox dövlətləri ilə ikitərəfli müqavilələri mövcuddur. Bunlar aşağıdakılardır:

1. Azərbaycan Respublikası ilə Bolqarıstan Respublikası arasında Təslimetmə haqqında Müqavilə – 29 iyun 1995-ci ildə Sofiya şəhərində imzalanmışdır;
2. Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında təslim etmə haqqında Müqavilə, 21 fevral 1998-ci ildə Bakı şəhərində imzalanmışdır;
3. Azərbaycan Respublikası və Çin Xalq Respublikası arasında təslim etmə haqqında Müqavilə, 17 mart 2005-ci il tarixdə Pekin şəhərində imzalanmışdır;
4. Azərbaycan Respublikası və Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri arasında ekstradisiya haqqında Müqavilə, 20 noyabr 2006-cı il tarixdə Abu Dabi şəhərində imzalanmışdır;
5. Azərbaycan Respublikası ilə Qırğızıstan Respublikası arasında təslim etmə haqqında Müqavilə, 05 avqust 1997-ci ildə Bakı şəhərində imzalanmışdır;
6. Azərbaycan Respublikası və İordaniya Həşimilər Krallığı arasında ekstradisiya haqqında Müqavilə, 29 iyul 2007-ci il tarixdə Əmman şəhərində imzalanmışdır;
7. “Azərbaycan Respublikası və Mərakeş Krallığı arasında təslim etmə haqqında” Müqavilə - 14 mart 2011-ci ildə Bakı şəhərində imzalanmışdır;
8. “Azərbaycan Respublikası ilə Hindistan Respublikası arasında təslimetmə haqqında” Müqavilə - 4 aprel 2013-cü ildə Nyu-Dehli şəhərində imzalanmışdır.

Bundan əlavə bəzi dövlətlərlə bağlanmış ikitərəfli müqavilələrdə birbaşa müqavilənin adında qeyd olunmasa da ekstradisiya ilə bağlı müddəalar müqavilədə nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: Gürcüstanla bağlanmış mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər haqqında 8 mart 1996-cı il tarixli müqavilə və s.

Ekstradisiyadan fərqli məhkumların cəzasının qalan hissəsini çəkmək üçün vətəndaşı olduqları ölkəyə verilmələri ilə bağlı sahəni tənzimləyən müqavilə hüquq bazası mövcuddur və onlar aşağıdakılardır:

1. «Azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuşların cəzalarının qalan hissəsini çəkmək üçün təhvil verilməsi haqqında» 06 mart 1998-ci il tarixli Moskva Konvensiyası;
2. «Məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi haqqında» 21 mart 1983-cü il tarixli Avropa Konvensiyası.

Bu sahədə ikitərəfli müqavilələr:

1. Azərbaycan Respublikası və Rusiya Federasiyası arasında Məhkumların cəza çəkmək üçün verilməsi haqqında 26 may 1994-cü il tarixli Müqavilə;
2. Azərbaycan Respublikası və Gürcüstan arasında Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər haqqında 8 mart 1996-cı il tarixli Müqavilə;
3. Azərbaycan Respublikası ilə Ukrayna arasında azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin cəzalarının qalan hissəsini çəkmək üçün verilməsi haqqında 24 mart 1997-ci il tarixli Müqavilə;
4. Azərbaycan Respublikası və Qazaxıstan Respublikası arasında azadlıqdan məhrum edilmiş məhkumların cəza çəkmək üçün verilməsi haqqında 10 iyun 1997-ci il tarixli Müqavilə;
5. Azərbaycan Respublikası və Özbəkistan Respublikası arasında azadlıqdan məhrum edilmiş məhkumların cəza çəkmək üçün verilməsi haqqında 18 iyun 1997-ci il tarixli Müqavilə;
6. Azərbaycan Respublikası və Qırğızıstan Respublikası arasında azadlıqdan məhrum edilmiş məhkumların cəza çəkmək üçün verilməsi haqqında 05 avqust 1997-ci il tarixli Müqavilə;
7. Azərbaycan Respublikası ilə İran İslam Respublikası arasında azadlıqdan məhrum edilmiş məhkumların cəza çəkmək üçün verilməsi haqqında 21 fevral 1998-ci il tarixli Müqavilə;
8. Azərbaycan Respublikası ilə Litva Respublikası arasında azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuş şəxslərin cəzanın qalmış hissəsinin çəkilməsi üçün verilməsi haqqında 23 oktyabr 2001-ci il tarixli Müqavilə;
9. Azərbaycan Respublikası ilə Pakistan İslam Respublikası arasında məhkumların verilməsi haqqında 11 mart 2015-ci il tarixli Saziş;
10. Azərbaycan Respublikası ilə Çin Xalq Respublikası arasında məhkumların verilməsi haqqında 10 dekabr 2015-ci il tarixli Müqavilə.

V. Tənzimlənmə prosedurlarına görə

Ekstradisiya sahəsini tənzimləyən həm müqavilə hüquq bazası mövcuddur, həm də bu prosesi tənzimləyən prosessual qaydalar Cinayət Prosesual Məcəllədə öz əksini tapmışdır. Bundan əlavə cinayət törətmiş şəxslərin ekstradisiyası zamanı müqavilə hüquq bazası olmadığı təqdirdə və ya müqavilədə ilə tənzimlənməyən məsələlər müqaviləyə zidd olmayan hissədə “Cinayət törətmiş şəxslərin verilməsi (ekstradisiya) haqqında” Azərbaycan Respublikasının 15 may 2001-ci il tarixli Qanuna əsasən həyata keçirilir. Lakin məhkumların verilməsi ilə bağlı müqavilə hüquq bazası uzun müddətdir mövcud olsa da, prosesin tənzimlənməsi qaydası Ədliyyə Nazirliyinin Kollegiyasının 15 fevral 2017-ci il tarixli 3-N nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslərin cəzanın qalan hissəsinin çəkilməsi üçün Azərbaycan Respublikasına qəbul edilməsi ilə bağlı icraat qaydaları” qəbul olunmuş və həmin qaydalar yalnız ölkəmizə gətirilən məhkumlara münasibətdə tətbiq olunmaqdadır.

Xüsusilə vurğulanmalıdır ki, bu ölkəmizdə bu sahədə qəbul olunmuş ilk normativ hüquqi sənəddir. Əvvəllər bu proses ölkəmizin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun olaraq, bu sahədə formalaşmış təcrübəyə əsaslanmaqla həyata keçirilirdi. Hazırda həmin qaydalara əsasən, xarici dövlətlərdə cəza çəkən vətəndaşlarımızın ölkəmizə qəbul edilməsi prosesi tənzimlənir. Digər tərəfdən ölkəmizdə cəza çəkən xarici ölkə vətəndaşlarının öz ölkələrinə verilməsi ilə bağlı prosesi tənzimləyən müvafiq prosedur qaydaları hələ də qəbul olunmamışdır.

Eyni zamanda müqavilə olmadıqda prosesi tənzimləyən normativ hüquqi baza mövcud deyildir. Təcrübədə qeyd olunan hallar mövcud olmuş, bu zaman beynəlxalq hüququn qarşılıqlıq prinsipi əsas götürülərək məhkumların vətəndaşı olduqları ölkəyə verilməsi prosesi həyata keçirilmişdir. Buna misal olaraq, Azərbaycan Respublikası ilə Çin Xalq Respublikası arasında mövcud təcrübəni qeyd etmək olar. Belə ki, Çin Xalq Respublikasından 2007-ci ildə 4 məhkum, 2013-cü ildə isə 1 Azərbaycan Respublikası vətəndaşı olan məhkum cəzasını çəkmək üçün ölkəmizə gətirilmişdir. Bu təcrübədən çıxış edərək Azərbaycan Respublikası Səudiyyə Ərəbistan Krallığının vətəndaşı olan 1 məhkumu 2014-cü ildə təhvil vermişdir.

Düşünürük ki, bu kimi hallarda prosesi tənzimləyən normativ hüquqi bazanın yaradılmasına ehtiyac duyulur. Bununla bağlı ötən müddət ərzində mövcud təcrübənin öyrənilməsi də vacibdir. Bu gələcəkdə yeni sazişlərin bağlanmasına zəmin yaradacaqdır.

VI. Prosesin sonunda yekun qərar qəbul edilməsinə görə

Ekstradisiya sahəsində Ədliyyə Nazirliyinin səlahiyyətli orqan qismində tanındığı bütün müqavilələrdə yekun qərar məhkəmələr tərəfindən qəbul olunur. Lakin Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MBD) çərçivəsində bağlanmış müqavilələr çərçivəsində proses üzrə yekun qərar səlahiyyətli orqan qismində müəyyən edilmiş Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu tərəfindən qəbul edilir.

Məhkumların verilməsi prosesində yekun qərar inzibati qaydada Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən qəbul edilir. Belə ki, dünya praktikasında məhkumların verilməsi ilə bağlı qərarların qəbul edilməsinin müxtəlif mexanizmləri mövcuddur. Bəzi ölkələrdə bu qərarlar inzibati qaydada, hazırda ölkəmizdə bu şəkildə qəbul olunur, bəzi ölkələrdə bu qərarlar məhkəmə qaydasında, bəzilərinə isə qarışıq tip mexanizmlərdən istifadə olunur.

VII. Bu sahədə səlahiyyətli orqan qismində müəyyən olunan qurumlara görə

İlk əvvəl qeyd olunmalıdır ki, məhkumların verilməsi ilə bağlı bağlanmış bütün beynəlxalq müqavilələrdə bir qayda olaraq səlahiyyətli orqan qismində Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi çıxış edir.

Ekstradisiya sahəsində isə vəziyyət bir qədər fərqlidir. Belə ki, Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MBD) çərçivəsində bağlanmış müqavilələr çərçivəsində səlahiyyətli orqan qismində Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu, digər dövlətlərə münasibətdə isə respublika Ədliyyə Nazirliyi çıxış edir. Qeyd olunmalıdır ki, Baş Prokurorluqda bu səlahiyyətləri Beynəlxalq əlaqələr idarəsi, Ədliyyə Nazirliyində isə Beynəlxalq əməkdaşlıq idarəsi həyata keçirir.

Respublikası Baş Prokurorluğu, digər dövlətlərə münasibətdə isə respublika Ədliyyə Nazirliyi çıxış edir. Qeyd olunmalıdır ki, Baş Prokurorluqda bu səlahiyyətləri Beynəlxalq əlaqələr idarəsi, Ədliyyə Nazirliyində isə Beynəlxalq əməkdaşlıq idarəsi həyata keçirir.

Hər iki proses fərqli xüsusiyyətlərə malik olsalar da onları birləşdirən bir ümumi məqsəd hər iki sahədə bağlanan müqavilələr dövlətlərin hüquqi sahədə əməkdaşlığının inkişafına, ədalət mühakiməsinin mənafeyinə, cəza mühakimə icraatının inkişafına xidmət edir. Ölkələr tərəfdar çıxdıqları müqavilələr üzrə üzərilərinə götürdükleri öhdəlikləri icra etməyə səy göstərir və beləliklə beynəlxalq hüquqda müəyyən olunmuş prinsiplərə riayət edirlər.

Məhkumların verilməsi ilə bağlı prosesdə əsas mərhələlərdən biri kimi məhkumların verilməsindən sonra onlar barəsində xarici dövlətdə çıxarılmış məhkəmə qərarlarının tanınması və icrası qeyd olunmalıdır. Məhz bu anlamda demək olar ki, ölkəmizdə xarici dövlətlərdə ölkə vətəndaşları barədə çıxarılmış hökmlərin tanınması, cinayət qanunvericiliyinə uyğunlaşdırılması və icrası yalnız bu yolla həyata keçirilir. Düzdür bu məqamda qeyd olunmalıdır ki, ölkəmizin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq hüquqi yardımla bağlı bəzi müqavilələrdə (Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquq münasibətləri haqqında 22 yanvar 1993-cü il tarixli Minsk, Mülki, ailə və cinayət işləri üzrə hüquqi yardım və hüquq münasibətləri haqqında 7 oktyabr 2002-ci il tarixli Kişinyov və s.) müqavilələrdə hökmlərin cinayət nəticəsində vurulmuş maddi ziyanın ödənilməsi hissəsində və cərimə cəzasının tanınması nəzərdə tutulub. Lakin bütövlükdə hökmün tanınması və icrası yalnız məhkumun verilməsi ilə bağlı proses başa çatdıqdan sonra həmin hökmün məhkəmə qaydasında tanınması üzrə həyata keçirilir.

Tanınma prosesindən danışarkən daha bir məsələni qeyd etmək yerinə düşərdi. Belə ki, ekstradisiya prosesindən fərqli olaraq tanınma prosesinin prosessual qaydaları Cinayət-Prosessual Məcəlləsində öz əksini tapmamışdır. Bu sahədə prosessual qaydaların mövcud olmaması müəyyən problemlər yaradır.

Bildiyiniz kimi, məhkəmə (Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsi) tərəfindən cinayət törətmiş şəxslərin təslim edilməsi (ekstradisiyası) ilə bağlı məsələlərə ölkəmizin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə, o cümlədən "Cinayət törətmiş şəxslərin verilməsi (ekstradisiya) haqqında" Azərbaycan Respublikasının 15 may 2001-ci il tarixli Qanununa əsasən, Cinayət-Prosessual Məcəllənin tələblərinə uyğun olaraq baxılır.

Praktikada məhkəmələr tərəfindən çıxarılan tanınma ilə bağlı qərarlarda bəzən törədilən əməlin milli qanunvericiliyə uyğunlaşdırılması zamanı eyni cinayət əməli ilə bağlı fərqli cəza müddətlərinin müəyyən edilməsi hallarına rast gəlinir. Məhkəmələr həmin qərarları əsasən Cinayət-Prosessual Məcəllənin 520-ci (Hökmün və ya məhkəmənin digər yekun qərarının icrası qaydasında məsələlərə dair müraciətlərə məhkəmə iclasında baxılması), 521-ci (Xarici dövlətlərin məhkəmələrinin hökmlərinin və ya digər yekun qərarlarının icrası qaydası) maddələrinə və beynəlxalq müqavilələrin tələblərini rəhbər tutaraq qəbul edirlər.

Düşünürük ki, məhkumların verilməsi ilə bağlı aparılan islahatların genişlənməsinə və mövcud beynəlxalq təcrübədən yararlanmaqla həm müqavilənin mövcud olmaması halında prosesi tənzimləyəcək qanunun qəbul olunmasına, eləcə də ölkə vətəndaşları olan məhkumların ölkəmizə qəbul edildikdən sonra onlar barəsində xarici dövlətin səlahiyyətli məhkəməsi tərəfindən çıxarılmış məhkəmə qərarının tanınması ilə bağlı prosessual qaydaların cinayət prosessual qanunvericiliyə daxil edilməsinə ehtiyac duyulur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsi. "Digesta" nəşriyyatı, Bakı, 2018

2. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsinin Kommentariyası. “Digesta” nəşriyyatı, Bakı, 2016
3. “Azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunmuş şəxslərin cəzanın qalan hissəsinin çəkilməsi üçün Azərbaycan Respublikasına qəbul edilməsi ilə bağlı icraat qaydaları”. <http://e-qanun.az/framework/35107>
4. "Ekstradisiya haqqında" Avropa Konvensiyasının və onun Əlavə Protokollarının təsdiq edilməsi barədə. <http://e-qanun.az/framework/963>
5. Beynəlxalq hüquqi yardım və hüquqi münasibətlər (normativ sənədlər toplusu). “Digesta” nəşriyyatı, Bakı, 2007
6. “Cinayət törətmiş şəxslərin verilməsi (ekstradisiya) haqqında” 15 may 2001-ci il tarixli Azərbaycan Respublikasının Qanunu <http://e-qanun.az/framework/3550>
7. Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsi. “Digesta” nəşriyyatı, Bakı, 2018
8. Azərbaycan Respublikasının hüquqi yardım sahəsində ikitərəfli beynəlxalq müqavilələrinin toplusu. <http://www.justice.gov.az/view/template/assets/docs/toplu-2014.pdf>
9. “Məhkum olunmuş şəxslərin verilməsi haqqında” 21 mart 1983-cü il tarixli Avropa Konvensiyası. <http://e-qanun.az/framework/4504>
10. “Azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuşların cəzanın qalan hissəsini çəkmək üçün təhvil verilməsi haqqında” 6 mart 1998-ci il tarixli Moskva Konvensiyası. <http://e-qanun.az/framework/3319#>

Məhkəmə aktları

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsi Plenumunun

QƏRARI

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1, 92.10.3 və 244.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair

28 mart 2019-cu il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova (məruzəçi-hakim), Rövsən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin, maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Hüquqi təminat idarəsinin rəis müavini Aynur Osmanova və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının sektor müdiri Eldar Əsgərovun, ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Cinayət prosesi kafedrasının professoru, hüquq elmləri doktoru Mithəd Qəfərovun, mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi Hafiz Nəsimov, Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Baş istintaq və təhqiqat idarəsinin Nəzarət metodiki idarəsinin rəisi Emil Məmmədov və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvü Fərid Həsənovun iştirakı ilə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyə icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1, 92.10.3 və 244.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Prokurorluğunun sorğusu əsasında konstitusiyə işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Həsənovanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu (bundan sonra – Prokurorluq) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyə Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyə Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosessual Məcəlləsi) özbaşına müdafiədən və müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı ilə aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirakdan müdafiəçinin imtinasına dair qadağanı nəzərdə tutan 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələrinin, habelə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs barəsində axtarış və götürmənin aparılmasında müdafiəçinin vəzifəsini deyil, hüququnu nəzərdə tutan 244.2-ci maddəsinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Sorğu onunla əsaslandırılmışdır ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələri müdafiəçiyə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs barəsində aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirakdan imtinanı qadağan edərək belə iştirakı onun üzərinə bir vəzifə kimi qoyduğu halda, həmin Məcəllənin 244.2-ci maddəsində müdafiəçinin axtarış və götürmə istintaq hərəkətlərinin aparılmasında iştirakı onun hüququ kimi nəzərdə tutulmuşdur. Belə olan halda

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələri ilə həmin Məcəllənin 244.2-ci maddəsi arasında uyğunsuzluq yaranır. Belə ki, bir sıra hallarda müdafiəçi istintaq hərəkətinin qanuna uyğun aparılmamasının müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyinə zidd olması və istintaq hərəkətində iştirakın onun vəzifəsi deyil, hüququ olmasına əsaslanaraq belə iştirakdan imtina edir.

Müdafiəçinin istintaq hərəkətində iştirakdan imtina etməsi Prokurorluq tərəfindən Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 90.7.2, 90.7.9, 92.3.9, 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələrinin tələblərinin pozulması kimi qiymətləndirilir. Sorguverən hesab edir ki, hüquqtətbiqetmə təcrübəsində yaranan ziddiyyətlərin aradan qaldırılması məqsədi ilə cinayət-prosessual qanunvericiliyinin müdafiəçinin müdafiə etdiyi şəxsin mənafeyinə zidd olaraq prosesual hərəkətlərdə iştirakdan imtina etməsini qadağan edən normalarına, eləcə də axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətlərində müdafiəçinin iştirakını tənzimləyən normalarına aydınlıq gətirilməsi məqsədmüvafiq olardı.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu, ilk növbədə qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, sorguda göstərilmiş işin bəzi halları Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 246-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxsi axtarış və götürmə istintaq hərəkətində müdafiəçinin iştirakı ilə bağlı olsa da, hazırkı konstitusiya işinin predmetini həmin Məcəllənin 92.10.1, 92.10.3 və 244.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsi təşkil edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 26-cı maddəsinin I və II hissələrinə görə, hər kəsin qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə etmək hüququ vardır. Dövlət hər kəsin hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsinə təminat verir.

Konstitusiyanın 61-ci maddəsinə əsasən, hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır. Qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi yardım ödənişsiz, dövlət hesabına göstərilir. Hər bir şəxsin səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ vardır.

“İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra – Konvensiya) 6-cı maddəsinin 3-cü hissəsinə görə, cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs, şəxsən və ya özünün seçdiyi müdafiəçi vasitəsi ilə özünü müdafiə etmək və ya müdafiəçinin xidmətini ödəmək üçün vəsaiti kifayət etmədiyi zaman, ədalət mühakiməsinin maraqları tələb etdikdə, belə müdafiədən pulsuz istifadə etmək hüququna malikdir.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi Artico İtaliyaya qarşı iş üzrə Qərarında göstərmişdir ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin “ç” bəndində vəkilin təyin edilməsindən deyil, onun yardımından istifadə edilməsindən bəhs olunur. Vəkilin sadəcə təyin edilməsi səmərəli hüquqi yardımı təmin etmir. Çünki hüquqi yardım məqsədi ilə təyin edilən vəkil vəfat edə, ciddi xəstəliyə tutula, uzun müddət vəzifəsini icra etmə imkanına malik olmaya və ya bundan boyun qaçıra bilər. Belə halda dövlət orqanları bu barədə xəbərdar olduqda vəkili əvəz etməli və ya öz vəzifəsini icra etməyə məcbur etməlidirlər.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi yardım almaq hüququ ilə bağlı formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun ictimai əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, bu hüquq öz mahiyyətinə görə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin vacib təminatıdır. Bu hüququn funksiyalarından biri olan preventiv funksiya nəinki şəxsin öz hüquq və azadlıqlarını qanuna uyğun həyata keçirməsinə kömək edir, həmçinin dövlət hakimiyyəti orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qeyri-qanuni məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş hərəkətlərinin qarşısının alınmasına zəmanət verir.

Hər bir şəxsin müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququ yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun növü olaraq Konstitusiyada təsbit olunmuş digər hüquqlarla qarşılıqlı əlaqədədir (qanunla qadağan olunmayan üsul və vasitələrlə öz hüquqlarını müdafiə etmək hüququ, azadlıq hüququ, məhkəmə müdafiəsi hüququ) və onların həyata keçirilməsini təmin edir. Bunun davamı olaraq ədalət mühakiməsinin əsas üsürlərindən biri kimi, müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüququnun başlıca məqsədi şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsi müdafiəçi ilə təmin

etməklə cinayət prosesində tərəflərin real (həqiqi) bərabərliyinə zəmanət verməkdir ("Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.12-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2011-ci il 20 may tarixli Qərar).

Müdafiə hüququ şəxsin qanuni maraqlarının təminatı ilə yanaşı, həm də ədalət mühakiməsi maraqlarının təminatıdır, sosial dəyərdir. Hər kəsin hüquqi yardım almaq hüququnun təmin edilməsi ilə bağlı yaranan hüquq münasibətləri özündə ictimai maraqları əks etdirdiyi üçün dövlətin bu sahədə üzərinə düşən konstitusiyə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə dəlalət edir. Bu isə dövlət tərəfindən zərurət olduqda şəxsin hüquqlarının müdafiəsi üçün pozitiv tədbirlərin görülməsini tələb edir.

Bu mənada təqsirləndirilən şəxsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun təmin edilməsinin zəruriliyi işin hallarının tam, obyektiv və hərtərəfli araşdırılmasına xidmət edir və nəticədə ədalət mühakiməsinin səmərəli həyata keçirilməsinə yönəlmişdir. Belə ki, yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ şəxsin hüquq və azadlıqlarının, həmçinin qanuni mənafelərinin müdafiəsinin təmin edilməsi ilə yanaşı, ədalət mühakiməsinin tərəflərin bərabərliyi və çəkişmə prinsipləri əsasında həyata keçirilməsinin başlanğıc şərti kimi qiymətləndirilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının ərazisində hər bir şəxsin məhkəmə prosesində, ibtidai istintaqda və təhqiqatda öz hüquqlarının və qanunla qorunan mənafelərinin müdafiəsini həyata keçirmək üçün özünün seçdiyi vəkilə müraciət etmək, tutulduğu, həbsə alındığı, cinayət törədilməsində ittiham olunduğu andan müdafiəçinin köməyindən istifadə etmək hüquqlarının təmin olunması və başqa məsələlər üzrə hüquqi yardım göstərən vəkillərin fəaliyyətinin tənzimlənməsi məqsədi ilə "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu (bundan sonra – "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanun) qəbul edilmişdir.

Həmin Qanunun 3-cü maddəsinə əsasən, fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının, azadlıqlarının və qanunla qorunan mənafelərinin müdafiə edilməsi və onlara yüksək keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsi vəkilliyin əsas vəzifəsidir.

Cinayət-prosessual qanunvericiliyinə görə, hər bir tutulmuş və ya həbsə alınmış şəxsə dərhal tutulmanın, yaxud həbsə almanın səbəbləri, habelə şübhənin və ya ittihamın mahiyyəti, ifadə verməmək və müdafiəçi tərəfindən hüquqi yardım almaq hüquqları ona aydın olan dildə bildirilməlidir. Cinayət təqibi gedişində təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə zərər çəkmiş, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnu təmin etmək üçün tədbirlər görməlidir. Cinayət prosesini həyata keçirən orqan şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin bu Məcəllədə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada tutulduğu, həbsə alındığı və ya müvafiq olaraq şübhəli şəxs qismində birinci dindirməyədək, yaxud təqsirləndirilən şəxsə ittiham elan edildiyi andan müdafiəçinin yardımından istifadə etmək, şəxsən və ya özünün seçdiyi müdafiəçi vasitəsi ilə müdafiə olunmaq, yaxud müdafiəçinin haqqını ödəmək üçün kifayət qədər vəsaiti olmadıqda, pulsuz hüquqi yardım almaq hüquqlarını təmin etməlidir (Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 14.4, 19.1 və 19.4-cü maddələri).

Göründüyü kimi, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş hallarda və qaydada keyfiyyətli hüquqi yardım almaq və müdafiə hüquqlarının təmin edilməsi cinayət prosesini həyata keçirən orqanın əsas vəzifələrindən biri kimi müəyyən edilmişdir.

Cinayət prosesində müdafiəçinin iştirakının təmin edilməli olduğu hallar, onun hüquqları, vəzifələri, müdafiəçiyə qadağan olunan hərəkətlər və s. Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92-ci maddəsi ilə tənzimlənir.

Cinayət prosesində müdafiəçinin iştirakının təmin edilməli olduğu hallar Məcəllənin 92.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Bu maddəyə əsasən, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs tələb etdikdə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs lal, kor, kar olduğuna, danışmaq, eşitmək, görmək funksiyalarında digər ciddi qüsurlar olduğuna, uzun sürən ağır xəstəliyinə, habelə kəmağıllığa, aşkar əqli zəifliyə və ya digər qüsurlara görə müdafiə hüququnu müstəqil həyata keçirə bilmədikdə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs cinayəti törədərkən yetkinlik yaşına çatmadıqda, təqsirləndirilən şəxs müddətli hərbi xidmət qulluqçusu olduqda, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə xüsusilə ağır

cinayət törətməsi istinad edildikdə, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs tutulduqda və ya təqsirləndirilən şəxs haqqında qətimkan tədbiri qismində həbs tətbiq edildikdə (bu Məcəllənin 153.2.8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hal istisna edilməklə), təqsirləndirilən şəxslərin qanuni mənafeləri arasında ziddiyyət mövcuddursa və onlardan birinin müdafiəçisi olduqda və s. hallarda cinayət prosesində müdafiəçinin iştirakı təmin olunmalıdır.

Beləliklə, qanunverici Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.3-cü maddəsində xüsusi hallar müəyyən edərək müdafiəçinin cinayət prosesində iştirak etməsinin vacibliyini nəzərə almış və onun iştirakı olmadan cinayət prosesinin həyata keçirilməsini qadağan etmişdir. Həmin hallar mövcud olduqda, cinayət təqibini həyata keçirən orqan və ya məhkəmə müdafiəçinin mütləq iştirakını təmin etdikdən sonra istintaq və ya digər prosesual hərəkətləri həyata keçirə bilər. Eyni zamanda, qanunverici şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçidən imtina etməsinin mümkünlüyünü də nəzərdə tutmuşdur. Lakin Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.12-ci maddəsinə uyğun olaraq, həmin Məcəllənin 92.3-cü maddəsində göstərilmiş bəzi hallarda şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçidən imtina etməsi qəbul olunmur. Müdafiəçinin cinayət prosesində mütləq iştirakının təmin olunmaması cinayət-prosessual qanunvericiliyinin pozulması kimi qiymətləndirilə və müvafiq prosesual hərəkətin və onun nəticələrinin qanunsuz hesab edilməsinə səbəb ola bilər.

Müdafiəçinin cinayət təqibi üzrə müdafiə funksiyasını lazımınca yerinə yetirməsini təmin etmək məqsədi ilə Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.9-cu maddəsində onun bir sıra prosesual hüquqları nəzərdə tutulmuşdur. Müdafiəçi cinayət prosesini həyata keçirən orqanın təklifi ilə bu orqanın apardığı istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərdə, habelə müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı ilə keçirilən hər hansı istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərdə iştirak etmək; şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə hüquqlarını yadına salmaq, istintaq və ya digər prosesual hərəkəti aparan şəxsin nəzərini onun yol verdiyi qanun pozuntularına cəlb etmək; cinayət prosesini həyata keçirən orqanın hərəkətlərinə öz etirazını bildirmək və bu etirazın istintaq və ya digər prosesual hərəkət protokolunda qeyd edilməsini tələb etmək; özünün və ya müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı ilə keçirilmiş istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərin, habelə məhkəmə iclasının protokolları ilə tanış olmaq; iştirak etdiyi istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərin protokollarındakı yazıların düzgünlüyü və tamlığı barədə qeydlər vermək; istintaq və ya digər prosesual hərəkətlərdə və məhkəmə baxışında iştirak edərkən zəruri olan halların müvafiq protokola daxil edilməsini tələb etmək və s. hüquqları həyata keçirir.

Bununla yanaşı, vəkilin peşə fəaliyyətinin prinsip və qaydalarına, habelə cinayət təqibi üzrə icraatın qaydalarına riayət edilməsinin təmin olunması üçün Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.11-ci maddəsində müdafiəçinin vəzifələri təsbit edilmişdir. Həmin maddəyə görə, müdafiəçi cinayət prosesində iştirak edərkən qanunun tələblərini rəhbər tutmaq; şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin qanuni mənafeyinin müdafiəsini bütün qanuni üsullarla həyata keçirmək; onun vəziyyətində işin mümkün dərəcədə xeyrinə başa çatdırılması üçün müdafiə etdiyi şəxsə zəruri hüquqi məsləhətlər vermək və müdafiə tərəfin seçdiyi mövqe üzrə hərəkət etmək; cinayət mühakimə icraatı zamanı vəkil etikasına riayət etmək; şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə hüquqi yardım göstərilməsi üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqanın çağırışı ilə gəlmək və s. vəzifələri yerinə yetirməlidir.

“Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında” Qanunun 16-cı maddəsinə əsasən isə peşə fəaliyyətini həyata keçirərkən vəkil qanunun tələblərini icra etməli, müdafiə edilən və ya hüquqları təmsil edilən şəxsin mənafələrini qorumaq üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş bütün üsullardan istifadə etməli; vəkil sirrini qorumaq, vəkil andına və vəkil etikasına riayət etməli; yalnız qanunun tələblərini rəhbər tutmalıdır.

Konstitusiyanın 61-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun təmin edilməsi üçün Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10-cu maddəsi ilə müdafiəçiyə müəyyən hərəkətləri etmək qadağan edilmişdir. Belə ki, həmin Məcəllənin 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələrinə görə, müdafiəçiyə müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyinə zidd olaraq hər hansı hərəkəti etmək, o cümlədən onun törədilmiş cinayətlə əlaqəsini və təqsirini təsdiq etmək, ona qarşı qaldırılmış mülki iddianı qəbul etmək, onun iştirakı ilə aparılan prosesual hərəkətlərdə iştirakdan imtina etmək və onun hüquqlarının həyata keçirilməsinə mane olmaq, özbaşına müdafiədən imtina

etmək və ya müdafiəçi qismində səlahiyyətlərinə xitam vermək qadağan olunur.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin qeyd olunan maddələri ilə müdafiəçiyə müəyyən hərəkətlərin qadağan edilməsi bu Məcəllənin 92.11-ci və "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Qanunun 16-cı maddələrində nəzərdə tutulan vəkilin keyfiyyətli hüquqi yardımın göstərilməsi ilə bağlı vəzifələrinin lazımcıca həyata keçirilməsinə, eləcə də müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafələrinin qorunmasına xidmət edir. Bu özünü əsasən müdafiəçiyə şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirakdan, habelə özbaşına müdafiədən imtina etmənin qadağan olunmasında büruzə verir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1-ci maddəsinin təhlili belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, müdafiəçinin müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı ilə aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirak etməsi qanunvericiliyin tələbidir və ona belə hərəkətlərin aparılmasında iştirakdan imtina etmək müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyini qorumaq məqsədi ilə qadağan olunmuşdur. Belə imtina müdafiə olunan şəxsin qanuni mənafeyinə və cinayət-prosessual qanunvericiliyinin tələblərinə zidd olmaqla, müdafiəçinin qanunvericiliklə üzərinə qoyulmuş vəzifələrini lazımcıca yerinə yetirməməsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Bununla bağlı vurğulanmalıdır ki, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin qanuni mənafeyinin qorunması üçün müdafiəçi müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı ilə aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirak etməklə öz prosessual vəzifələrini yerinə yetirir. Cinayət prosesində müdafiəçinin qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş prosessual hüquqlarının və vəzifələrinin həyata keçirilməsinin təmin edilməsi son nəticədə ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə mühüm töhfə kimi çıxış edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.3-cü maddəsinin "özbaşına müdafiədən imtina etmək" müddəası müdafiəçinin müdafiədən tam imtina etməsi ilə yanaşı, müdafiə prosesinin ayrı-ayrı mərhələlərindən, eləcə də üzrsüz səbəbdən hər hansı prosessual hərəkətlərdə iştirak etməkdən imtina etməsini də ehtiva edir.

Beləliklə, qanunverici şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə aparılan prosessual hərəkətlərdə müdafiəçinin iştirakını müdafiəçinin və ya müdafiə etdiyi şəxsin mülahizəsindən asılı etməmişdir.

Müdafiəçinin müdafiə etdiyi şəxsin iştirakı olmadan aparılan prosessual hərəkətlərdə iştirakı isə müdafiə etdiyi şəxsin mənafeyi nəzərə alınaraq müdafiəni səmərəli təşkil etmək məqsədilə onunla razılaşıdırılmaqla həyata keçirilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğuda şərh olunması xahiş edilən Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 244.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş axtarış və götürmə istintaq hərəkətində müdafiəçinin iştirak etmək hüququna dair aşağıdakıları qeyd edir.

Müdafiəçi tərəfindən Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.9-cu maddəsində sadalanmış prosessual hüquqların həyata keçirilməsinin müfəssəl qaydası həmin Məcəllənin xüsusi normalarında təsbit olunmuşdur. Belə maddələrdən biri olan Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 244.2-ci maddəsinə əsasən, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs barəsində axtarış və götürmənin aparılmasında onun müdafiəçisi iştirak etmək hüququna malikdir. Həmin istintaq hərəkətinin aparılması barədə müstəntiq tərəfindən əvvəlcədən xəbərdar edilmiş müdafiəçi axtarış və götürmədə iştirak etmək arzusunu bildirdikdə müstəntiq onun bu hüququnu təmin etməlidir.

Qeyd olunmalıdır ki, Məcəllənin 244.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmiş axtarış və götürmənin aparılmasında müdafiəçinin iştirak etmək hüququ müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyini qorumaq məqsədi ilə onun cinayət-prosessual funksiyalarını həyata keçirməsinin təmin edilməsi üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş imkanı ehtiva edir. Bu baxımdan qanunverici müstəntiqin üzərinə belə istintaq hərəkətinin aparılması barədə müdafiəçini əvvəlcədən xəbərdar etmək, müdafiəçi axtarış və götürmədə iştirak etmək arzusunu bildirdikdə isə onun bu hüququnu təmin etmək vəzifəsini qoymuşdur.

Axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətləri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin həm iştirakı ilə, həm də iştirakı olmadan aparılan prosessual hərəkətlərə aiddir. Belə olan halda həmin istintaq hərəkətlərində şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirak edib-etməməsindən asılı olaraq, müdafiəçinin iştirakı məsələsi Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.9.3, 92.10.1 və 92.10.3-cü

maddələrinin tələbləri nəzərə alınmaqla həll edilməlidir. Belə ki, həmin istintaq hərəkəti təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə aparıldıqda Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin imperativ norması olan 92.10.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, müdafiəçiyə müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyinə zidd olaraq bu prosessual hərəkətdə iştirakdan imtina etmək qadağan olunur. Belə istintaq hərəkəti şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan aparıldıqda isə o, müdafiəçinin həmin istintaq hərəkətində iştirak etməsini tələb edərsə, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq müdafiəçi belə iştirakdan imtina edə bilməz. Belə ki, müdafiəçinin cinayət prosesində iştirakı, bir qayda olaraq, şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iradəsindən asılı olduğundan, o, bu hüququ öz mülahizəsi əsasında müstəqil deyil, müdafiəni səmərəli təşkil etmək məqsədilə müdafiə etdiyi şəxslə razılaşıdırmaqla həyata keçirməlidir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu həmçinin qeyd edir ki, istintaq və ya digər prosessual hərəkətlərdə müdafiəçinin mütləq iştirak etməli olduğu hallar mövcud olmadıqda, eləcə də şübhəli və ya təqsirləndirən şəxs bunu tələb etmədikdə cinayət prosesini həyata keçirən orqan tərəfindən müdafiəçinin belə hərəkətlərin aparılmasında iştirakının tələb edilməsi yolverilməzdir.

Bununla yanaşı qeyd olunmalıdır ki, axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətlərinin təxirə salınmadan aparılmasının zəruriliyi nəzərə alınaraq bu istintaq hərəkətlərinin müdafiəçinin iştirakı olmadan həyata keçirilməsi istisna edilməmişdir. Bu halda müstəntiq axtarış və ya götürmənin aparılması barədə əsaslandırılmış qərar çıxarmalıdır (Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 137 və 445.2-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair" 2015-ci il 12 fevral tarixli Qərarı).

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

- Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələri ilə həmin Məcəllənin 244.2-ci maddəsi arasında hər hansı ziddiyyət mövcud deyildir;

- Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 244.2-ci maddəsində göstərilmiş axtarış və götürmənin aparılmasında müdafiəçinin iştirak etmək hüququ onun şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin qanuni mənafeyini qorumaq məqsədi ilə cinayət-prosessual funksiyalarını həyata keçirməsi üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş imkanı ehtiva edir;

- Konstitusiyanın 61-ci maddəsi baxımından və Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq, həmin Məcəllənin 244-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətləri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə aparıldıqda, müdafiəçi müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyini qorumaq məqsədi ilə həmin prosessual hərəkətlərdə iştirakdan imtina edə bilməz;

- Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.3-cü maddəsinin "özbaşına müdafiədən imtina etmək" müddəası müdafiəçinin müdafiədən tamamilə imtina etməsi ilə yanaşı, müdafiə prosesinin ayrı-ayrı mərhələlərindən, eləcə də üzrsüz səbəbdən hər hansı prosessual hərəkətlərdə iştirak etməkdən imtina etməsini də ehtiva edir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.3-cü maddəsinin tələbləri baxımından, həmin

Məcəllənin 244-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətləri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan aparıldıqda, müdafiəçi müdafiə etdiyi şəxsin razılığı olmadan həmin istintaq hərəkətlərində iştirakdan imtina edə bilməz.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin IV hissəsini, "Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1 və 92.10.3-cü maddələri ilə həmin Məcəllənin 244.2-ci maddəsi arasında hər hansı ziddiyyət mövcud deyildir.

2. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 244.2-ci maddəsində göstərilmiş axtarış və götürmənin aparılmasında müdafiəçinin iştirak etmək hüququ onun şübhəli və ya

təqsirləndirilən şəxsin qanuni mənafeyini qorumaq məqsədi ilə cinayət-prosessual funksiyalarını həyata keçirməsi üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş imkanı ehtiva edir.

3. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 61-ci maddəsi baxımından və Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq, həmin Məcəllənin 244-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətləri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı ilə aparıldıqda, müdafiəçi müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyini qorumaq məqsədi ilə həmin prosesual hərəkətlərdə iştirakdan imtina edə bilməz.

4. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.3-cü maddəsinin “özbaşına müdafiədən imtina etmək” müddəası müdafiəçinin müdafiədən tamamilə imtina etməsi ilə yanaşı, müdafiə prosesinin ayrı-ayrı mərhələlərindən, eləcə də üzrsüz səbəbdən hər hansı prosesual hərəkətlərdə iştirak etməkdən imtina etməsini də ehtiva edir.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.3-cü maddəsinin tələbləri baxımından, həmin Məcəllənin 244-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş axtarış və ya götürmə istintaq hərəkətləri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin iştirakı olmadan aparıldıqda, müdafiəçi müdafiə etdiyi şəxsin razılığı olmadan həmin prosesual hərəkətlərdə iştirakdan imtina edə bilməz.

5. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

6. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində, “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

7. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1, 92.10.3 və 244.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair 28 mart 2019-cu il tarixli Qərarından hakim İ.Nəcəfovun

Xüsusi rəyi

28 mart 2019-cu il

Bakı şəhəri

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunun 28 mart 2019-cu il tarixli “Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra CPM) 92.10.1, 92.10.3 və 244.2-ci maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair” Qərarına hörmətlə yanaşaraq, aşağıdakı mövqeyimi bildirirəm.

Plenum Qərarında Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğunun sorğusuna səbəb olan hüquqi faktı öz qərarının təsviri hissəsində göstərməmişdir.

Sorğuya əlavə olunmuş Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyyyətinin məktubundan görünür ki, 16.07.2018-ci il tarixdə Bakı şəhər Xəzər rayon Polis İdarəsinin müstəntiqi tərəfindən vətəndaşlar C.Q.Dosti-zadə və H.Z.İbrahimov Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayət əməlini törətməkdə şübhəli şəxs qismində tutulub saxlanılmışlar. Şübhəli şəxslərin üstündə axtarış aparılmış, C.Q.Dosti-zadədən narkotik maddə tapılmış, H.Z.İbrahimovun üstündən isə heç nə tapılmamışdır.

Müstəntiq ibtidai araşdırmaya vəkilləri dəvət etdikdən sonra, yenidən vəkillərin iştirakı ilə onların üstündə axtarış etmək istədikdə, vəkillər buna etiraz edərək, axtarışda iştirak etməkdən imtina etmişdirlər.

Vəkillərin bu hərəkətlərini qanunsuz hesab edən Bakı şəhər prokuroru onların intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi üçün Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinə

Heyətinə məktub göndərmişdir.

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyyyəti yaranmış ziddiyyətin aradan qaldırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 92.10.1, 92.10.3 və 244.2-ci maddələrinin şərh edilməsi üçün, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinə sorğu göndərilməsini Azərbaycan Respublikası Prokurorluğundan xahiş etmişdir.

Konstitusiyanın 125-ci maddəsinə əsasən Konstitusiyaya Məhkəməsi konstitusiyaya icraatı vasitəsilə ədalət mühakiməsini həyata keçirən məhkəmə hakimiyyəti orqanıdır. (Konstitusiyanın 125-ci maddəsinin I, II və III hissələri).

Onun tərəfindən normativ hüquqi aktların normalarının şərhini o dərəcədə konkret, hərtərəfli izah edilməlidir ki, hüquqi tətbiq etmədə mövcud olan, eləcə də, gələcəkdə qarşıya çıxacaq biləcək hüquqi kazusları asanlıqla həll etmək mümkün olsun.

Sorğu əsasında CPM-in 92-ci maddəsində təsbit olunan "Müdafiəçi" institutu Plenumun Qərarında tam açıqlansa da, 92.10.1-ci maddəsində təsbit edilən "müdafiə etdiyi şəxsin qanuni mənafeyinə zidd olaraq hər hansı hərəkəti etmək ... müdafiəçiyə qadağandır" müddəasına, vəkillərin şübhəli şəxslərin üzərində narkotik maddəni aşkar etmək məqsədilə, təkrarən axtarış aparılmasında iştirakının da aid olub-olmamasına heç toxunulmamışdır.

Normativ hüquqi aktların şərhinə səbəb olan hüquqi faktlar və onun dəyərləndirilməsi Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenum Qərarında obyektiv inikasını tapmazsa, o qərarın ədalət mühakiməsində və praktikada əhəmiyyəti və dəyəri də olmayacaqdır.

Necə ki, Plenumun bu qərarına əsasən deyə bilmərik ki, bu halda müstəntiq haqlıdır, yoxsa vəkillər. Halbuki, bu hal Plenumun Qərarının əsas məğzini təşkil etməli idi.

Çünki cinayət mühakimə icraatının gedişində insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi müasir dövrün ən mühüm, başlıca ideyasıdır. Konstitusiyaya Məhkəməsinin isə əsas vəzifəsidir.

Digər tərəfdən şəxsi axtarış və götürmə CPM-in 246-cı maddəsi ilə tənzim edilir. Bu maddədə müdafiəçinin şəxsi axtarış və götürmədə iştirakı nəzərdə tutulmamışdır.

Hakim

İsa Nəcəfov

İnsan Hüquqları Üzrə Avropa Məhkəməsi
Beşinci bölmə Toğrul Bolqarıstana qarşı
(İddia № 20611/10)

QƏRAR
Strasburq
15 noyabr 2018 -ci il

Hazırkı qərar Konvensiyanın 44§2 maddəsində müəyyən edilmiş şərtlər daxilində həlledici olacaqdır. Bu qərarın məzmununa müəyyən dəyişikliklər edilə bilər.

Sədr Anjelika Nußberger Hakimlər:

Yoniko Grozev Andre Potocki Siofra O`Leary Alena Polackova Martins Mits Lətif Hüseynov Lado Şanturia

və bölmə üzrə məhkəmə katibinin müavini Milan Blasko

Yuxarıdakı tərkibdən ibarət İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (beşinci bölmə) Toğrul Bolqarıstana qarşı işi ilə bağlı olaraq 16 oktyabr 2018-ci il tarixli məşvərət palatasının qərarına əsasən bu tarixə uyğun olaraq qərar qəbul etmişdir.

Məhkəmə prosesi:

1. İşin əslində Bolqarıstan Respublikasına qarşı irəli sürülmüş iddia (№°20611/10) vardır. Belə ki, türk mühacir İsmət Toğrul ("iddiaçı") "İnsan hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyasının ("Konvensiya) 34-cü maddəsinə müvafiq olaraq 1 aprel 2010-cu il tarixində iddia ilə məhkəməyə müraciət etmişdir.

2. İddiaçı Harmanlıda fəaliyyət göstərən vəkil Y.Hristova tərəfindən təmsil edilmişdir. Bolqarıstan hökuməti ("Hökumət") öz nümayəndəsi ədliyyə naziri A. Panova tərəfindən təmsil edilmişdir.

3. 5 sentyabr 2017-ci il tarixdə Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsindən verilən şikayət hökumətə göndərilmiş və məhkəmə Nizamnaməsinin 54§3 maddəsinə müvafiq olaraq gəlir üzrə iddia qəbul edilməmişdir.

4. İddiaçı Türkiyə vətəndaşı olduğundan Konvensiyanın 36§1 maddəsinə əsasən, Türkiyə hökumətinə iş üzrə ehtimal olunan yazılı müşahidələrini təqdim etmək üçün 13 sentyabr 2017-ci il tarixli məktubla dəvət göndərilmişdir. Lakin o, bu imkandan yararlanmamışdır.

I. İşin halları

5. İddiaçı 1963-cü ildə anadan olmuşdur və hazırda İstanbulda yaşayır.

6. 8 oktyabr 2008-ci il tarixində iddiaçı avtomobillə Bolqarıstan ərazisinə daxil olmuşdur. Bolqarıstan ərazisindən çıxan zaman Türkiyə -Bolqarıstan sərhəddində Bolqarıstanın gömrük işçisi ondan bəyanat verməli olub-olmadığını soruşmuşdur. İddiaçı bu suala təsdiq cavabı verərək gömrük işçisinə nəğd şəkildə 199.400 (yüz doxsan doqquz min dörd yüz) avro məbləği təqdim etmişdir. İddiaçı gömrük işçisinə bildirmişdir ki, ona məxsus nəqliyyat vasitəsinə satmışdır və bu məbləğ satdığı nəqliyyat vasitəsinin və bank hesabının puludur. İddiaçının təqdim etdiyi sənədlərdə bu məbləğin bir hissəsinin bankdan götürüldüyü öz əksini tapmışdır.

7. Həmin gün Svilengrad gömrük idarəsinin müdiri bununla bağlı inzibati qanun pozuntusu haqqında akt tərtib etmişdir. O, iddiaçını 199.400 avro məbləği gömrük idarəsində bəyan etməməkdə təqsirləndirmişdir.

4. Həmin gün Svilengrad polisi qeyd edilən faktlara görə iddiaçıya qarşı cinayət işi açmışdır. İstintaq dosyesi 435/08 sayılı nömrə ilə qeydiyyatda alınmışdır.

5. Bu istintaq çərçivəsində həmin gün tərtib edilmiş protokolla istintaq aparən polis işçisi 199.400 avro pulu və ümumi dəyəri 600 avro olan iki əskinası da (500 avro və 100 avro dəyərində) maddi sübut kimi götürmüşdür.

8. Həmin gün Svilengrad polisi qeyd edilən faktlara görə iddiaçıya qarşı cinayət işi açmışdır. İstintaq dosyesi 435/08 sayılı nömrə ilə qeydiyyatata alınmışdır.

9. Bu istintaq çərçivəsində həmin gün tərtib edilmiş protokolla istintaq aparən polis işçisi 199.400 avro pulu və ümumi dəyəri 600 avro olan iki əskinası da (500 avro və 100 avro dəyərində) maddi sübut kimi götürmüşdür.

10. İddiaçı ümumi dəyəri 8.500 avro olan digər 43 (qırx üç) ədəd əskinası da həmin istintaq aparən polisə vermişdir. Bu prosedur tədbiri də həmin gün protokolla sənədləşdirilmişdir. Bu sənəd maddi sübutun könüllü şəkildə cinayət məsuliyyəti orqanlarına təqdim edilməsi haqqında Mülki-Prosesual Məcəllənin (MPM) 109, 110 və 159-cu maddəsinə və 435/08 nömrəli istintaq sənədinə əsaslanmışdır.

11. 26 yanvar 2009-cu il tarixində Svilengrad Rayon Məhkəməsi iddiaçıya qarşı qaldırılmış cinayət işinə xitam vermişdir. Cinayət işinə xitam verilməsinin səbəbi xətanın iddiaçı tərəfindən bilərəkdən törədilməməsi və müzakirə obyektini olan dəlillərin cinayət işi üzrə əsaslandırıcı olmamasıdır. Lakin, həmin dəlillərin inzibati iş üzrə əsaslandırıcı olub-olmamasını müəyyən etmək məqsədilə toplanmış materiallar Svilengrad gömrük idarəsinə göndərilmişdir. Müvafiq məhkəmə qərarında göstərilmişdir ki, 208.500 avro ilə bağlı olaraq gömrük idarəsi tərəfindən iddiaçıya qarşı cinayət işi açılmışdır.

12. 12 fevral 2009-cu il tarixli qərara əsasən Svilengrad Gömrük İdarəsinin rəisi təsdiq etmişdir ki, iddiaçı 199.400 avro məbləğində pul ilə bağlı olaraq daxili qanunvericiliyə əsasən deklarasiya öhdəliklərini yerinə yetirməmişdir. O, bu məbləğin müsadirə olunmasına qərar vermiş və iddiaçıya 3000 Bolqarıstan levsi (BGN) (təxminən 1533,88 avro) məbləğində cərimə müəyyən etmişdir.

13. İddiaçı bu qərardan Svilengrad Rayon Məhkəməsinə şikayət vermişdir.

14. 16 fevral 2009-cu il tarixində iddiaçının vəkili rayon məhkəməsindən polisə verilmiş 9.100 avro məbləğin iddiaçıya qaytarılmasını tələb etmişdir. Belə ki, qeyd olunan bu məbləğ inzibati prosedurun məqsədini təşkil etməmişdir. 18 fevral 2009-cu il tarixində rayon məhkəməsi bu tələbin Svilengrad gömrük idarəsinin qərarının qüvvəyə minməsinə qədər təxirə salınması haqqında qərar vermişdir.

15. 06 mart 2009-cu il tarixində iddiaçının vəkili 18 fevral 2009-cu il tarixli qərara etiraz etmək üçün rayon məhkəməsi vasitəsilə Svilengrad məhkəməsinə müraciət etmişdir. 18 fevral 2009-cu il tarixli məhkəmə qərarına əsasən 9.100 avro məbləğin iddiaçıya qaytarılması rədd edilmişdir.

16. 25 may 2009-cu il tarixində iddiaçı tərəfindən verilmiş şikayətə əsaslanaraq (yuxarıda qeyd edilmiş 12 və 13-cü paragraf), Svilengrad rayon məhkəməsi Svilengrad gömrük idarəsinin 12 fevral 2009-cu il tarixli qərarını ləğv etmişdir. Qərarın ləğv edilməsinə səbəb kimi iddiaçı tərəfindən nöqsana yol verilməməsi göstərilmişdir. Svilengrad gömrük idarəsi bu qərardan apellyasiya şikayəti vermişdir.

17. 26 noyabr 2009-cu il tarixli yekun qərara əsasən, Haskovo İnzibati İşlər üzrə Məhkəməsi rayon məhkəməsinin qərarını ləğv etmiş və Svilengrad gömrük idarəsinin rəisinin 12 fevral 2009-cu il tarixli qərarının qanuni olduğunu təsdiq etmişdir. Haskovo məhkəməsi hesab etmişdir ki, iddiaçı etinasızlıq edərək 199.400 avro məbləğində pulu aparması barədə Bolqarıstan gömrük orqanlarına yazılı bəyannamə verməmişdir.

18. 15 yanvar 2010-cu il tarixində iddiaçının vəkili onun 6 mart 2009-cu il tarixdə Svilengrad Rayon Məhkəməsinin 18 fevral 2009-cu il tarixli qərarından verdiyi şikayəti üzrə rayon məhkəməsi tərəfindən heç bir qərar qəbul edilmədiyindən Svilengrad rayon məhkəməsinə müraciət etmişdir. Lakin vəkilin bu müraciəti nəticəsiz qalmışdır.

19. İddiaçının vəkili eyni zamanda bu məbləğin Svilengrad gömrük idarəsinin rəisinə qaytarılmasını tələb etmişdir. Belə ki, rəisin məktubuna əsasən qeyd edilən məbləğ istintaq aparən polis tərəfindən götürülmüşdür və bu polis işçisi gömrükdə çalışmır.

rayon məhkəməsi tərəfindən heç bir qərar qəbul edilmədiyindən Svilengrad rayon məhkəməsinə müraciət etmişdir. Lakin vəkilin bu müraciəti nəticəsiz qalmışdır.

19. İddiaçının vəkili eyni zamanda bu məbləğin Svilengrad gömrük idarəsinin rəisinə qaytarılmasını tələb etmişdir. Belə ki, rəisin məktubuna əsasən qeyd edilən məbləğ istintaq apararı polis tərəfindən götürülmüşdür və bu polis işçisi gömrükdə çalışmır.

20. Məbləğin qaytarılmasını rədd edən gömrük idarəsinin cavabına etiraz olaraq iddiaçının vəkili İnzibati İşlər üzrə Məhkəməyə şikayət vermişdir. 3 iyun 2010-cu il tarixində Haskovo İnzibati İşlər üzrə Məhkəməsi məktubun məbləğin qaytarılmasını rədd etməsi barədə qərar xarakteri daşmadığını və bu məsələ ilə bağlı səlahiyyətli orqana müraciət edilməsini əsas gətirərək şikayəti rədd etmişdir. Məhkəmə göstərmişdir ki, qanunun tələbinə görə məktubdan deyil, qərardan məhkəməyə şikayət verilə bilər. Bu qərar 24 sentyabr 2010-cu il tarixində Ali İnzibati Məhkəmə tərəfindən təsdiq edilmişdir.

21. İddiaçının vəkili eyni zamanda bu məbləğin Svilengrad polisində qaytarılmasını tələb etmişdir. 27 fevral 2011-ci il tarixli məktuba əsasən pulu götürmüş istintaq apararı polis əməkdaşı bildirmişdir ki, qeyd edilən məbləğ ona qaytarıla bilməz. Belə ki, bununla bağlı olaraq inzibati işlər üzrə məhkəmə və ya səlahiyyətli orqan qərar qəbul etməlidir.

22. Belə olduğu halda vəkil sözügedən məbləğin geri qaytarılmasını tələb etmək üçün polis idarəsinin region üzrə direktoruna müraciət etmişdir. Region üzrə direktor 2 iyun 2011-ci il tarixli məktubla ona cavab vermişdir ki, cinayət məsuliyyəti çərçivəsində maddi sübutun saxlanması və qaytarılması ilə bağlı prosedurlar Mülki-Prosessual Məcəllə ilə tənzimlənir.

23. Svilengrad polis rəisinin 1 noyabr 2017-ci il tarixli məktubuna əsasən 9.100 avro məbləğ bu tarixdə hələ də şəhər polis komissarlığında saxlanılırdı.

II. Hüquq və müvafiq daxili və Avropa təcrübəsi

24. "Qiymətli kağızlar haqqında" Qanunun 11-ci maddəsinin 3 və 4-cü abzasına və bu qanunun tətbiqi ilə bağlı 16 dekabr 2003-cü il tarixli 10 sayılı nazirlik qərarının 2-ci maddəsinin 2 və 4-cü abzaslarına əsasən, ölkə ərazisinə 10.000 avrodan yuxarı məbləğ gətirən və ya ölkədən 10.000 avrodan artıq məbləğ apararı əcnəbi vətəndaşlar Bolqarıstanın səlahiyyətli gömrük orqanlarına pul vəsaitinin məbləği və hardan əldə edilməsi barəsində bəyanat verməlidirlər.

25. "Qiymətli kağızlar haqqında" Qanunun 18-ci maddəsinə əsasən bu qanunun 11-ci maddəsinin qaydalarına əməl edilməməsi 1000 -3000 BGN (Bolqar levisi) məbləğində inzibati cərimə ilə cəzalandırıla bilər. Həmin qanunun 20-ci maddəsinə əsasən cinayətin predmeti dövlətin xeyrinə müsadirə edilir.

26. Mülki-Prosessual Məcəllənin 111-ci maddəsinin 1-ci abzasına əsasən maddi sübutlar cinayət işi ilə bağlı prosedurun başa çatmasına qədər saxlanılır. Prokuror onların məhkəmə prosesinin başa çatmasından öncə sahibinə qaytarılması haqqında qərar verə bilər (həmin maddənin 2-ci abzası). Yekun həlledici qərar verən birinci instansiya məhkəməsinə şikayət verilməsi halında onun bu işdən imtina etməsi mümkündür (həmin maddəsinin 3-cü bəndi).

27. Mövcud vəziyyətdə Avropa Parlamentinin və Avropa Şurasının 26 oktyabr 2005-ci il tarixli 1889/05 sayılı Nizamnaməsinin Birliyin ərazisinə daxil olan və ya oradan çıxarı nəğd pulun yoxlanılması ilə bağlı müvafiq şərtləri "Boljevic Xorvatiyaya qarşı" 31 yanvar 2017 qərarında qeyd edilmişdir. Dəymiş zərərlə bağlı qərar tələbə əsasən verilmiş Şmielevskinin qərarında (C-255/14, 16 iyul 2015) Avropa Ədalət Məhkəməsi hesab etmişdir ki, məbləğ 50.000 avrodan yüksək olduqda Bəyannamə verilməmiş nəğd pulun altmış faizinə uyğun gələn məbləğdə müəyyən edilmiş cərimə ona mütənasib olmur (§30). Bununla bağlı olaraq Məhkəmə qeyd etmişdir ki, 1889/2005 Nizamnaməsinin 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş sanksiya dələduzluq və qeyri- qanuni işlərin cəzalandırılmasını deyil, yalnız Nizamnamənin (§31) 3-cü maddəsində müəyyən edilmiş öhdəliyin pozulmasını nəzərdə tutur. Avropa Ədalət Məhkəməsi həmçinin qeyd etmişdir ki, Nizamnamənin 4-cü maddəsinin 2-ci abzası Bəyannamə verilməmiş nəğd pulun məhkəmə qərarı ilə saxlanılmasının mümkünlüyünü nəzərdə tutur. Burada əsas məqsəd səlahiyyətli orqanlara nəğd pulun hansı mənbədən necə əldə edilməsi və nə məqsədlə istifadə olunacağı və hara aparılacağı ilə bağlı zəruri yoxlama işləri aparmaqdan ibarətdir (§33).

qərarı ilə saxlanılmasının mümkünlüyünü nəzərdə tutur. Burada əsas məqsəd səlahiyyətli orqanlara nəgd pulun hansı mənbədən necə əldə edilməsi və nə məqsədlə istifadə olunacağı və hara aparılacağı ilə bağlı zəruri yoxlama işləri aparmaqdan ibarətdir (§33).

III. Hüquq

Konvensiyaya 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi ilə əsaslandırılmış qanun pozuntusu halları

28. İddiaçı əsaslandırır ki, gömrük qanunvericiliyini pozmaq halı üçün məruz qaldığı cərimə və müsadirə birlikdə götürüldükdə qeyri-mütənasib olmuşdur. İddiaçı səlahiyyətli orqanları onunla bağlı aparılmış məhkəmə və inzibati prosedurlar nəticəsində 9.100 avro məbləği ona qaytarmadıqlarına görə tənqid edir. O, Konvensiyaya 1 sayılı Protokolun aşağıdakı şəkildə tərtib olunmuş 1-ci maddəsinə əsaslanır:

“Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz əmlakını qorumaq hüququna malikdir. Qanunla nəzərdə tutulmuş şərtlər və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri daxilində heç nə ümumi maraqlar səbəbindən onu öz əmlakından məhrum edə bilməz. Əvvəlki müddəalar Dövlətlərin ümumi marağa müvafiq olaraq və ya vergi, cərimə və ödənişlərin təmin edilməsi ilə bağlı əmlakdan istifadəni tənzimləmək üçün zəruri hesab edilən və qüvvəyə minən qanunları ilə bağlı hüququna zərər vurmur.”

IV. Mümkünlük haqqında

29. Hökumət sanksiyaların qeyri-mütənasib xüsusiyyəti haqqında iddia ilə çıxış edən iddiaçının birinci şikayətinin mümkünlüyünü təsdiq etmir. İddiaçının 9.100 avro məbləğin geri qaytarılmaması ilə bağlı ikinci şikayətinə gəldikdə isə o, yerli hüquq müdafiə vasitələrinə əsaslanır. Məhkəmə xüsusilə qeyd edir ki, iddiaçı onunla bağlı aparılmış məhkəmə və inzibati prosedurların başa çatması zamanı bu məbləğin geri qaytarılmasını tələb etmək üçün Svilengrad polis komissarlığına müraciət etməmişdir. O, həmçinin əlavə edir ki, iddiaçının götürülmüş borc olmayan məbləğin geri qaytarılması ilə bağlı mülki iddia qaldırmaq, eləcə də istintaq aparın polis işçisinə qarşı ona məxsus əmlakı əsaslandırmadan mənimsəmə və ələ keçirmə ilə bağlı dəymiş zərərin qarşılınmasını tələb etmək kimi imkanı olmuşdur. Lakin iddiaçı bu imkanları dəyərləndirməmişdir.

30. Hökumət eyni zamanda bununla bağlı üstünlükləri şərh etmədən şikayətlə bağlı altı ay müddətə əməl edilməməsi məsələsini də nəzərə çatdırmışdır.

31. İddiaçı qeyd edir ki, o, istintaq aparın polis tərəfindən götürülmüş 9.100 avro məbləğin geri qaytarılmasına nail olmaq üçün polis, məhkəmə, gömrük idarəsi və digər dövlət orqanlarına müraciət etmişdir. O, həmçinin əlavə edir ki, bu tələblərdən bəziləri rədd edilmiş, digərləri isə tədqiq edilməmiş və araşdırılmamışdır. İddiaçı hesab edir ki, bu nöqtəyi nəzərdən ondan sözügedən pulun geri qaytarılması üçün yeni mülki iş qaldırmasını tələb edə bilməzlər.

32. Məhkəmə təsdiq edir ki, 9.100 avro iddiaçıya qarşı aparılan cinayət işi (9 və 10 bənddə göstərilmiş) çərçivəsində polis tərəfindən maddi sübut kimi götürülmüş, o inzibati prosedur çərçivəsində (19 -cu bənddə qeyd edilmiş) gömrük orqanlarına verilməmiş və bu səbəbdən də o, sonuncu prosedurun məqsədini təşkil etməmişdir (yuxarıda qeyd edilmiş 12, 16, 17 -ci bəndlər). Buna müvafiq olaraq pulun qaytarılmasını elan etmək polis və istintaq üzrə səlahiyyətli orqanların öhdəsinə düşürdü. İddiaçı polisə, rayon üzrə prokurorluq və məhkəmə orqanına bu mövzu ilə bağlı müraciət etmiş, lakin onun şikayətləri rədd edilmiş və digərləri isə araşdırılmamışdır (yuxarıdakı 14, 15, 18, 21 və 22-ci bəndlər).

33. Məhkəmə qeyd edir ki, hökumətə görə, iddiaçı götürülmüş borc olmayan məbləğin geri qaytarılması ilə bağlı mülki iddia qaldıra, eləcə də istintaq aparın polis işçisinə qarşı ona məxsus əmlakı əsaslandırmadan mənimsəmə və ələ keçirmə ilə bağlı dəymiş zərərin qarşılınmasını tələb edə bilərdi. Qeyd etməmək olmaz ki, burada cinayət məsuliyyətinə səbəb olmayan və cinayət işi çərçivəsində maddi sübutların davamlı olaraq saxlanılması vəziyyətini aradan qaldırmamaq üçün nəzərdə tutulmuş iki şikayət üsulundan bəhs edilir. Hökumət eyni vəziyyətdə uğurla istifadə edilmiş bu iki şikayətlə bağlı heç bir məhkəmə qərarı verməmişdir.

34. Bu vəziyyətləri nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, hökumət tərəfindən qaldırılmış qeyri istifadə etirazi rədd edilməlidir. 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsindən verilmiş şikayətlərin

Konvensiyanın 35§3 a) maddəsinə müvafiq olaraq aşkar şəkildə pis əsaslandırılmamasını və onların qəbul edilməməsi üçün heç bir səbəbin olmamasını nəzərə alaraq, Məhkəmə şikayətlərin qəbul edilməsinin mümkün olmasını bəyan edir.

İşə əsasən iddiaçı haqqında müəyyən edilmiş edilmiş cərimə və inzibati sanksiyalarla bağlı şikayət

A) Tərəflərin arqumentləri

35. İddiaçı bildirir ki, inzibati prosedurun nəticəsində ona 3000 BGN məbləğində cərimə və Bolqarıstan gömrüyü ilə bağlı bəyannamə öhdəliklərinin yerinə yetirilməməsi üçün 199.400 avro məbləğin müsadirə olunması kimi cəza müəyyən edilmişdir. İddiaçının fikrincə onun vəziyyətinə görə bu cəza həddindən artıq ağırdır və təyin edilmiş cəza iddiaçının yol verdiyi xətanın əhəmiyyətinə uyğun deyil. O, hesab edir ki, bu vəziyyət onun Konvensiyaya 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsi ilə qorunan mülkiyyət hüququnun icrası ilə bağlı qeyri-mütənasib və əsaslandırılmamış bir müdaxilədir.

36. Hökumət iddiaçının tələbinə qarşı çıxır və 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsinin pozulmadığını dəstəkləyir. Mübahisə mövzusu olan tədbirlərin iddiaçı tərəfindən öhdəliklərin yerinə yetirilməsi zamanı onun əmlak hüququna müdaxilə kimi təhlil edildiyini nəzərə alındığı təqdirdə o göstərir ki, bu işlər "Qiymətli kağızlar haqqında" qanunda və bu qanunun tətbiqi haqqında 10 saylı nazirlik qərarında nəzərdə tutulmuşdur. Eyni zamanda qeyd edilir ki, bu qanunvericilik aktları xüsusilə ölkə ərazisinə daxil olan və ölkədən çıxarılan nəgd pula nəzarətlə bağlı 26 oktyabr 2005-ci il tarixli Avropa Parlamenti və Avropa Şurasının 1889/05 saylı Nizamnaməsinin şərtləri və Avropa qanunvericiliyindən asılıdır. Hesab edilir ki, müzakirə obyektini olan məsələlər qanuni məqsəd daşıyır və cəmiyyətin marağına xidmət edir. Həmçinin əlavə edilir ki, iddiaçı tərəfindən törədilmiş qanun pozuntusu ciddiliyinə mütənasiblik təmin edilir. Belə ki, iddiaçı belə bir külli miqdarda pul barəsində gömrük idarəsinə bəyannamə verməmişdir. Hökumətin fikrincə iddiaçı belə bir mühüm öhdəliyi görməzdən gəlməməli və laqeydlik etməməli idi. Hökumət həmçinin əlavə edir ki, Dövlət 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsinə nəzərən qiymətləndirmə göstəricisi həddini aşmamışdır.

V. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

37. Məhkəmə xatırladır ki, 1 saylı Protokolun 1-ci maddəsinin tətbiqi və şərhilə bağlı prinsiplər eyni xarakterli hallarda aşağıda qeyd edilmiş qanun və qərarlarda da öz əksini tapmışdır : Anheuser –Busch Inc Portuqaliyaya qarşı işi №73049/01, §62, CEDH 2007 –I ; J.A. Pye (oxford) Ltd və J.A. Pye (Oxford) Land Ltd c. Birləşmiş Krallıq [GC] n°44302/02 §52, CEDH 2007 –III; Beyeler c. İtaliya [GC] n°33202/96 §107, CEDH –I ; Gasus Dosier – und Fördertechnik GmbH C Norveç, 23 fevral 1995 §60, seriya A n° 306 –B ; AGOSI c Birləşmiş Krallıq, 24 oktyabr 1986, §§ 51 və 52, seriya A n°108, Grifhorst c Fransa, n° 28336/02, §§ 84-86, 26 fevral 2009 və Gabric c. Xorvatiya n°9702/04 §§ 33, 5 fevral 2009).

38. Bununla bağlı olaraq Məhkəmə qeyd edir ki, iddiaçıya cərimə ödəmə və gömrük xidmətində bəyan etmədiyi məbləğin müsadirə olunması kimi cəza müəyyən edilmişdir. Bu xarakterli məsələlərlə bağlı hüquq nəzəriyyəsinə (təcrübəsinə) əsaslanaraq (yuxarıda qeyd edilmiş 37-ci bənd) Məhkəmə hesab edir ki, əmlakına nəzərən iddiaçının hüququna müdaxilədən bəhs olunduğu təqdirdə müzakirə edilən məsələlər əmlakdan istifadə qanunundan asılıdır və bu vəziyyət 1 saylı Protokolun 1- ci maddəsinin 2-ci bəndinin tətbiq sahəsinə daxildir.

39. Belə ki, məhkəmə bu müdaxilənin "qanunla nəzərdə tutulması" nı, qanuni məqsədini və izlənilən məqsədə mütənasib olub-olmadığını müəyyən etməlidir.

40. İlk öncə Məhkəmə qeyd edir ki, iddiaçı ilə bağlı tətbiq edilmiş iki sanksiya olan "Qiymətli kağızlar haqqında" Qanunun 11, 18 və 20-ci maddələrində nəzərdə tutulmuşdur. İddiaçının Bolqarıstan sərhəddindən keçən zaman nəgd pul haqqında bəyannamə verməklə bağlı qanuna riayət etməməsi və bununla bağlı olaraq törətdiyi qanun pozuntusuna görə cəzalanması əsas gətirilmişdir.

41. Bundan başqa, hazırki iş üzrə səlahiyyətli orqanların izlənilən məqsəd və istifadə olunan vasitələr arasında mütənasibliyi əsaslandırın hesabətə təmin edib-etmədiyini müəyyən etmək lazımdır. Başqa sözlə desək, Məhkəmə dövlət tərəfindən təsdiq edilmiş qiymətləndirmə meyarını nəzərə alaraq şəxsin əsas hüquqlarının müdafiəsi və ümumi maraq tələbləri arasında dəqiq tarazlığı təmin etməlidir (yuxarıda adı çəkilmiş Grifhorst§§ 94). Bunun üçün məhkəmə iddiaçı ilə bağlı elan edilmiş qanun pozuntusunun xarakter və əhəmiyyətini onun davranışına və təyin edilmiş sanksiyaların ciddiliyinə əsasən nəzərə almalıdır (yuxarıda adı çəkilmiş Grifhorst §§ 95-105 və Gabric §§ 36-39).

42. Məhkəmə təsdiq edir ki, iddiaçı apardığı 199.400 avro məbləği ilə bağlı Bolqarıstan gömrük xidmətində deklarasiya vermədiyindən inzibati iş çərçivəsində cəzalandırılmışdır. Müəyyən edilmişdir ki, bu pulların mənbəyinin qanuniliyi ilə bağlı heç bir şübhəli hal aşkar edilməmişdir. İddiaçı bu mövzu ilə bağlı müvafiq bank sənədləri və izahatlar təqdim etmişdir (yuxarıda qeyd edilmiş 6-cı bənd). İddiaçı ilə bağlı eyni səbəblərdən dolayı açılmış cinayət işinə xitam verilmişdir. Qeyd edilir ki, sözügedən şəxsin adı Bolqarıstan dövlət orqanlarında heç bir qeyri-qanuni iş üzrə hallanmır və onunla bağlı heç bir şübhəli vəziyyət yoxdur. Bundan belə nəticə əldə etmək olar ki, iddiaçıya təyin edilmiş cəza yalnız onun gömrük xidmətində bəyannamə öhdəliyinin yerinə yetirilməməsi ilə bağlıdır.

44.İddiaçının davranışı ilə bağlı olaraq Məhkəmə qeyd edir ki, sözügedən şəxs gömrük əməkdaşı yoxlama aparın zaman müzakirə obyektini olan qiymətli kağızları gizlətməyə çalışmamış, dərhal onları səlahiyyətli şəxsə təqdim etmiş və pulu əldə etdiyi mənbə ilə bağlı izahat vermişdir (yuxarıda qeyd edilmiş 6-cı bənd). Daxili dövlət orqanları cinayət işini və inzibati işi tədqiq etmiş və təsdiq etmişlər ki, iddiaçı bu qanun pozuntusunu məqsədli şəkildə qəsdən törətməmişdir. Qanun pozuntusu sadəcə bir ehtiyatsızlıq səbəbindən baş vermişdir (yuxarıda qeyd edilmiş 11 və 17 -ci bəndlər).

45. Hüquqi çərçivədən çıxış edərək Məhkəmə xatırladır ki, sanksiya deklarasiya öhdəliyinin yerinə yetirilməməsi ilə bağlı mahiyyətə uyğun olaraq tətbiq edilməlidir. Belə ki, bu vəziyyətdə vergidən yayınma halı və ya çirkli pulların yuyulması kimi ciddi xarakterli cinayət hadisəsinin olmamasının əhəmiyyəti diqqətə alınmalıdır (İsmayılov Rusiyaya qarşı 6 noyabr 2008-ci il tarixli iş, №30352/03 §38 və yuxarıda qeyd edilmiş Grifhorst §102). Hazırki işdə iddiaçıya "Qiymətli kağızlar haqqında" Qanunda (25-ci paragraf) nəzərdə tutulduğu kimi maksimum 3000 BGN (təxminən 1 533,88 avro) məbləğində cərimə təyin edilməlidir. Həmçinin daxili qanunvericiliyə (25 -ci bənd) müvafiq olaraq bəyan edilməmiş 199.400 avro məbləğin bütövlükdə müsadirə olunması məsələsi də nəzərdən keçirilmişdir. Qeyd etməmək olmaz ki, bu məbləğin müsadirə olunması bütövlükdə cəzalandırmaq məqsədi daşıyır. Bu halda dəymiş heç bir zərər qarşılanmır və bu iddiaçının cəzalandırılması ilə nəticələnir. Hökumət bəhs olunan bəyannamə öhdəliyi ilə bağlı digər cəzaları nəzərə almaq üçün inzibati cərimənin, bəyannamə verilməmiş məbləğin yüz faizinin müsadirə olunması ilə birləşdirilməsini inandırıcı şəkildə sübuta yetirməmişdir. Buna bənzər işlərdəki nəticələrə əsaslanaraq (yuxarıda qeyd edilmiş Gabric §39, İsmayılov yuxarıda qeyd edilmiş § 38 və Boljevic yuxarıda qeyd edilmiş §45), məhkəmə pulla bağlı bəyannamə vermək öhdəliyinin yerinə yetirilməməsi üçün iddiaçı ilə bağlı bəyannamə verilməmiş məbləğin yüz faizinin müsadirə edilməsi kimi müəyyən edilmiş cəza törədilmiş əmələ qeyri-mütənsibdir və bu onun üçün müəyyən edilmiş həddən artıq ağır bir cəzadır.

46. Belə olan halda rəhbər tutulan 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi pozulur.

2. 9.100 avro məbləğində pulun götürülməsi ilə bağlı şikayət

47. İddiaçı bildirir ki, ona qarşı irəli sürülmüş cinayət məsuliyyəti çərçivəsində maddi sübut kimi götürülmüş 9.100 avro pulu səlahiyyətli orqanlara vermişdir. O, həmçinin dəqiq şəkildə qeyd edir ki, cinayət işi ilə bağlı olaraq bu məbləğ ona geri qaytarılmamış və bununla bağlı bütün cəhdləri polis, prokurorluq və digər dövlət orqanları tərəfindən rədd edilmişdir. İddiaçı hesab edir ki, bu vəziyyət onun əmlakla bağlı hüquqlarının pozulması kimi təhlil edilir.

48. Hökumət qanunla nəzərdə tutulmuş mütənasib və qanuni məqsəd daşıyan tədbirdən bəhs olunmasını əsas gətirərək iddiaçının bu tələbinə qarşı çıxır. Hökumət həmçinin qeyd edir ki, sözügedən məbləğ iddiaçıya qarşı aparılmış cinayət prosesi çərçivəsində ələ keçirilmişdir və o, hələ də Svilengrad polis komissarlığında olan növbəti inzibati prosedurun məqsədini təşkil etmir. Eyni zamanda hökumət qeyd edir ki, iddiaçı polisdən pulun qaytarılmasını tələb etməmişdir. Eləcə də qeyd edilir ki, iddiaçı nə istintaq aparən polis işçisinə qarşı mülki iş açmış, nə pulun geri qaytarılmasını tələb etmiş, nə də pulun əsassız ələ keçirilməsi barədə dəymiş zərərin qarşılmasını tələb etmişdir.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi

49. Məhkəmə qeyd edir ki, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi cinayət məsuliyyəti çərçivəsində sübut xarakterli əmlakın götürülməsini qadağan etmir. Belə ki, bu halda 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş tələblərə cavab vermək üçün əmlakdan müvəqqəti olaraq istifadəni məhdudlaşdıran bir tədbirdən bəhs olunur. Bu təbdir qanuni məqsədlə bağlı mütənasibliyi təmin etmək üçün daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulmalıdır (Karamitrov və digərləri Bolqarıstana qarşı 10 yanvar 2008-ci il tarixli iş, №53321/99, §72, və Petyo Petkov c.Bolqarıstana qarşı 7 yanvar 2010-cu il tarixli iş, №32130/03, §102,).

50. Məhkəmə nəzərə çatdırmağı məqsədə müvafiq hesab edir ki, müzakirə obyektini olan pul Mülki-Prosessual Məcəlləyə əsasən (yuxarıda qeyd olunmuş 9 və 10 –cu bəndlər) maddi sübut kimi götürülmüşdür və iddiaçı bəhs olunan qanun şərtlərinin mümkünlüyünə etiraz edə bilməz (47-ci bənd). Məhkəmə təsdiq edir ki, tərəflər mübahisəli məsələnin həll edilməsi üzrə birinci şərtə əsasən razılığa gəlirlər və o, fərqli bir qərar çıxarılmasına ehtiyac duymur. Məhkəmə hesab edir ki, qeyd edilən məsələ ədalətli qərar verilməsini təmin etmək üçün hüquqi məqsəd daşıyır və o, ümumi marağın təmin edilməsinə xidmət edir.

51. Burada dövlət orqanlarının, iddiaçının əmlakından istifadə etmək hüquqi ilə ümumi marağın təmin edilməsi arasında dəqiq tarazlığı saxlayıb-saxlamadıqlarını müəyyən etmək lazımdır. Müzakirə olunan məsələ ilə bağlı mütənasibliyi müəyyən etmək üçün məhkəmə eyni zamanda cinayət məsuliyyətinin gedişatı ilə bağlı müddəti, zərurəti, onun tətbiqinin iddiaçı üçün nəticələrini, bu mövzu və cinayət işi ilə bağlı dövlət orqanları tərəfindən qəbul edilmiş qərarları nəzərə almalıdır (yuxarıda qeyd edilmiş Petyo Petkov §105).

52. Məhkəmə təsdiq edir ki, 8 oktyabr 2008-ci ildə götürülmüş 9.100 avro 1 noyabr 2017- ci il tarixində hələ də iddiaçıya geri qaytarılmamışdır (yuxarıdakı 9, 10 və 23-cü bəndlər). Bu məbləğ doqquz ildən artıqdır ki, hələ də dövlət orqanları tərəfindən saxlanılır.

53. Məhkəmə qəbul edir ki, bu məbləğin saxlanması iddiaçıya qarşı açılmış cinayət işinin sonulandırılmasına -26 yanvar 2009-cu il tarixinədək (yuxarıdakı 11 –ci bənd) əsaslandırılmalı idi. Bu tarixdən sonra iddiaçı yalnız 199.400 avro ilə bağlı Bəyannamə verməməkdə inzibati qaydada təqsirləndirilmişdir. Pulun 8 oktyabr 2008- ci il tarixində götürülmüş yerdə qalan hissəsi, yəni sözügedən 9.100 avro heç bir əsas göstərilmədən dövlət orqanları tərəfindən saxlanılır.

54. Məhkəmə həmçinin vurğulayır ki, Svilengrad polisi və prokurorluğu iddiaçının bu pulun qaytarılması ilə bağlı tələblərinə cavab verməmişdir (yuxarıda qeyd olunmuş 14, 21 və 22-ci bəndlər) və iddiaçının bu məqsədlə Svilengrad məhkəməsinə ünvanladığı müraciət tədqiq edilməmişdir (yuxarıdakı 15 və 18-ci bəndlər). Hökumətin iddiaçının tədbirsizliyindən qaynaqlanan arqumenti ilə bağlı iddiaçının götürülmüş borc olmayan məbləğin geri qaytarılması, eləcə də istintaq aparən polis işçisinə qarşı ona məxsus əmlakı əsaslandırmadan mənimsəmə və ələ keçirmə ilə bağlı dəymiş zərərin qarşılınması üzrə Məhkəmə öz aktını təkrar edir. Bu akta əsasən hökumət bu xarakterli işlərlə bağlı uğurla həyata keçirilmiş hər iki yolla bağlı heç bir məhkəmə qərarı təqdim etməmişdir (paraqraf 33). Belə ki, məhkəmə bu arqumeti iddiaçının əleyhinə irəli sürə bilməzdi.

55. Qeyd olunan bu elementlər Məhkəməyə iddiaçı ilə bağlı aparılmış cinayət işinin bağlanmasından sonra ona məxsus 9.100 avronun saxlanılmasının hüquqi məqsədə uyğun olmadığı haqqında qərar qəbul etmək üçün kifayət edir. Bu halda rəhbər tutulan 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi pozulması halının olmasını nəzərə çatdırır.

VI. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tətbiqi haqqında

56. Konvensiyanın 41 –ci maddəsinin şərtləri

“Əgər məhkəmə Konvensiya və ya onun protokollarının pozulması halının olmasını bəyan edərsə və əgər ali müqavilə tərəfinin daxili qanunu və ya hüququ yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qəti şəkildə pozulmasına imkan verərsə, məhkəmə zərərçəkmiş tərəfin ədalətli şəkildə razı salınması üzrə qərar qəbul edir.”

Dəymiş zərər

57. İddiaçı əmlaka dəymiş zərərin 208.500 avro, mənəvi zərərin isə 30.000 avro olduğunu bəyan edir.

58. Hökumət bildirir ki, bu iddialar ümumi prinsipləri pozur və bütövlükdə əsassızdır.

59. Məhkəmə təsdiq edir ki, 199.400 avro məbləğ iddiaçıdan müsadirə edilmiş və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi pozularaq 9.100 avro iddiaçıya geri qaytarılmamışdır. Məhkəmə nəzərə çatdırır ki, dövlətlər bənzər vəziyyətlərdə sanksiyalar üzrə dəqiq məbləği müəyyən etmək üçün qiymətləndirmə meyarı müəyyən etmişdir. Məsələn: Bəyannamə verilməmiş məbləğin müəyyən faizi (yuxarıda qeyd edilmiş Grifhorst §§ 83, 100, 101 və 103 bəndlər). Eyni zamanda hazırki işdə bəyannamə verilməmiş məbləğin bütünlükdə müsadirə edilməsi tətbiq olunan daxili qanunla tələb edilmişdir (yuxarıdakı bənd 25). Nəticə olaraq, Məhkəmə yalnız müsadirə olunmuş məbləğin ekvivalentini qəbul edir (Gabric yuxarıda §48 və Boljevic yuxarıdakı §53). Bu səbəblərdən, Məhkəmə hesab edir ki, iddiaçının əmlaka dəymiş 208.500 avro zərəri və əlavə olaraq bu məbləğ üzrə vergi məbləğini ödəmək lazımdır.

60. Bu xarakterli işlərdə dəymiş mənəvi zərərlə bağlı Məhkəmə hesab edir ki, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozulması üzrə hər iki akt kifayət qədər ədalətli bir cəzanı təşkil edir (Gabric yuxarıdakı §49 və Boljevic yuxarıdakı § 54).

Xərclər

61. Çəkilmis xərclərlə bağlı Məhkəmə hesab edir ki, bu məbləğ ona ödənilməlidir.

Morator faizlər

62. Məhkəmə faiz dərəcəsini Avropa Mərkəzi Bankının marjinal kreditləşmə güzəştinə əsasən üç faiz səviyyəsinə nəzərən morator faiz dərəcəsini üzrə qiymətləndirməyi uyğun hesab edir.

Bu səbəblərdən məhkəmə yekdilliklə

1. İddiyanın təmin olunmasının mümkünlüyünü bəyan edir ;
2. 199.400 avronun müsadirə olunması səbəbindən Konvensiyaya 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozulduğunu qeyd edir;
3. 9.100 avronun saxlanması səbəbindən konvensiyaya 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozulduğunu qeyd edir;
4. Yol verilmiş pozuntularla bağlı halların qeyd edilməsini iddiaçının məruz qaldığı mənəvi zərər üçün yetərli səbəb olduğunu bildirir;
5. Qeyd edir :
  - a) Konvensiyanın 44§2 maddəsinə müvafiq olaraq, Cavabdeh dövlət qərarını qəbul edildiyi gündən etibarən üç ay müddətində maddi zərəre görə də əlavə edilməklə 208.500 (iki yüz səkkiz min beş yüz) avro məbləği həmin günə qüvvədə olan məzənnəyə müvafiq olaraq Bolqarıstan levsinə çevirərək iddiaçıya ödəməlidir;
  - b) Yuxarıda qeyd edilmiş müddətin başa çatması zamanı ödənişə qədər bu məbləğ üzrə həmin müddət ərzində tətbiq olunan Avropa Mərkəzi Bankının marjinal kreditləşmə güzəştinə əsasən üç faiz səviyyəsinə nəzərən sadə faiz dərəcəsi hesablanacaqdır.
6. Məhkəmə ərizəçinin qalan hissə üçün ədalətli kompensasiya tələbini rədd edir.

Sənəd fransız dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Nizamnaməsinin 77-ci maddəsinin 2 və 3-cü paraqraflarının tətbiqinə əsasən yazılı olaraq 15 noyabr 2018-ci il tarixdə verilmişdir.

Milan Blasko
Məhkəmə katibinin müavini

Anjelika Nußberger
Sədr

Yerli və beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

Vəkillər “Elektron Məhkəmə” İnformasiya Sistemi ilə bağlı təlimlərə cəlb olunurlar

Ölkəmizdə aparılan məhkəmə-hüquq islahatları çərçivəsində vətəndaşların ədalət mühakiməsinə çatımlılığının, o cümlədən, məhkəmələrin fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə uzun müddətdir ki, “Elektron Məhkəmə” İnformasiya Sistemi fəaliyyət göstərir.

“Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 fevral 2018-ci il tarixli Sərəncamında Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasına vəkillərin fəaliyyətində müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqini və hüquqi xidmətlərin elektron formada göstərilməsi təcrübəsini genişləndirmək üçün vəkilliyin vahid elektron informasiya sisteminin təşkili və bu sistemin “Elektron məhkəmə” informasiya sisteminə inteqrasiyası istiqamətində tədbirlər görülməsi tövsiyə edilmişdir.

Qeyd olunan sistem məhkəmələrdə işlərə baxılmasını sürətləndirmək, informasiyaya çatımlılıq, məlumatların effektiv şəkildə sistemləşdirilməsi və təhlili, eləcə də vətəndaşların əlavə əmək və vaxt sərf etmədən məhkəmələrə müraciət edə bilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

“Elektron Məhkəmə” İnformasiya Sistemi Vəkillər Kollegiyası üzvlərinə də elektron qaydada məhkəməyə müraciət etmək, işə əlavə sübutlar təqdim etmək, dövlət rüsumu ödəmək, icraatlarında olan məhkəmə işlərini asanlıqla izləmək və sair imkanlar gətirmişdir.

Məlum olduğu kimi, qanunvericiliyə edilmiş son dəyişikliklərlə bir qrup işlərlə bağlı məhkəməyə müraciət, habelə dövlət rüsumlarının ödənilməsi yalnız elektron qaydada həyata keçirilə biləcəkdir.

Vəkillər Kollegiyası üzvlərinin sözügedən sistemdən istifadəsinin təmin edilməsi məqsədilə, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi və Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyası birgə əməkdaşlıq çərçivəsində vəkillər üçün intensiv təlimlər keçirilməkdədir.

Vəkillər Kollegiyasının üzvləri təlimlərdə “Elektron Məhkəmə” İnformasiya Sistemində şəxsi kabinet yaradılması, sənədlərin kabinet vasitəsilə ötürülməsi, dövlət rüsumunun ödənilməsi, iş materiallarının əldə olunması məsələləri ilə bağlı müfəssəl məlumatlandırılır, onlara bu proses nümunələrlə izah edilir, vəkilləri maraqlandıran suallar cavablandırılır. Bu cür təlimlərin mütəmadi olaraq ölkənin bütün regionlarında fəaliyyət göstərən vəkillər üçün təşkil olunub keçirilməsi planlaşdırılır.

Qeyd olunmalıdır ki, “Məhkəmə sistemi üzrə aparılmış islahatlarla bağlı İcra və Kommunikasiya Planı” ilə bağlı aidiyyəti qurumların nümayəndələrindən ibarət işçi qrup yaradılmışdır. Vəkillər Kollegiyasını işçi qrupda Rəyasət Heyətinin aparat rəhbərinin müavini Seymur Səfərov təmsil etməkdədir.

Vəkillər Kollegiyası ELSA ilə əməkdaşlıq sazişi bağlamışdır

29.11.2019-cu il tarixdə Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətində Avropa Hüquqşünas Tələbələr Assosiasiyası (ELSA) Bakı ictimai birliyinin nümayəndələri ilə görüş keçirilmişdir.

Qonaqlar Kollegiyasının sədri Anar Bağirov tərəfindən qəbul olunmuş, gənc hüquqşünasların vəkil peşəsini seçməyə sövq edilməsi yolları, onların vəkil qurumlarında staj keçmələri, gələcəkdə səhnələşdirilmiş məhkəmə müsabiqələrinin keçirilməsində Kollegiyasının iştirakı məsələləri müzakirə olunmuşdur.

Bundan başqa, ELSA-nın Azərbaycan bölməsinin rəhbər Nigar Axundova təşkilatın missiyası, növbəti dövrdə həyata keçirəcəkləri tədbirlər barədə məlumat vermiş və Vəkillər Kollegiyasının tərəfdaşlar sırasında görmək istədiklərini bildirmişdir.

Görüş çərçivəsində Vəkillər Kollegiyası ilə ELSA arasında əməkdaşlıq sazişi imzalanmışdır. Razılaşmaya əsasən, bundan sonra Vəkillər Kollegiyası birgə layihələrin, konfransların, dəyirmi masaların, seminarların və müzakirələrin, məhkəmə müsabiqələrinin, hüquq məktəblərinin keçirilməsi, ELSA üzvlərinin vəkil qurumlarında təcrübə keçməsinə dəstək göstərəcəkdir.

Görüşdə həmçinin ELSA-nın baş katib Elxan Əliyev və üzvü Murad İsmayılov da iştirak etmişlər.

Meksikanın Azərbaycandakı səfiri Vəkillər Kollegiyasını ziyarət etmişdir

Fevralın 13-də Meksikanın Azərbaycan Respublikasındakı səfiri cənab Rodriqo Labardini Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətini ziyarət etmişdir.

Qonaq Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov tərəfindən qəbul edilmiş, səfirə son dövrlər ölkəmizdə vəkillərin sayının artım dinamikası, gənc hüquqşünasların vəkilliyə cəlb edilməsi, vəkil peşəsinin inkişaf etdirilməsi perspektivləri barədə

məlumat verilmiş, habelə Meksika-Azərbaycan vəkili arasında müxtəlif təlimlər, konfransların keçirilməsi yolu ilə əməkdaşlıq perspektivləri müzakirə olunmuşdur.

Qeyd olunmalıdır ki, cənab Labardinin səfəri Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının tarixində xarici ölkə səfirinin Kollegiyaya ilk ziyarəti olaraq qiymətləndirilməlidir.

Daha sonra ixtisasca da vəkil olan səfir Labardini Meksikanın Azərbaycandakı səfirliyinin 2014-cü ildə fəaliyyətə başlaması və ötən dövrdə Azərbaycan-Meksika arasında ticarət dövriyyəsinin artımı, mədəni mübadilənin əhəmiyyəti barədə məlumat vermişdir.

Sonda rəsmi qonaq Rəyasət Heyətinin inzibati binası və iş fəaliyyəti barədə tanış edilmiş və qonaqla xatirə fotosu çəkilmişdir.

Vəkillər Kollegiyası ELSA ilə birgə “ASAN”da “Gənclər günü”nü qeyd etdi

2 fevral “Gənclər günü” çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin Gənclər Gününə həsr olunmuş respublika toplantısında gənclərin dövlət və qeyri-dövlət təşkilat və qurumlarında önə çəkilməsi, onların potensialından səmərəli istifadə edilməsi ilə bağlı tövsiyəsini nəzərə alaraq, Avropa Gənc Hüquqşünaslar Assosiasiyası (ELSA) və Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının birgə

təşkilatçılığı ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin “İnnoland” İnnovasiyalar Mərkəzində tələbə hüquqşünaslar ilə Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirovun görüşü baş tutmuşdur.

İnteraktiv formatda keçən görüşdə Kollegiyanın sədri tərəfindən son dövrlər vəkillikdə görülmüş işlər barədə məlumat verilmiş, gənc hüquqşünasların vəkilliyə gəlmələrinin təşviq edilməsi üzrə fəaliyyətlər haqqında müzakirlər aparılmış, gələcəkdə vəkillik haqqında qanunvericiliyimizin müasir dövrün tələbləri ilə uzlaşdırılması barədə faydalı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

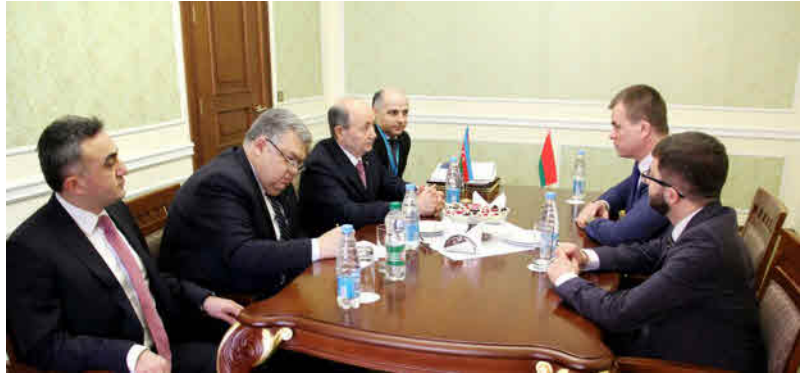
Öz çıxışı zamanı Kollegiyanın rəhbəri tələbələrə “Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22.02.2018-ci il tarixli Sərəncamının vəkillik üçün əhəmiyyəti barədə məlumat verərək, həmin sənəddə Dövlət başçısı tərəfindən Vəkillər Kollegiyasına yeni üzvlərin, xüsusən gənc hüquqşünasların qəbul edilməsi üçün şərait yaradılmasının tövsiyə edilməsi məsələsini xüsusi olaraq vurğulamışdır. Qeyd olunmalıdır ki, Dövlət başçısının tövsiyəsini icrası çərçivəsində 2018-ci ildə 500-dən çox gənc hüquqşünasın vəkilliyə qəbul olunması və bu rəqəmin gələcək dövrdə daha da artırılmasının zərurəti bildirilmişdir.

Müzakirələr zamanı Anar Bağirov bundan sonra Vəkillər Kollegiyasının gənc hüquqşünasları müxtəlif təlimlərin keçirilməsi, istehsalat təcrübələri, habelə bacarıqlı gənclərin vəkil qurumlarında işlərə cəlb edilməsi yolu ilə onlara himayədarlıq etməyə hazır olduğunu bildirmişdir. Sədr öz çıxışında bu görüşün ilk olmasını nəzərə alaraq, növbəti aylarda hüquqa dair daha tematik mövzular ətrafında gənc hüquqşünaslar üçün Kollegiya üzvləri tərəfindən silsilə treninqlərin keçirilməsinin nəzərdə tutulduğunu ifadə etmişdir. Həmçinin bu günlərdə Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının 100 illiyinə həsr olunmuş VIII Milli Məhkəmə Müsabiqəsinin keçirilməsinin və bu kimi faydalı tədbirdə gənc hüquqşünasların iştirakının onlarda peşə vərdişlərinin formalaşması baxımından əhəmiyyəti qeyd olunmuşdur.

Tədbirdə Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin aparatının rəhbəri Fərhad Nəcəfov, Vəkillər Kollegiyası və ELSA ilə əməkdaşlıq üzrə koordinatoru, “Kəngərli və partnyorları” vəkil bürosunun rəhbəri İsmayıl Kəngərli iştirak etmişlər.

Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi Belarus ədliyyəsinin 100 illiyi ilə bağlı təntənəli mərasimdə iştirak etmişdir

Azərbaycan-Belarus dostluq və səmərəli əməkdaşlıq münasibətlərində hüquqi əlaqələr xüsusi yer tutur. Belə ki, iki ölkənin Ədliyyə nazirlikləri arasında əməkdaşlığa dair mühüm sazişlər imzalanaraq uğurla icra olunur, nümayəndə heyətlərinin mübadiləsi aparılır, birgə tədbirlər keçirilir. Ötən ilin noyabrında Belarusun ədliyyə naziri ölkəmizdə səfərdə olaraq Azərbaycan ədliyyəsinin 100 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfransda iştirak edib, faydalı fikir və təcrübə mübadiləsi aparılıb.

Əməkdaşlığın davamı olaraq respublikamızın ədliyyə naziri Fikrət Məmmədov belaruslu həmkarının dəvətinə əsasən Belarus Ədliyyə Nazirliyinin 100 illik yubileyinə həsr olunan beynəlxalq konfransda iştirak etmək üçün Minsk şəhərində səfərdə olub.

Rusiya, Tacikistan və Özbəkistanın ədliyyə orqanları rəhbərlərinin də iştirak etdiyi "Hüquqi dövlətin formalaşdırılmasında ədliyyə orqanlarının rolu" mövzusunda konfransın açılışında Belarusun ədliyyə naziri Oleq Slijevski, Belarus Prezidenti Administrasiyasının rəhbərliyi, Konstitusiya Məhkəməsinin sədri çıxış edib, konfransın hüquqi dövlətdə ədliyyə sisteminin inkişafına və yeni çağırışlara həsr olunduğunu bildirib, müsbət təcrübələrin mübadiləsi baxımından əhəmiyyətini qeyd ediblər.

Geniş məruzə ilə çıxış edən O.Slijevski Ədliyyə Nazirliyinin 100 illik tarixindən və inkişaf yolundan danışıb, həyata keçirilən islahatlar və yeniliklər barədə ətraflı məlumat verib, müxtəlif dövlətlərlə, o cümlədən Azərbaycanla səmərəli hüquqi əməkdaşlığı, ölkəmizin ASAN xidmət və digər müsbət təcrübəsindən bəhrələndiyini qeyd edib.

Tədbirdə ölkəmizin ədliyyə naziri F.Məmmədov çıxış edərək yubiley münasibətilə təbriklərini ifadə edib, Azərbaycan və Belarus arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişaf edərək strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə yüksəlməsində Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Belarus Prezidenti Aleksandr Lukaşenkonun müstəsna rolunu vurğulayıb, ədliyyə orqanlarının da uğurla əməkdaşlıq etdiyini bildirib.

Həmçinin, ədliyyə və məhkəmə sahəsində aparılan və beynəlxalq aləmdə təqdir olunan islahatlar və innovasiyalar, o cümlədən elektron sistemlərin və xidmətlərin tətbiqini qeyd edib, ölkə Prezidentinin 2017-ci il 10 fevral tarixli Sərəncamına əsasən cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi ilə bağlı həyata keçirilən tədbirlər, o cümlədən azadlıqdan məhrumetməyə alternativ cəzaların icrasında Probasiya xidmətinin fəaliyyəti, elektron nəzarət vasitələrinin tətbiqi barədə məlumat verib.

Çıxışda Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin acı nəticələri, torpaqlarımızın Ermənistan tərəfindən 20%-nin işğalı və bir milyondan çox soydaşımızın qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşməsi faktı iştirakçıların xüsusilə diqqətinə çatdırılıb.

Konfransda digər məruzələr dinlənilib, müzakirələr, faydalı fikir və təcrübə mübadiləsi aparılıb. Çıxış edənlər Belarus Ədliyyə Nazirliyinin səlahiyyət dairəsinə aid olan vəkillik və notariat sahəsində Azərbaycanın mütərəqqi islahatlarını təqdir ediblər.

Tədbir çərçivəsində Azərbaycan və Belarus ədliyyə nazirlərinin ikitərəfli görüşü olub. Görüşdə ölkələrimiz arasında əməkdaşlıq münasibətlərinin yüksək səviyyəsi vurğulanıb, qarşılıqlı fəaliyyətin dərinləşdirilməsi üçün geniş perspektivlərin olduğu bildirilib.

Respublikamıza səfərləri zamanı hərtərəfli tərəqqinin və intensiv islahatların aparılmasının şahidi olduğunu söyləyən Belarusun ədliyyə naziri Azərbaycanın böyük uğurlar əldə etdiyini, hüquqi sahədə nailiyyətlərimizi ölkəsində tətbiq etmək niyyətində olduğunu qeyd edib.

Konfrans zamanı ölkəmizdə həyata keçirilən islahatlara və nailiyyətlərə böyük maraq göstərilərək yerli KİV nümayəndələri nazir F.Məmmədovdan müsahibə alıblar.

Yubiley tədbirləri çərçivəsində Belarus Milli Akademik Böyük Opera və Balet Teatrında Nazirliyin 100 illiyi münasibətilə təntənəli iclas keçirilib. Tədbirdə Belarus Prezidentinin ədliyyə orqanlarına təbrik müraciəti səsləndirilib, təltifetmə mərasimi olub, yubileyə həsr olunmuş xüsusi film nümayiş etdirilib, mədəni proqram və ziyafət təşkil edilib.

Tədbirlərdə, həmçinin Azərbaycanın Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi təmsil olunub, ölkəmizin Belarustakı səfiri Lətif Qəndilov iştirak edib. Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirovun rəhbərliyi ilə Vəkillər Kollegiyasının nümayəndə heyəti Belarus Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi tərəfindən tədbirə dəvət olunmuşdur.

Vəkillər Kollegiyasının üzvü yüksək vəzifəyə layiq görülmüşdür

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 14 fevral 2019-cu il tarixli Sərəncamı ilə Vəkillər Kollegiyasının üzvü, Bakı şəhəri 19 sayılı Vəkil Bürosunun vəkili Anar Mehman oğlu Kərimov əmək və əhalinin sosial müdafiəsi nazirinin müavini vəzifəsinə təyin olunmuşdur.

Anar Kərimov əmək fəaliyyəti dövründə müxtəlif qurum və təşkilatlarda hüquqşünas olaraq çalışmış, Xarici İşlər Nazirliyində, Azərbaycan Respublikasının İsveçrədəki səfirliyində, İqtisadi İnkişaf Nazirliyində, o cümlədən özəl sektorda rəhbər vəzifələrdə işləyib. O, Azərbaycan-Britaniya Hüquqşünaslar Assosiasiyasının həmtəsisçisi və Azərbaycan-İtaliya Ticarət Palatasının vitse-prezidenti olub. Hüquq elmləri namizədi olan A.Kərimov Bakı Dövlət Universitetində Hüquq fakültəsinin ingilisdilli magistratura proqramında müəllim kimi fəaliyyət göstərmişdir.

70-dən artıq gənc hüquqşünasın iştirakı ilə təlim keçirilmişdir

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası və Avropa Hüquqşünas Tələbələr Assosiasiyası (ELSA) ilə birgə gən hüquqşünaslar üçün "Cinayət prosesində tutulma və həbsə alınma" mövzusunda təlim təşkil olunmuşdur.

Təlimdə açılış nitqi ilə çıxış edən Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin Aparatının rəhbəri Fərhad Nəcəfov tədbir iştirakçılarını Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirovun adından salamlayaraq, Kollegiyanın gənc hüquqşünasların vəkilliyə gəlmələrində maraqlı olduğunu, bu istiqamətdə müxtəlif səpkili tədbirlər keçiriləcəyi barədə məlumat vermiş, bundan sonra da Kollegiya tərəfindən ELSA ilə birgə belə faydalı təlimlərin mütəmadi şəkildə təşkili haqqında fikirlərin bölüşmüşdür.

Daha sonra 70-dən artıq gənc hüquqşünasın qatıldığı təlim, cinayət prosesi fənni üzrə uzunulluk pedaqoji və təcrübi bacarıqları ilə tanınan, Vəkillərin İxtisas Komissiyasının üzvü, vəkili Fərid Həsənov tərəfindən davam etdirilmişdir. 2 saat keçən təlimdə cinayət işinin başlanılması, tutulma və həbsin prosessual baxımdan fərqləri, vəkilin qeyd olunan mərhələlərdə - həm ibtidai istintaq orqanları, həm də məhkəmə mərhələsində müraciət etməli olduğu taktika, bu sahədə Ali Məhkəmə və Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin praktikasına barədə ətraflı məlumat verilmişdir. Sonra vəkili Fərid Həsənov tərəfindən tədbir iştirakçılarının sualları cavablandırılmışdır.

Sonda təlim iştirakçılarının sertifikatları təqdim olunmuşdur.

Vəkillər Kollegiyasının birinci futbol turniri yekunlaşmışdır

Məlum olduğu kimi, ötən ilin əvvəlindən etibarən Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının üzvlərindən ibarət futbol komandaları bir sıra regional və beynəlxalq səviyyəli futbol turnirlərində uğurla iştirak etməkdədirlər.

Komandalardan biri olan "Advokat" hazırda həm Azərbaycan futzal çempionatının 2-ci liqasında, həm də Bakı futbol liqasında mübarizə aparır. Vəkillər Kollegiyasının yığılması Litvanın Vilnus şəhərində keçirilmiş və Litva Vəkillər Kollegiyasının təşkil etdiyi, həmçinin Şərqi Avropa və bir sıra MDB ölkələrin vəkillər kollegiyalarının futbol komandalarının qatıldığı beynəlxalq futbol turnirində fəxri 3-cü yeri, "Advokat" komandası isə Ukrayna Vəkillər Kollegiyasının təşkilatçılığı ilə vəkillər arasında keçirilmiş beynəlxalq futzal üzrə turnirdə 1-ci yeri tutmuşdur.

Qeyd olunan ənənənin davam etdirilməsi, o cümlədən vəkil qurumları və vəkillər arasında kollektiv ruhun və qarşılıqlı münasibətlərin daha da möhkəmləndirilməsi məqsədilə ilk dəfə olaraq vəkillər arasında birinci futbol turniri keçirilmişdir.

08.12.2018-02.02.2019 tarixlərində keçirilmiş turnirdə 8 komanda – "11 sayılı Vəkil Bürosu", "16 sayılı Vəkil Bürosu", "Barrister", "Veteranlar", "Advokat", "Sumqayıt", "Abşeron" və "Ədalət" komandaları iştirak etmişdir.

Oynadığı bütün oyunlarda qalib gəlmiş "Advokat" komandası turnirin qalibi olmuş, "Abşeron" və "Ədalət" komandaları isə müvafiq olaraq ikinci və üçüncü yeri tutmuşlar. Turnirdə ümumilikdə 28 oyun keçirilmiş, 181 qol qeydə alınmışdır.

Turnirin ən çox qol vuran oyunçular 6 oyunda 15 qolla Turqay Babayev və 7 oyunda 15 qolla Rauf Əmiraslanov olmuşdur. Turnirdə ən uğurlu qapıçılar isə 5 oyunda 6 qol buraxan Elyar Həsənov və 5 oyunda 8 qol buraxan Yusif Xəmmədov olmuşdur.

Vəkillər Kollegiyası rəhbərliyinin iştirakı ilə təntənəli surətdə turnirin bağlanmış mərasimi keçirilmiş, turnirin qalibləri, o cümlədən fərdi olaraq fərqlənən oyunçular təltif edilmişlər.

Qeyd olunmalıdır ki, Vəkillər Kollegiyasının birinci futbol turniri Azərbaycan vəkilliyinin 100 illiyi münasibətilə keçiriləcək və müxtəlif ölkələrin vəkillərdən ibarət komandalarının iştirak edəcəyi beynəlxalq futbol turnirinə hazırlıq baxımından böyük əhəmiyyət kəsb etməkdədir.

ABŞ səfirliyinin rəhbərliyi Vəkillər Kollegiyasını ziyarət etmişdir

Fevralın 19-da ABŞ-nin ölkəmizdəki səfirliyinin rəhbəri - müvəqqəti işlər vəkili cənab Uilyam Gilin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətini rəsmi ziyarət etmişdir.

Yüksək səviyyəli qonağı salamlayan Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov ilk öncə xoşməramlı ziyarətinə görə cənab Gilə öz təşəkkürünü bildirmişdir, daha sonra ötən dövrdə vəkilliyin inkişaf etdirilməsi üzrə görülmüş işlər, xüsusən vəkillərin sayının

artırılması, onların müdafiəsi, peşəkarlığının yüksəldilməsi, Kollegiyanın beynəlxalq əlaqələrə verdiyi əhəmiyyət və bu istiqamətdə əməkdaşlıq münasibətlərinin qurulması barədə fikirlərini bölüşmüşdür. Eyni zamanda Anar Bağirov "Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən qəbul

edilmiş 22.02.2018-ci il tarixli Sərəncam və həmin Sərəncamın icrası çərçivəsində Kollegiya tərəfindən görülmüş işlər barəsində məlumat da vermişdir. Öz çıxışında Anar Bağırov ABŞ səfirliyinin rəsmisinin Kollegiyanı ziyarət etməsini ölkəmizdə vəkilliyin nüfuzunun artmasına verilmiş töhfə olaraq da qiymətləndirmişdir.

Daha sonra, cənab Gil yüksək qonaqpərvərliyə və səmimi fikir mübadiləsinə görə Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyinə öz təşəkkürünü bildirmiş, vəkilliyə qəbul imtahanlarında müşahidəçi qismində Səfirliyin nümayəndələrinin dəvət edilməsini təqdir etmiş, hüquqi problemləri ilə bağlı Səfirliyə müraciətin edən vətəndaşlara Kollegiyanın yardım etməsinin mümkünlüyü, habelə Səfirlik tərəfindən hazırda dəstək verilən hüquqi təşəbbüslər barədə fikirlərini səsləndirmişdir.

Sonra qonaqlarla xatirə fotosu çəkilmiş və onlar Kollegiyanın inzibati bina ilə tanış edilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, görüşdə ABŞ səfirliyinin siyasi işlər üzrə müşaviri cənab Uilyam Solley, Vəkillər Kollegiyasının sədrinin müavinləri Aydın Axundov, Pərviz Ələkbərov və Rəyasət Heyətinin aparatın rəhbəri Fərhad Nəcəfov iştirak etmişlər.

Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi Avstriyada rəsmi səfərdə olmuşdur

Fevralın 28 - martın 1-i tarixlərində Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağırovun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Avstriya Vəkillər Kollegiyasının dəvəti ilə "Avropa vəkillər kollegiyalarının rəhbərlərinin 47-ci

toplantı"ında iştirak etmişdir.

Ənənəvi olaraq Vyana şəhərində keçirilən konfransda əsas etibarilə Avropa Şurasına üzv olan ölkələrin vəkillər assosiasiyalarının rəhbərləri, habelə Beynəlxalq Vəkillər Kollegiyaları Assosiyası, Avropa Vəkillər Kollegiyaları və Hüquq Cəmiyyətləri Şurasının prezidentləri, bir sıra digər peşəkar regional təşkilatların təmsilçiləri iştirak etmişlər. "Qanunun aliliyi" mövzusunda həsr olunmuş budəfəki konfransda Avstriyanın ədliyyə naziri Yozef Mozer tərəfindən "Avstriyada vəkil peşəsinin cari vəziyyəti və qanunun aliliyi", Avstriya Ali Məhkəməsinin sədri Elizabet Lovrek tərəfindən "Avropa məkanında məhkəmələrin müstəqilliyinə təhdidlər", Etvos Lorand Universitetinin professoru Petra Bard tərəfindən "Qanunun aliliyi və məhdudiyətlər" mövzusunda çıxışlar təqdim olunmuşdur.

Qeyd olunmalıdır ki, konfrans çərçivəsindən tədbirə qatılan müxtəlif ölkələrin vəkillər kollegiyaları tərəfindən müvafiq olaraq həmin ölkələrdə vəkil peşəsinin durumu barədə hesabatlar təqdim olunmuş, bir sıra ölkələrin vəkillər assosiasiyalarının rəhbərləri tərəfindən çıxışlar edilmiş və problemlərin həlli istiqamətində müzakirələr aparılmışdır. Xüsusilə, hal-hazırda Polşa və Macarıstan respublikalarında məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinə təhdid istiqamətində aparılan islahatlar və bu islahatların qarşısının alınmasında vəkilliyin rolu barədə diskussiyalar yer almışdır.

Tədbir çərçivəsində Avstriyanın Baş Kanslərinin katibliyi tərəfindən təntənəli qəbul təşkil edilmiş, Avstriya Baş Kansleri Sebastian Kurzun qonaqlara səmimi salamları çatdırılmış, konfransın müstəsna əhəmiyyəti barədə Baş kanslərin katibliyinin rəhbəri tərəfindən fikirlər səsləndirilmişdir.

Konfrans ərzində bir sıra ölkələrin vəkillər assosiasiyalarının rəhbərləri ilə Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi arasında görüşlər keçirilmiş, gələcək əməkdaşlığın qurulması, təcrübə mübadiləsi barədə fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Eyni zamanda səfər ərzində Avropa Vəkillər Kollegiyaları və Hüquq Cəmiyyətləri Şurasının (CCBE) rəhbərliyi ilə ayrıca ikitərəfli görüş keçirilmişdir. Görüşdə son dövrlər Azərbaycanda vəkil peşəsinin vəziyyəti və görülmüş işlər barəsində CCBE-nin rəsmilərinə dolğun məlumatlar verilmiş, gələcək əməkdaşlığın perspektivləri müzakirə olunmuşdur.

Bakıda beynəlxalq humanitar hüquq üzrə konfrans keçirilmişdir

Bakı Biznes Mərkəzində Xarici İşlər Nazirliyinin nəzdində fəaliyyət göstərən Azərbaycan Respublikasının Beynəlxalq İnkişafa Yardım Agentliyinin təşkilatçılığı ilə "Hərbi işğal altında olan ərazilərdə qeyri-qanuni iqtisadi və digər fəaliyyətlər: üçüncü tərəflərin öhdəlikləri və münaqişənin həllinə təsiri" mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilmişdir.

Çoxsaylı beynəlxalq ekspertlərin, yerli diplomatik nümayəndəliklərin və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinin iştirakı ilə keçirilən konfransın məqsədi Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə diqqətin yönəldilməsi, xüsusilə Dağlıq Qarabağ ərazisində qanunsuz iqtisadi fəaliyyətlə məşğul olan digər ölkələrə aid şirkətlər və onların hüquqi məsuliyyəti məsələlərinə diqqətin yönəldilməsindən ibarətdir.

Konfrans Azərbaycan Respublikasının xarici işlər naziri Elmar Məmmədیارov tərəfindən açıq elan olunaraq konfrans mövzusunun ölkəmiz üçün həyati əhəmiyyəti barədə fikirlərini səsləndirmişdir.

Konfransın ikinci hissəsi "Hərbi işğal altında olan ərazilərdə qeyri-qanuni fəaliyyətlərə dair beynəlxalq hüquqi çərçivə" mövzusunda həsr olunmuşdur. Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağırovun moderatorluğu ilə keçən konfransın bu hissəsində qeyd olunan sahədə tanınmış ekspertlərin çıxışları dinlənilmişdir. Bu hissədə Almanyanın Höte Universitetinin professoru Mixael Bote tərəfindən "Hərbi işğal yerlərdə münaqişə tərəfi olmayan dövlətlərin və Avropa İttifaqının vəzifələri", Britaniyanın Kent Universitetinin professoru Yutaka Arai tərəfindən "Döyüş meydanı və işğal arasında incə xəttin necə ayrılacağına dair suallar", İtaliyanın Luis Quido Universitetinin professoru Natalino Ronzitti tərəfindən "İşğal olunan ərazilərdə humanitar və insan hüquqlarının tətbiqində qarşılıqlı əlaqə", Türkiyə Mədəniyyət Nazirliyinin nümayəndəsi Zeynəb Boz tərəfindən "Silahlı münaqişələrdə mədəni mülkiyyətin mühafizəsi" və Macarıstan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, hüquq professoru Qabor Hamza tərəfindən "İşğal olunmuş ərazilərdə dövlətin suverenliyi və hüquq sisteminin saxlanması" mövzularında çıxışları dinlənilmişdir.

Daha sonra konfrans öz işini "Beynəlxalq hüquqda üçüncü tərəflərin öhdəlikləri" və "İşğal altında olan ərazilərdə qeyri-qanuni iqtisadi fəaliyyətlərə beynəlxalq cavab" mövzusunda panellərlə davam etdirmişdir.

Vəkiliyin 100 illiyinə həsr olunmuş məhkəmə müsabiqəsinin finali keçirilmişdir

Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsində Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası və Avropa Hüquqşünas Tələbələri Assosiasiyasının (ELSA Azərbaycan) birgə təşkilatçılığı ilə Azərbaycan vəkiliyinin 100 illiyinə həsr olunmuş VIII Milli Məhkəmə Müsabiqəsinin final mərhələsi keçirilmişdir.

Tədbirdə açılış nitqi ilə çıxış edən Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov tədbir iştirakçılarını salamlayaraq, tədbirin təşkil edilməsinə göstərmiş dəstəyinə görə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin rəhbərliyinə təşəkkürünü bildirmiş, Kollegiyanın gənc hüquqşünasların vəkiliyə gəlmələrində maraqlı olduğunu, bu istiqamətdə analoji tədbirlərin keçiriləcəyi barədə məlumat vermiş, bundan sonra da Kollegiya tərəfindən ELSA ilə birgə belə faydalı tədbirlərin mütəmadi şəkildə təşkili haqqında fikirlərini bölüşmüşdür.

Müsabiqənin yarımfinal mərhələsində uğur qazanmış iki komanda – Bakı Dövlət Universiteti ilə Gömrük Akademiyasının hüquq fakültələrinin komandaları mülki iş üzrə prosesdə çəkişmişlər. Proses tərəflərinin çıxışları Ali Məhkəmənin hakimləri Əsəd Mirzəliyev, Əhməd Əhmədov və Sənan Hacıyev tərəfindən qiymətləndirilmiş və müsabiqənin nəticəsi üzrə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin komandası qalib elan olunmuşdur.

Müsabiqənin sonunda Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Ramiz Rzayev bu kimi tədbirlərin gənc hüquqşünaslar üçün əhəmiyyəti, o cümlədən Vəkillər Kollegiyasının son dövrlər həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində gənclərin vəkil peşəsinə marağının artmasının təqdirəlayiq hal olduğunu qeyd etmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan vəkiliyinin 100 illiyinə həsr olunmuş VIII Milli Məhkəmə Müsabiqəsinin birinci mərhələsi Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsində, yarımfinal mərhələsi isə Bakı Apellyasiya Məhkəməsində keçirilmişdir.

Daha sonra iştirakçılar Ramiz Rzayev və Anar Bağirov tərəfindən sertifikatlarla təltif edilmiş, müsabiqə iştirakçıları ilə xatirə fotosu çəkilmişdir.

"Məhkəmə-hüquq sistemində islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin 03 aprel 2019-cu il tarixli Fərmanı ilə bağlı Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin

B Ə Y A N A T I

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası hüquq islahatlarının dərinləşdirilməsi sahəsində ölkə başçısının imzaladığı sözü gedən Fərmanı günün tələbləri baxımından vacib, zəruri, mütərəqqi addım, ədalət mühakiməsinə verilən töhfə məhkəmə-hüquq sistemində olduğu kimi, Azərbaycan vəkilliyinin tarixində silinməz iz qoyacaq və ən ali yüksəlişə aparacaq islahat kimi qiymətləndirir.

Fərmandan irəli gələn tədbirlərin həyata keçirilməsi məhkəməyə müraciət imkanlarını daha da genişləndirəcək, məhkəmələrin fəaliyyətində şəffaflığı artıracaq, məhkəmə icraatının effektivliyini yüksəldəcək, məhkəmə qərarlarının tam və vaxtında icra olunmasına, süründürməçiliyin və digər neqativ halların aradan qaldırılmasına kömək edəcəkdir.

Fərmanda nəzərdə tutulan tədbirlər ölkə vətəndaşlarının hüquq və qanuni mənafelərinin müdafiə olunması, onlara keyfiyyətli hüquqi yardım göstərilməsi yolunda vəkillərin qarşılaşdıqları çətinlikləri aradan qaldıracaqdır.

Fərmanın cari və növbəti illərin dövlət büdcəsində dövlət hesabına göstərilən hüquqi yardıma görə vəsaitin birbaşa Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasına ayrılması barədə tələbi dövlət hesabına göstərilən hüquqi yardımın səmərəliliyini artıracaq, bu isə öz növbəsində vətəndaşların Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 61-ci maddəsində təsbit olunmuş keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnu təmin edəcəkdir.

Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyası adından bəyan edirik ki, Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin imzaladığı bu Fərmandan irəli gələn, ölkəmizin davamlı tərəqqisinə, hüquq sisteminin sağlamlaşmasına, ölkə vətəndaşlarının hüquq və qanuni mənafelərinin müdafiəsinə yönəlmiş bütün məsələlərin həllində həm vətəndaş, həm də vəkil mövqeyimizi nümayiş etdirməklə fəal şəkildə iştirak edəcək, üzərimizə düşən vəzifələri layiqincə icra edəcəyik.

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti

Vəkillər Kollegiyası tərəfindən "Bugün də təbiəti müdafiə edək" adlı ekoloji tədbir keçirilmişdir

Aprəl ayının 20-də Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası və Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin birgə təşkilatçılığı ilə "Azərbaycan vəkilliyinin 100 illiyi" nə həsr olunmuş silsilə tədbirlər çərçivəsində ətraf mühitin tullantılardan təmizlənməsi aksiyası keçirilmişdir. Aksiya "Bu gün də təbiəti müdafiə edək" şüarı altında baş tutmuşdur.

Zağulba çimərliyində keçirilən aksiyada Ekologiya və Təbii Sərvətlər nazirinin müavini Rauf Hacıyev, Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağırov, Rəyasət Heyətinin, Vəkillərin İntizam və İxtisas Komissiyalarının üzvlərindən başqa Vəkillər Kollegiyasının 100-dən artıq üzvü, vəkil köməkçisi, vəkilliyə namizəd iştirak etmiş, onlar əlcəklər, tullantıları toplamaq üçün torbalar və zəruri olan digər əşyalar ilə təmin edilmişdir.

Tədbirin işıqlandırılması üçün KİV nümayəndələri də iştirak etmişdir.

Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi beynəlxalq hüquq forumunda iştirak etmişdir

Aprelin 25-26-da Özbəkistan Respublikasının Vəkillər Palatasının dəvəti əsasında Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirovun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Özbəkistanın paytaxtı Daşkənd şəhərində keçirilən "Daşkənd Beynəlxalq Yaz Hüquq Forumu"nda iştirak etmişdir.

Beynəlxalq arbitraj və mühakimə icraatı, investisiyalar – fürsətlər və çətinliklər, dövlət planlaşdırılması və inzibati islahatlar kimi mövzuları əhatə edən ikigünlük forumda region ölkələrinin vəkillər assosiasiyaları, dövlət və qeyri-dövlət hüquq təsisatlarının rəhbərlərinin də qatıldığı tədbirdə çoxsaylı beynəlxalq sahədə ixtisaslaşmış hüquq təşkilatları da cəlb olunmuşdur.

Forum çərçivəsində Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının və Özbəkistan Respublikasının Vəkillər Palatasının sədrləri Anar Bağirov və Alim Ernazarovun iştirakı ilə təşkilatlar arasında Azərbaycan və Özbək dillərində tərtib olunmuş əməkdaşlıq sazişi imzalanmışdır.

Sazişə əsasən, hər iki ölkənin vəkillik təsisatları vəkilliyin inkişafı, qanunverici tənzimləmə sahəsində vəkilliyin rolunun gücləndirilməsi; əhalinin hüquqi maarifləndirilməsi; vəkillik sahəsində təcrübə, normativ-hüquqi aktlar, metodiki tövsiyələr və məlumat mübadiləsi; konfransların, seminarların, mühazirələrin və praktiki məşğələlərin keçirilməsi; vəkillərin peşə hazırlığı, yenidən hazırlıq, ixtisasının artırılması və peşə səviyyəsinin təkmilləşdirilməsi sahəsində və qarşılıqlı maraq kəsb edən digər istiqamətlər üzrə əməkdaşlıq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Forumda çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov forum iştirakçılarının diqqətini Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri, Ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi iradəsinin nəticəsi olaraq 1999-cu ildən tam müstəqillik əldə etməsinə, heç bir icra hakimiyyəti orqanının tabeçiliyində olmamasına yönəlmiş, vəkilliyin nüfuzlu və güclü təsisat olması üçün müstəqilliyin mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini bildirmişdir. Forumda iştirak edən bir çox ölkələrin vəkillik təsisatının hələ də tam müstəqillik əldə etməməsinə rəğmən, Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının tam müstəqil qurum olması forum iştirakçıları tərəfindən təəccüblə qarşılanmışdır.

Forum çərçivəsində Çin, ABŞ, Rusiya, Türkiyə, Belarusiya, Polşa Vəkillər Kollegiyalarının rəhbərləri ilə ikitərəfli görüşlər keçirilmişdir.

Forumdan sonra nümayəndə heyətimiz Özbəkistan Respublikasının Vəkillər Palatasının inzibatını binasını və Heydər Əliyev adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzini ziyarət etmişlər.

Forumda Vəkillər Kollegiyasının sədr müvaini Pərviz Ələkbərov, Rəyasət Heyətinin üzvü Muxtar Mustafayev, vəkillər Cabbar Bayramov və Anar Qasımlı da iştirak etmişlər.

“Asudə” rubrikası

Əziz oxucular, sizlərə 2017-ci ildə yaradılmış və artıq bir xeyli izləyicisi olan maraqlı və hüquqi sahədə maarifləndirici “Hüquqi Açıqca” seriyasını təqdim edirik. Səhifənin əsas məqsədi insanların hüquq və vəzifələrini hər kəsin anlayacağı sadə və hüquqi terminlərdən mümkün qədər uzaq dildə açıqlamaqdır.

Səhifənin yaradıcıları Vəkillər Kollegiyasının üzvü, vəkil Nazlı Əhmədova və Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin bir qrup məzunları Nurlan Məmmədli, Ziya Şivaxanlı, Gülnaz Salmanova, Məhəmməd Qurbanov, Kənan Mədətli, Aydan Ələskərova, Günel Zalova və Mehran Əmirlidir. Ünvan: <https://www.facebook.com/legalpostcards/>

HÜQUQİ AÇIQCA

#115 | 17 MART 2019

BU HALLAR VƏTƏNDAŞLIĞIN DƏYİŞMƏSİNƏ SƏBƏB OLMUR:

- A.R. VƏTƏNDAŞININ ƏCNƏBİ VƏ YA VƏTƏNDAŞLIĞI OLMAYAN ŞƏXS İLƏ NİKAH BAĞLAMASI VƏ YA NİKAHI POZMASI;
- ƏRİN (ARVADIN) VƏTƏNDAŞLIĞININ DƏYİŞMƏSİ

"AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ VƏTƏNDAŞLIĞI HAQQINDA" A.R. QANUNU, MADDƏ 7

HÜQUQİ AÇIQCA

#116 | 23 MART 2019

YAY VƏ QIŞ OTLAQLARINI ƏKMƏK OLMAZ, YALNIZ 3 FAİZƏ QƏDƏR HİSSƏSİNDƏ YAŞIL YEM ÜÇÜN XƏSİL ƏKİLƏ BİLƏR

A.R. TORPAQ MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 16
6-Cİ HİSSƏ

HÜQUQİ AÇIQCA

#117 | 27 MART 2019

ƏLAVƏ İŞ YERİNDƏ ƏVƏZÇİLİKLƏ İŞLƏYƏN İŞÇİLƏR DƏ ƏMƏK MƏCƏLLƏSİ İLƏ MÜƏYYƏN EDİLMİŞ MƏZUNİYYƏTLƏRDƏN İSTİFADƏ EDƏ BİLƏRLƏR. NATAMAM VƏ TAM İŞ VAXTI ŞƏRAİTİNDƏ İŞLƏYƏN İŞÇİLƏR ÜÇÜN ƏMƏK MƏZUNİYYƏTİ MÜDDƏTLƏRİ EYNİDİR

AR ƏMƏK MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 110, 2-Cİ HİSSƏ,
MADDƏ 114, 4-CÜ HİSSƏ

HÜQUQİ AÇIQCA

#118 | 31 MART 2019

QANUNLA MÜƏYYƏN EDİLMİŞ HALLAR İSTİSNA OLMAQLA, TƏHSİLƏNƏNİN TƏHSİL PROSESİ İLƏ BAĞLI OLMAYAN İŞLƏRƏ VƏ TƏDBİRLƏRƏ CƏLB EDİLMƏSİNƏ GÖRƏ FİZİKİ ŞƏXSLƏR 100 MANAT, VƏZİFƏLİ ŞƏXSLƏR 300 MANAT, HÜQUQİ ŞƏXSLƏR 5000 MANAT MƏBLƏĞİNDƏ CƏRİMƏ EDİLİR

A.R. İNZİBATI XƏTƏLƏR MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 181,
3-CÜ HİSSƏ

HÜQUQİ AÇIQA

#119 | 5 APREL 2019

**HƏR KƏSİN ƏTRAF MÜHİTİN ƏSL
VƏZİYYƏTİ HAQQINDA MƏLUMAT
TOPLAMAQ HÜQUQU VARDIR**

A.R. KONSTITUSİYASI, 39-CU MADDƏNİN
II HİSSƏSİ

HÜQUQİ AÇIQA

#120 | 9 APREL 2019

**NOTARIAL FORMA TƏLƏB EDƏN
ƏQDLƏRİN BAĞLANMASI ÜÇÜN
ETİBARNAMƏ NOTARİAT
QAYDASINDA TƏSDİQLƏNMƏLİDİR**

A.R. MÜLKİ MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 362.2

HÜQUQİ AÇIQA

#121 | 11 APREL 2019

**HEÇ KƏS İNSAN LƏYAQƏTİNİ
ALÇALDAN RƏFTARA VƏ CƏZAYA
MƏRUZ QALA BİLMƏZ**

A.R. KONSTITUSİYASI, 46-CI MADDƏNİN
III HİSSƏSİ

HÜQUQİ AÇIQA

#122 | 15 APREL 2019

**HƏR TƏQVİM AYINDA 1 DƏFƏ 18 YAŞINA ÇATMIŞ
FİZİKİ ŞƏXS BU MALLARI ŞƏXSİ İSTİFADƏ ÜÇÜN
GÖMRÜK ÖDƏNİŞLƏRİ ÖDƏMƏDƏN
GÖMRÜK SƏRHƏDİNDƏN KEÇİRƏ BİLƏR:**

- 1,5 LİTR ALKOQOLLU İÇKİ;
- 200 ƏDƏD SİQARET;
- 20 QRAM QIZIL, ZƏRGƏRLİK VƏ MƏİŞƏT MƏMULATLARI;
- 0,5 KARAT ALMAZ (EMAL OLUNMUŞ, ÇƏSİDLƏNMİŞ;
ÇƏRÇİVƏYƏ SALINMIŞ VƏ BƏRKİDİLMİŞ)

A.R. NAZİRLƏR KABİNETİNİN 14.10.2013 TARİXLİ,
305 SAYLI QƏRARI, MADDƏ 2.1.10

HÜQUQİ AÇIQA

#123 | 18 APREL 2019

**MƏHKƏMƏDƏ BAXILAN VƏ YA QƏTNAMƏ İLƏ
MÜƏYYƏN EDİLƏN HÜQUQ MÜNASİBƏTİNDƏ**

- TƏRƏF ÖLDÜKDƏ,
- HÜQUQİ ŞƏXS YENİDƏN TƏŞKİL EDİLDİKDƏ,
  - TƏLƏB GÜZƏŞT EDİLDİKDƏ,
  - BORC KÖÇÜRÜLDÜKDƏ VƏ
- MÜNASİBƏTDƏ ŞƏXSLƏR DİGƏR ŞƏKİLDƏ
DƏVİŞDİKDƏ

TƏRƏF ONUN HÜQUQ VARISI İLƏ ƏVƏZ EDİLƏ BİLƏR

A.R. MÜLKİ PROSESSUAL MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 58.1

HÜQUQİ AÇIQA

#124 | 25 APREL 2019

**YATAQXANALARDA ADAMBAŞINA
MİNİMUM 6 KVADRATMETR
YAŞAYIŞ SAHƏSİ VERİLİR**

A.R. MƏNZİL MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 104.1